

**TÜRKİYE'DE TARIMSAL FİNANSMAN VE  
KREDİ UYGULAMALARI: TEKİRDAĞ İLİ  
ÖRNEĞİ**

**Berna ÖZVARDAR**

**Yüksek Lisans Tezi  
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı  
Danışman: Prof. Dr. İsmail Hakkı İNAN  
2019**

**T.C.  
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ  
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE'DE TARIMSAL FİNANSMAN VE KREDİ  
UYGULAMALARI: TEKİRDAĞ İLİ ÖRNEĞİ**

**Berna ÖZVARDAR**

**TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI**

**Danışman: Prof. Dr. İsmail Hakkı İNAN**

**TEKİRDAĞ-2019  
Her hakkı saklıdır**

PROF. DR. İSMAİL HAKKI İNAN danışmanlığında, BERNA ÖZVARDAR tarafından hazırlanan “TÜRKİYE'DE TARIMSAL FİNANSMAN VE KREDİ UYGULAMALARI: TEKİRDAĞ İLİ ÖRNEĞİ” isimli bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından TARIM EKONOMİSİ Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : ..... *İmza :*

Üye : ..... *İmza :*

Üye : ..... *İmza :*

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

Doç. Dr. Bahar UYMAZ

Enstitü Müdürü

# ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

## TÜRKİYE'DE TARIMSAL FİNANSMAN VE KREDİ UYGULAMALARI: TEKİRDAĞ İLİ ÖRNEĞİ

**Berna ÖZVARDAR**

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İsmail Hakkı İNAN

Bu çalışmada, Türkiye ekonomisinde önemli bir paya sahip olan tarım sektörünün finansmanı ve kredi uygulamaları incelenmiş, Tekirdağ ili örnek gösterilerek tarımsal finansmanın öneminin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma, Tekirdağ ilinde yer alan onbir ilçede çiftçi kayıt sistemine dahil olan çiftçiler arasında oransal dağılım ile seçilen 169 tarım işletme sahipleri ile yüz yüze görüşme yöntemiyle yapılan anketlerden yola çıkılarak ve birincil ve ikincil veriler kullanılarak tamamlanmıştır. Saha araştırmasında anketlerden elde edilen veriler, istatistiksel olarak bilgisayar ortamında paket program ile lojistik regresyon yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmada, İşletmelerin, sosyo-ekonomik analizleri yapılarak, kredi durumları incelenmiştir. İşletmelerin finansman ihtiyaçlarını hangi kurumlardan karşıladıkları saptanmıştır. İnceleme sonucunda, tarımsal işletme sahiplerinin % 82,20'si Ziraat Bankası'ndan, %16,60'ı Özel bankalardan tarımsal kredi kullanarak işletmelerini finanse ettikleri saptanmıştır. İşletmelerin ziraat bankasını tercih etme sebeplerinin ise faiz oranlarının uygunluğu gelmektedir. Sonuç olarak, özel bankaların tarım bankacılığına girmesi ile bankacılık sektöründe tarım kredilerinde rekabet artmıştır. Tarım kredilerinde üreticiye sunulan enstürümanlar çeşitlenmiştir. Ancak, tarım sektöründe faiz oranlarının yüksek olması sebebiyle üretici, kuruluş amacı tarım sektörünü desteklemek olan Ziraat Bankası'nı tercih etmektedir. Bu nedenle, tarımsal finansman ve kredi uygulamalarında kredi maliyetlerinin düşürülmesi üretici için önem arz etmektedir.

**Anahtar kelimeler:** Tarım, finansman, kredi, tarımsal kredi

**2019, viii + 78 sayfa**

# **ABSTRACT**

MSc. Thesis

## **AGRICULTURAL FINANCE AND CREDIT PRACTICES IN TURKEY: TEKİRDAĞ EXAMPLE**

**Berna ÖZVARDAR**

Tekirdağ Namık Kemal University  
Graduate School of Natural and Applied Sciences  
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. İsmail Hakkı İNAN

In this study, the agricultural sector, which has a significant share in Turkey's economy and finance lending practices were examined, showing examples of Tekirdağ province aimed to reveal the importance of agricultural financing. The survey was completed by using questionnaires with 169 farm owners selected with the proportional distribution among the farmers included in the farmers registry system in eleven districts in Tekirdağ province, using the primary and secondary questionnaires. The data obtained from the surveys in the field research were analyzed statistically by computerized software package and logistic regression method. In the study, socio-economic analyzes of enterprises and their credit status were examined. The financial needs of enterprises are examined by which institutions they meet. As a result of the survey, it was determined that agricultural holdings accounted for 82,20% of Ziraat Bank, 16,60%. The reasons for preferring the agricultural bank are the appropriateness of interest rates. As a result, competition in agricultural loans increased in the banking sector as private banks entered agricultural banking. The instruments presented to the producer in agricultural loans have diversified. However, due to the high interest rates in the agricultural sector, the producer prefers the Ziraat Bank, whose purpose is to support the agricultural sector. Therefore, it is important for the producer to reduce credit costs in agricultural financing and loan applications.

**Keywords:** Agriculture, financing, credit, agricultural credit

**2019, viii + 78 pages**

# İÇİNDEKİLER

## Sayfa

<b>ÖZET</b> .....	<b>i</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>ii</b>
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	<b>iii</b>
<b>ÇİZELGE DİZİNİ</b> .....	<b>v</b>
<b>KISALTMALAR</b> .....	<b>vi</b>
<b>ÖNSÖZ</b> .....	<b>vii</b>
<b>1. GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
<b>2. KONUYLA İLGİLİ ARAŞTIRMALAR</b> .....	<b>3</b>
<b>3. MATERYAL VE METOT</b> .....	<b>8</b>
3.1. Materyal .....	8
3.2. Örnekleme ve Veri Toplama Yöntemi .....	8
3.3. Verilerin Analizi Aşamasında Kullanılan Yöntem .....	9
<b>4. TÜRKİYE'DE TARIM SEKTÖRÜNÜN GELİŞİM SÜRECİ</b> .....	<b>10</b>
4.1. 1923-1938 Tarihleri Arası Türk Tarımının Gelişimi (Atatürk Dönemi) .....	10
4.2. 1939-1949 Tarihleri Arası Türk Tarımının Gelişimi (Milli Şef Dönemi) .....	12
4.3. 1950-1959 Tarihleri Arası Türk Tarımının Gelişimi .....	13
4.4. 1960-1979 Arası Türk Tarımının Gelişimi .....	13
4.4.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967).....	13
4.4.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972).....	14
4.4.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977).....	14
4.5. 1980-1999 Arası Türk Tarımının Gelişimi .....	16
4.5.1. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983).....	16
4.5.2. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989).....	17
4.5.3. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).....	17
4.5.4. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) .....	18
4.6. 2000 ve Sonrası Türk Tarımının Gelişimi .....	19
<b>5. TÜRKİYE'DE TARIMSAL FİNANSMAN VE KREDİ UYGULAMALARI</b> .....	<b>21</b>
5.1. Tarımın Finansmanı .....	21
5.2. Tarımsal Krediler .....	22
5.2.1. Tarımsal Kredi Çeşitleri .....	23
5.2.2. Tarımsal Kredi Kaynakları .....	24
5.2.2.1. Örgütlenmiş Kredi Kuruluşları.....	24
5.2.2.2. Örgütlenmemiş Kredi Kuruluşları.....	24
5.2.2.3. Özel Kişiler.....	24
5.3. Türkiye'de Tarımın Finansmanında Tarımsal Kredilerin Önemi .....	25
5.3.1. Türkiye'de Tarım İşletmelerinde Kredi İhtiyacını Doğuran Nedenler .....	25
5.4. Türkiye'de Tarımsal Kredi Veren Bankalar .....	26
5.4.1. Ziraat Bankası A.Ş.....	26
5.4.2. Özel Bankalar .....	30
5.5. Türkiye'de Tarıma Kredi Veren Diğer Kuruluşlar .....	32
5.5.1. Tarım Kredi Kooperatifleri.....	32
5.6. Tarımsal Kredi Sorunları ve Çözüm Önerileri.....	34
<b>6. BULGULAR VE TARTIŞMA</b> .....	<b>36</b>
6.1. Kişiler ve İşletmelerine İlişkin Tanımlayıcı Özellikler.....	36
6.2. Kredi Kullanımına İlişkin Tanımlayıcı Özellikler .....	38
6.3. Kredi Kullanımına İlişkin Görüşler .....	39

6.4. Banka, Zaireci ve Tefecilerden Kredi Kullanım Durumu.....	41
6.5. Ölçümlere İlişkin Ortalama Değerlerin Dağılımı .....	42
6.6. İşletme Büyüklüğüne Göre Çalışan Yaşı Dağılımı.....	43
6.7. İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Tipi Dağılımı.....	44
6.8. İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanımı Dağılımı.....	44
6.9. İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kaynağı Dağılımı.....	45
6.10. İşletme Büyüklüğüne Göre Bu Yıl Kredi Kullanmayı Düşünme Durumu .....	47
6.11. İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanma Dönemi Dağılımı .....	48
6.12. İşletme Büyüklüğüne Göre Kullanılan Kredi Vadesi Dağılımı .....	48
6.13. İşletme Büyüklüğüne Göre Krediyi Kullanma Amacı Dağılımı.....	49
6.14. İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kuruluşlarının Kredi Uygulamalarından Memnun Olmama Nedeninin Dağılımı .....	51
6.15. İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanımında İlk Tercih Edilen Kurumun Dağılımı	53
6.16. İşletme Büyüklüğüne Göre Bankadan Kredi Kullanma Tercih Nedeninin Dağılımı .....	54
6.17. Kredi Kullanımında İlk Tercih Edilen Kuruma Göre Bankadan Kredi Kullanma Tercih Nedeninin Dağılımı.....	55
6.18. Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kredi Kaynağı Dağılımı.....	56
6.19. Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kuru ve Sulu Tarım Arazi Varlığı Dağılımı .....	58
6.20. Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kredi Teminatında Ne Olduğunun Dağılımı .....	59
<b>7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....</b>	<b>62</b>
<b>8. KAYNAKLAR .....</b>	<b>66</b>
<b>EKLER .....</b>	<b>71</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ .....</b>	<b>79</b>

## ÇİZELGE DİZİNİ

### Sayfa

Çizelge 3.1: Tekirdağ İli Ve İlçelerine Uygulanacak Anketlerin Dağılımı.....	9
Çizelge 4.1: Dgd'nin Ülke Genelinde Uygulanmasına İlişkin Bazı Sonuçlar .....	19
Çizelge 4.2: Yeni Tarım Politikalarının Devlet Bütçesine Etkisi: 1999-2002 (Milyon Abd Doları).....	20
Çizelge 5.1: Ziraat Bankasının Sübvansiyonlu Kredileri-1 .....	29
Çizelge 5.2: Ziraat Bankasının Sübvansiyonlu Kredileri-2.....	30
Çizelge 5.3: Türkiye'de Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı (2017).....	31
Çizelge 5.4: Kredi Kooperatiflerinin 2017 Yılı Sonu İtibariyle Hissedarları.....	33
Çizelge 5.5: Tczb Kaynaklı Tkk Tarafından Kullanılan Kredi Rakamları .....	34
Çizelge 6.1: Kişiler Ve İşletmelerine İlişkin Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı.....	36
Çizelge 6.2: Kredi Kullanımına İlişkin Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı .....	38
Çizelge 6.3: Kredi Kullanımı Görüşlerine İlişkin Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı.....	39
Çizelge 6.4: Banka, Zahireci Ve Tefecilerden Kredi Kullanımına İlişkin Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı .....	41
Çizelge 6.5: Ölçümlere İlişkin Ortalama Değerlerin Dağılımı.....	42
Çizelge 6.6: İşletme Büyüklüğüne Göre Çalışan Yaşı Dağılımı .....	43
Çizelge 6.7: İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Tipi Dağılımı .....	44
Çizelge 6.8: İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanımı Dağılımı .....	44
Çizelge 6.9: İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kaynağı Dağılımı.....	45
Çizelge 6.10: İşletme Büyüklüğüne Göre Bu Yıl Kredi Kullanmayı Düşünme Durumu Dağılımı .....	47
Çizelge 6.11: İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanma Dönemi Dağılımı.....	48
Çizelge 6.12: İşletme Büyüklüğüne Göre Kullanılan Kredi Vadesi Dağılımı .....	48
Çizelge 6.13: İşletme Büyüklüğüne Göre Krediyi Kullanma Amacı Dağılımı.....	49
Çizelge 6.14: İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kuruluşlarının Kredi Uygulamalarından Memnun Olmama Nedeninin Dağılımı .....	51
Çizelge 6.15: İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanımında İlk Tercih Edilen Kurumun Dağılımı .....	53
Çizelge 6.16: İşletme Büyüklüğüne Göre Bankadan Kredi Kullanma Tercih Nedeninin Dağılımı .....	54
Çizelge 6.17: Kredi Kullanımında İlk Tercih Edilen Kuruma Göre Bankadan Kredi Kullanma Tercih Nedeninin Dağılımı .....	55
Çizelge 6.18: Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kredi Kaynağı Dağılımı .....	56
Çizelge 6.19: Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kuru Ve Sulu Tarım Arazi Varlığı Dağılımı.....	58
Çizelge 6.20: Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kredi Teminatında Ne Olduğunun Dağılımı .....	59



## KISALTMALAR

AB	: Avrupa birliği
ark.	: Arkadaşları
BDDK	: Bankacılık Dzenleme ve Denetleme Kurumu
DFIF	: Devlet Destek ve Fiyat İstikrar Fonunun
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dnya Ticaret Örgütü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: International Monetary Fund
KAÇEP	: Kredi Alan Çiftçinin Eğitimi Projesi
OTP	: Ortak Tarım Politikası
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
t.y.	: Tarih Yok
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCZB	: Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası
TKK	: Tarım Kredi Kooperatifi
TL	: Türk Lirası
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TSKB	: Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri
vb.	: ve benzeri

## ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca desteğini esirgemeyen, hoşgörülü yapısı ve bilgisiyle bana her zaman destek olan danışmanım Sayın prof. Dr. İsmail Hakkı İnan'a ve Öğretim Üyesi Dr. Harun Hurma'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca yaşamım boyunca üzerimden maddi ve manevi hiçbir desteğini esirgememiş olan Sevgili Anneme, Babama, Kardeşime ve yüksek lisans eğitimim süresince destekleriyle bana her zaman yardımcı olan arkadaşım Arzu Akyüz ve Berivan Erdoğan'a sonsuz teşekkür ederim.

Haziran 2019

Berna ÖZVARDAR

## 1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca, tarımsal faaliyetler tüm toplumlar için temel ekonomik faaliyetlerden biri olmuştur. Bugün durum halen böyledir. Tarım sektörü ülke ekonomilerinde önemli bir ağırlığa sahiptir. Türkiye açısından bakıldığında, tarım sektörü, ekonominin ana sektörlerinden biri olarak görülmektedir. Açıklanan veriler, tarım sektörünün istihdam, dış ticaret ve büyüme gibi makro-ekonomik faktörlerde önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, tarım sektörünün gelişmesi Türkiye ekonomisinin genel gelişimini etkilemektedir. Diğer taraftan, tarım sektörünün gelişmesi için çeşitli adımlar atılması gerekmektedir. Bu adımlardan biri, tarımın finansmanıdır (Ersoy ve Ersoy 2017).

Tarımın finansmanı, Türkiye'deki tarımın en önemli sorunları arasındadır. Bu alanda gelişmeler kaydedilmişse de, ekonomik yapıdaki sorunlar nedeniyle tarımsal işletmelerin yapısal sorunları çözülememiştir. Bu yapı ve koşullar, kredilerin etkin organizasyonunu ve yapılanmasını engellemiş ve 2001'den sonra enflasyonla mücadelede izlenen politikalar, tarımsal borç verme faaliyetlerini etkilemiştir. Tarım için en önemli kredi kaynağı olan, lokomotif görevi gören Ziraat Bankası'nın yeniden yapılandırılması ile finansal piyasalarda yaşanan olumlu atmosfer özel bankaları da tarıma yönlendirmiştir (Özçelik, Güneş ve Artukoğlu 2005).

Çiftçiler işletmeleri için oluşan sermaye ihtiyacını kredi ile örgütlenmiş, örgütlenmemiş kredi kuruluşlarından ve özel kişilerden karşılamaya çalışmaktadırlar. Teşkilatlanmış kredi kuruluşları TC Ziraat Bankası (TCZB), Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK), Tarım Satış Kooperatifleri (TSS)'dir. Teşkilatlanmamış kredi kuruluşları özel bankalar iken, özel kişiler akrabalar, tefecilerdir.

Finansman ihtiyaçlarını teşkilatlanmamış kredi kuruluşları ve özel kişilerden sağlayan çiftçiler yüksek oranda faiz ve dosya masrafı ödemektedirler. Çiftçileri bu piyasaya yönlendiren sebeplerin başında, çiftçilerin eğitim ve gelir seviyelerinin düşük olması, TCZB, TKK ve TSS'lerinden kredi kullanımlarında sınırlamalar olmasıyla yeterli düzeyde kredi kullanamamaları ve bürokratik işlemler sebebiyle kredi ihtiyaçlarının zamanında karşılanmaması gelmektedir. Bütün bu engellere rağmen son yıllarda gerek devlet tarafından desteklenen tarımsal kredi miktarlarında ve özel bankalar tarafından kullanılan kredi miktarlarında ciddi artışlar olduğu görülmektedir (Demirtaş 2015).

Bu bilgiler doğrultusunda bu araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünü takip eden bölümde Türkiye'de tarım sektörünün gelişim sürecine değinilmiştir. İkinci bölümde

Türkiye'de tarımsal finansman durumu ve uygulanan krediler ifade edilmiştir. Üçüncü bölümde yapılan araştırmanın materyal ve metot kısmı ortaya koyulmuştur. Dördüncü bölümde yapılan araştırma sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırmanın son bölümünde ise elde edilen bulgular doğrultusunda sonuç ve konuya yönelik öneriler ifade edilmiştir.

## 2. KONUYLA İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Aksöz (1973), “Türkiye Tarımının Kredi Sorunları ve Çözüm Yolları” adlı çalışmasında, Türkiye’de tarımın sermaye sorunları, banka kredileri içinde tarımsal kredilerin oranı, tarımsal kredi kaynakları incelemiş ve konu ile ilgili sorunlar ortaya konularak çözüm yolları sunmuştur.

Tarımsal Gelişmede Kredilerin Rolü konusundaki çalışmasında Miller (1977), küçük çiftçilerin yeni ve daha etkili teknoloji kaynakları satın almak için yeterli mali kaynağa sahip olmadıklarını savunmuştur. Gelişmiş teknolojilerin kullanımını göstererek, çiftçilere tanıtmak ve çiftçilerin bu teknolojilere sahip olmalarını sağlamak için teknolojinin tanıtılması önerilmiştir.

Demirperçin (1981) “Tarımda Kredi Politikası, Sorunlar ve Çözüm Yolları” adlı çalışmasında, Türkiye’de tarımsal kredilerin uygulanmalarında sorunları belirterek çözüm yolları gösterilmiştir. Tarımsal kredi uygulamalarının ülke geneline sağlıklı bir şekilde ilerlememesinden kaymaklanan sorunlara çözüm yolu olarak tarımsal üretim planlaması yapan tarıma finansman sağlayan kuruluşların düzen ve işbirliği içinde çalışacakları mekanizma önerilmiştir.

Bülbül ve Bektöre (1981), Türkiye II. Tarım Kongresinde sundukları “Tarımda Kredi Politikası” adlı bildirimlerinde, Tarım sektörünün önemli finansman sorunlarıyla karşı karşıya olduğunu, üreticilerin tarımsal üretimdeki kredi ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığını ve büyük oranda örgütlenmemiş kredi kaynaklarının kullanıldığını belirtmişlerdir. Ayrıca, tarımsal yapının ve Ziraat Bankası’nın kaynak yapısının iyileştirilmesi, tarım kredisinin kullanım şekli ve tarım kredisine ilişkin kurumlar ile ilgili politika önerileri yapmışlardır.

Sivaslıgil (1986), “Türkiye’nin Ekonomik Gelişmesinde Tarımın Parasal Sorunları ve Tarımsal Kredi Uygulamasını” incelediği çalışmasında; tarımın, Türkiye’nin ekonomisindeki yerinin önemini vurgulamak amacıyla tarım sektörünün sermaye yapısını ve finansal sorunlarını araştırmıştır. Türkiye’de 1963-1984 yılları arasındaki tarımsal etkinliklerin araştırıldığı çalışmada Türkiye’deki kredi uygulamalarının yeterliliği konusu araştırılmıştır.

Akın (1986), “Tarımsal Kredi Politikalarını” incelediği çalışmasında, Özellikle 1970-1980 yılları arasındaki verilere göre, Türkiye’de kredi olarak tarımsal kaynakların geliştirilmesine odaklanmıştır. Çalışmasında, mevcut bir tarımsal kredi sistemi geliştirme ihtiyacını savunmuş ve borç vermede küçük ve orta ölçekli işletmelere öncelik vermenin gerekliliğine dikkat çekmiştir. Ayrıca, düşük faizli kredi politikalarını üzerinde durularak

kredilerin orta-uzun vadeli olarak kullanılması, entegre bir kredi faaliyetinde çiftçilere tarımsal girdi yayınlama-pazarlama fırsatlarından yararlanması konuları uygulanmıştır.

Braverman ve Guasch (1990), gelişmekte olan ülkelere bakıldığında, gelişmenin önemli bir bölümünü kredilerin oluşturduğu, kredi yoluyla tarımın diğer sektörlerin gerisinde kalmasının önlenebileceğini savunmuşlardır.

Bülbül ve Arkadaşları (1990), “Türkiye’de Tarım İşletmelerinde Sermaye Durumu ve Kredi Kullanımını” başlıklı çalışmalarında, Tarım işletmelerinin sermaye yapıları hakkında yeterli incelemeler yapılamadığı, Türkiye’nin birçok bölgesinde yapılan araştırmada kredi kaynakları ve kredi kullanımı konularında sonuçlara varılmıştır. Hayvansal ve bitkisel üretimin yapıldığı farklı bölgelerde işletmelerin aktif sermaye oranının düşük kaldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, küçük tarım işletmelerinin sermaye açısından yetersiz olduğu bu işletmelerin kullandıkları kredilerin üretim amacından farklı olarak öz tüketim amacıyla da kullanıldığı görülmüştür. Ülkemizde, tarımsal kredi ihtiyaçlarının büyük ölçüde kurumsallaşmamış kredi kuruluşlarından sağlandığı ve çiftçilerin bu piyasada daha yüksek oranda faiz ödediklerini belirtmişlerdir.

Karlı (1991), “GAP Alanında Tarımsal Kredi Kullanımı ve Gelecekteki Kredi İhtiyacının Saptanması Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmasında, Güneydoğu Anadolu Projesi’nde yer alan Şanlıurfa Harran Ovası’nda kuru ve sulu tarım yapan çiftçiler arasında tarımsal kredi kullanımı, tarımsal kredinin yarattığı olanaklar, kredi kullanmaya yönlendiren faktörler, kredi kullanımının işletmenin faaliyetlerine etkisi ile çiftçilerin büyüklük durumlarına göre gelecekte kredi kullanmaya ihtiyaç duyup duymayacakları araştırılmıştır.

İspir (1992), “Ceyhan Yöresinde (Irmaklı Köyünde) Tarımsal Kredi Kullanımı ve Sorunları” incelediği çalışmasında, Tarımın önemi, tarımsal kredilerin ve kredi kaynaklarının önemi ve tarım işletmelerinin ekonomik yapısı incelenmiştir. İşletmelerin, ekonomik yapıları ve yıllık faaliyet sonuçlarını incelemiştir. Araştırma bölgesinin tarımsal kredi kullanım durumu değerlendirilmiş ve tarımsal kredi kullanımında karşılaşılan sorunlar incelenmiştir.

Artukluoğlu (1993), “Tarımsal Kredinin Tarım Sektörünün Gelişmesindeki Önemi ve Manisa Merkez İlçe Tarım İşletmelerinde Tarımsal Kredi Kullanımının Analizi” isimli çalışmasında, Tarım sektörünün gelişimi ve tarımsal krediler, tarımsal krediler ve Türkiye’deki tarım sektörünün finansmanı, Türkiye’deki tarımsal kredi politikaları, Türkiye’deki tarımsal kredi organizasyonları üzerinde çalışılmıştır. Manisa merkez ilçesinde ve ülkemiz genelinde tarımsal üretim teknikleri, modern girdi kullanımı ve üretime olan etkileri incelenmiştir. Sonuç

olarak, tarımsal kredilerde sürdürülebilir bir politikanın olmadığı, Beş Yıllık Kalkınma Planlarında belirlenen hedeflere ulaşamadığı belirtilmiştir. Araştırmada T.C. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin öz kaynaklarını güçlendirmek, çiftçileri daha iyi koşullarda kredilendirmek, kontrollü tarımsal kredi sistemine geçiş sağlamak, tarım sektörüne kredi veren özel bankaların sayıca ve kredi hacmi olarak arttırılması için tarımsal kredi uygulaması olan bankalara faiz farkı iade fonunda ödeme yapılması, bu fona kesilen miktarların ve mevduat munzam karşılıklarının düşürülmesi yoluyla kaynak aktarılması önerilmiştir.

Artukoğlu (1993), “Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Hacmi ve Tarımsal Kredi İlişkileri” isimli araştırmasında, özel bankaların tarım sektörüne sınırlı düzeyde kredi kullandırdıklarına dikkat çekerek bu rakamların arttırılması için özel bankaların devlet tarafından belirlenecek bir oranda tarım kredi kooperatiflerine düşük faizli fon aktarmalarını, yerel ve merkezi kooperatifler bankası kurulması gerektiğini belirtmiştir.

Köksal (2000), “Yozgat İli Merkez İlçe Tarım İşletmelerinde Tarımsal Kredi Kullanım Durumu ve Üreticiler Üzerine Etkileri” isimli araştırmasında, kredi kullanan çiftçilerin kredi kullanım durumları ve kredi kullanımını etkilediği düşünülen sosyo-ekonomik özellikler arasında ilişki olup olmadığı belirleyen khi-kare analizleri kullanılmıştır. Çiftçilerin kredi kullanırken karşılaştıkları sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır. T.C. Ziraat Bankası’nın kredi sağlayan önemli bir kaynak olduğunu belirleyerek tarım kredi faizlerinin yüksek, kredi kullanımında bürokrasinin çok fazla olduğunu belirlemiştir.

Özçelik, Güneş ve Artukoğlu (2005), “Türkiye’de Tarımsal Kredi Adı Altında Sözleşmeli Tarım ve Üretici Örgütleri Üzerinden Kredi Uygulamaları” isimli araştırmalarında Türkiye’de, tarımın en önemli sorunlarından birinin finansman olduğu ortaya çıkarmıştır. Günümüzde enflasyonla mücadeledeki başarı, siyasi ve ekonomik istikrar, tarımsal borç verme faaliyetlerini de etkilemiş, finansal sektörde yaşanan olumlu hava özel sektör bankalarını tarıma yönlendirmiştir.

Adıgüzel (2006), yaptığı araştırmada, Tokat İli Turhal İlçesi’nde tarımsal kredi kullanmayı tercih eden çiftçilerin sosyo-ekonomik özelliklerini ve yıllık faaliyet sonuçlarını, tarımsal kredi kullanım durumlarını, tarımsal kredi kullanmaya zemin hazırlayan faktörleri, kullanılan kredilerin tarımsal faaliyetlerde kullanılıp kullanılmadığını araştırmıştır. Banka kredileri içerisinde tarımsal kredilerin ve T.C. Ziraat Bankası’nın yeri araştırılırken, çiftçilerin tarımsal kredi kullanımında karşılaştıkları sorunlara değinilmiştir. İncelene tarım işletmelerinde aktif sermaye içerisinde en büyük pay toprak sermayesidir. İşletme büyüklük gruplarına göre

işletmeler %38,03'ü örgütlenmemiş kredi kaynaklarından finansman sağlarken, %35,21'i örgütlenmiş kredi kaynaklarından finansman sağlamış, %26,76'sı ise hem örgütlenmemiş hem de örgütlenmiş kredi kaynaklarından finansman sağlamıştır. Örgütlenmiş kredi kuruluşları arasında yer alan T.C. Ziraat Bankası'ndan kredi kullanımının yeterli seviyede olmadığı gözlemlenmiştir. Çiftçilerin kredi kullanımı ile kredi kullanımını etkilediği düşünülen sosyo-ekonomik özellikler arasında ilişki olup olmadığının incelediği araştırmada bu ilişkiyi belirlemek için Khi-Kare Analizleri yapılarak yapılan analiz sonuçlarına göre bu ilişki arasında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olduğu görülmüştür.

Yıldız ve Oğuzhan (2007), “Türkiye’de Uygulanan Para Politikalarının Tarımsal Üretime Etkisi: Model Denemesi” isimli çalışmalarında, Tarımsal üretimin 1963-2004 dönemindeki etkisi üzerine Türkiye’de uygulanan para politikası VAR (Vector Auto Regressive) verilerinden yararlanılarak modeller yardımıyla analiz edilmiştir. Çiftçinin ürün fiyatları, tarımsal krediler, faiz oranı ve döviz kuru, tarımsal üretimi etkileyen faktörler olarak saptanmıştır. Sonuç olarak, araştırma diğer değişkenlerin tarımsal krediler kadar etkili olmadığını ve tarımsal sübvansiyonlardaki seçici kredilerin ağırlıklandırılmasının etkili olabileceğini ve tarımsal kredilerin sektördeki sorunların giderilmesinde diğer değişkenlerden daha etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Abasov (2007), “Tarımsal İşletmelerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri” isimli çalışmasında ilk olarak, 1980 yılından itibaren Türkiye’de uygulanan tarım politikalarını incelemiştir. Sonrasında Dünya Ticaret Örgütü, IMF, Dünya Bankası ve AB Ortak Tarım Politikası ile Ülkemiz tarım politikaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Tarım sektöründe olması gereken finansman modeli olarak kooperatif bankacılığı son bölümde ele alınmıştır. Kooperatif bankacılığı modeli kredi sağlamanın yanında tarımsal girdi, üretim ve ürün arz zincirinin tamamını kontrol eden ve tüm aşamalarda var olan bankacılık sistemi temeline dayanmaktadır.

Asiedu ve Fosu (2008) Gana ekonomisinde tarımsal kredilerin önemini belirlemek için bir Logit Model Analizi, Logit model analizi yapılmıştır. Tarım sektöründe verilen kredi hacminde, çalışma döneminde bir azalma ve Logit modelinin tarımsal kredi dağıtımında finansal özgürleşme üzerindeki etkisi olmuştur. Tarımsal kredinin reel hacmi ve yapısal ayarlama döneminden sonra Gana Ticaret Bankası'nın payı, finansal özgürlükten önceki dönemden daha az olma eğilimindedir. Gana, Merkez Bankası'nın tarıma kredi vermeye teşvik edilmesi gerektiğini ve para politikası araçlarının tarım sektörüne akışını teşvik etmek için makul aralıklarla kullanılması gerektiğini ve finansal serbestleşmenin kaynak tahsisi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermiştir.



Yılmaz (2008), “Dünya’da ve Türkiye’de Tarımsal Finansman” isimli araştırmasında, finansal piyasal ve tarım işletmelerinin finansman kaynakları, dünyanın çeşitli ülkelerinde tarıma nasıl finansman sağlandığı açıklanarak tarımın finansmanında bankalar, kooperatifler ve factoring kuruluşları ile sigorta şirketleri gibi geniş bir yelpazenin olduğu bir finansal yapının oluşturulabilmesi araştırılmıştır. Sonuç olarak, Ülkemizde uygun olarak kullanılacak bir tarım finansman modeli önerilmiştir. Dünya’da ileri düzeyde örnekler olan tarım finansmanı sistemi içerisinde yer alan bankalar, global piyasanın gelişmesiyle birlikte uluslar arası ekonomilerde söz sahibi olmaya başlarken, Türkiye için de böyle ileri düzey bir yapının oluşturulması vurgulanmıştır.

Baloğlu (2009), “Türkiye’deki Tarımsal İşletmelerin Finansman Kaynakları ve Antalya’daki Süs Bitkileri Üreticilerinin Finansman Tercihleri” isimli çalışmada, Tarım sektörünün mevcut yapısı ve tarım sektörünün finansman yapısı incelemiş ve Antalya merkezindeki süs bitkileri üreticileri ile bir anket yapılmıştır. Yabancı kaynakların tarımsal işletmelerde kullanımının sınırlı olduğunu ve genellikle toplam kaynakların % 30’undan az olduğunu göstermiştir. Bu durumun olası bir nedeni olarak, çiftçilerin mevcut durumu koruma, kendilerinden yararlandıkları yabancı kaynakları geri ödemenin zorluğu veya yabancı kaynaklara erişimde karşılaştıkları zorluklar ile ilgili düşünceleriyle daha fazla ilgilendiklerini göstermeye çalışmıştır. İstatistiksel analiz sonucunda işletmelerin faaliyet süreleri, sabit kıymetlere göre büyüklükleri, sabit varlıkların toplam aktifler içindeki payı, yabancı kaynak tercihleri, borçlanma banka sayısı, kredilerin kullanım amacı ve kullanılan yabancı kaynakların vadeleri arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

Kazancı (2010), “Tarımsal İşletmelerin Finansmanı ve Türkiye Örneği” isimli çalışmada, tarım sektörü, tarımsal işletmeler, tarım bankacılığı ve tarımsal kredi uygulamaları ile ilgili bilgiler sunarak, 1998-2008 yılları arasında bankaların tarım sektörüne sağladıkları kredileri karşılaştırarak yorumlamıştır.

### 3. MATERYAL VE METOT

#### Materyal

Çalışmada, birincil veri olarak Tekirdağ ilinde yaşayan çiftçiler ile birebir görüşme sonucu elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ikincil veriler ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), konuyla ilgili yapılmış yurtiçi ve yurtdışı çalışmalar, projeler ve raporlardan temin edilmiştir.

#### Örnekleme ve Veri Toplama Yöntemi

Tekirdağ ilinin onbir ilçesinde yaşayan çiftçi kayıt sistemine dahil çiftçilerin tarımsal finansman durumlarının belirlenmesine yönelik saha çalışmasında Tekirdağ Tarım İl Müdürlüğü'nden, Tekirdağ ili ve ilçelerinde 2019 yılı çiftçi kayıt sistemine (ÇKS) kayıtlı işletme sayısı elde edilmiştir. Tekirdağ ili ve ilçelerinde çiftçi kayıt sistemine dahil 24.547 çiftçi bulunmaktadır. Ancak ana kitlenin tamamı ulaşılabilir nitelikte olmadığından örnek kitle, ana kitleyi temsil edecek işletmelerin belirlenmesinde örnekleme yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Örnek kitle, aşağıda oranları verilen formül yardımıyla hesaplanmıştır. (Miran,2002)

Formülde %99 güven aralığı, %10 hata payı ve minimum örnek hacmine ulaşabilmek için  $p=q=0,5$  olarak alınmıştır.

N: ana kitle hacmi (24547)

n: örnek kitle

p: Evrendeki X'in gözlenme oranı (%50)

$q= 1-p$

$Z\alpha$  :  $\alpha= 0.05, 0.01, 0.001$  için 1.96, 2.58 ve 3.28 değerleri (%99 güven aralığındaki tablo değeri 2,58)

d= Örnekleme hatası (%10)

$N>1000$  olduğu için;

$$n = \frac{pqz_a^2}{d^2}$$
$$n = \frac{0,5 \times 0,5 \times (2,58)^2}{(0,1)^2}$$
$$n = 166,41 \cong 167$$

Örnekleme sonucunda %99 olasılık ve %10 hata payına göre Tekirdağ il ve ilçelerinde tesadüfi olarak seçilen minimum 167 farklı çiftçi ile yapılması gerekirken anket 169 kişi ile birebir görüşülerek 169 olarak tamamlanmıştır. Belirlenen anket sayısı Şubat 2019 tarihinde Tekirdağ ili ve ilçelerine Çiftçi kayıt sistemine dahil olmuş çiftçi sayısı dikkate alınarak örnek hacmi ilçelere oransal olarak dağıtım yapılarak her ilçede kaç anket yapılacağı belirlenmiştir.

**Çizelge 3.1: Tekirdağ İli ve İlçelerine Uygulanacak Anketlerin Dağılımı**

İlçe Adı	Tekirdağ İli İşletme Sayısı		Anket Sayısı	Uygulanan Anket Sayısı
	Adet	%		
Çorlu	819	3	5,57	6
Çerkezköy	144	0,5	0,97	1
Kapaklı	421	1,7	2,86	3
Ergene	1758	7,1	11,96	12
Murath	1553	6,3	10,56	11
Marmara Ereğlisi	614	2,5	4,17	5
Malkara	6319	25,7	42,98	43
Süleymanpaşa	4898	19,9	33,32	34
Şarköy	2374	9,6	16,15	16
Hayrabolu	4157	16,9	28,28	28
Saray	1490	6	10,13	10
<b>Toplam</b>	<b>24547</b>	<b>100</b>	<b>166,95</b>	<b>169</b>

### Verilerin Analizi Aşamasında Kullanılan Yöntem

Tarımsal üretim yapan işletmelerin sosyo-ekonomik özelliklerinin, kredi kullanım durumlarının belirlenmesi amacı ile yapılan anketlerden elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bireylerden toplanan bilgiler için tanımlayıcı istatistiklerden olan frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanarak yorumlanmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığına bağımsız ki-kare bağımsızlık testi uygulanarak yorumlanmıştır.

#### 4. TÜRKİYE’DE TARIM SEKTÖRÜNÜN GELİŞİM SÜRECİ

Araştırmanın bu bölümünde Türkiye’de tarım sektörünün mevcut durumu ve gelişimi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

##### 1923-1938 Tarihleri Arası Türk Tarımının Gelişimi (Atatürk Dönemi)

Mustafa Kemal Atatürk, 1 Mart 1922 tarihinde TBMM’nin açış konuşmasında köylü ve tarım sorunlarına değinmiştir. Atatürk, “*Türkiye’nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür. O hâlde, herkesten daha çok refah, mutluluk ve servete hak kazanmış ve layık olan köylüdür.*” diyerek tarım, köylü, çiftçiye verdiği önemi belirtmiştir. (Müderisoğlu, 1973).

Atatürk, Cumhuriyeti ilan etmeden önce 1923 yılında, tarımın önemini bilerek, içinde bulunduğu çıkmazı görerek tarım üzerinde çalışmalarına başlamıştır (Dernek 2006).

Tarım temelli çalışmalar 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arasında yapılan Türkiye Ekonomi Kongresi müzakereleri ve kararları ile başlamıştır. (Yiğit 2012). Atatürk, İzmir İktisad Kongresi’nde yaptığı konuşmada tarımın önemi üzerinde durarak; “*Kılıç kullanan kol yorulur, fakat saban kullanan kol, her gün kuvvetlenir.*” değerlendirmesini yapmıştır. (Müderisoğlu, 1973).

İzmir İktisad Kongresinde çiftçi grubu için alınan başlıca kararlar: (Ülken t.y.)

- Aşar vergisinin kaldırılması,
- Reji’nin kaldırılması ile tütün ekim ve ticaretinin serbest bırakılması,
- Tarımsal kredilendirmelerin düzene sokulması,
- Tarım alet ve makinalarının düzenlenmesi,
- Hayvan hastalıklarıyla mücadele şeklinde özetlenebilir.

Kongrede alınan kararlar doğrultusunda 17 Şubat 1925 te Aşar vergisi kaldırılmış ve tarımda yapılan diğer düzenlemelerle birlikte ekili alanlarda artış görülmüştür. Böylelikle tarım sektörünün GSYİH içindeki payı %44,4 iken 1926 yılında %49,6 ya yükselmiştir (Topuz 2007)

Bu dönemde medeni kanun çıkartılmış bununla birlikte tarımdaki özel mülkiyeti meşrulaştırılarak çiftçilerin topraklanması sağlanmıştır (Oral, Sarıbal ve Şengül 2015) Ancak bununla birlikte vakıf arazileri de hazineye ve bazı zengin grupların eline geçmiştir (Dernek 2006)

1927 ve 1929’ da çıkarılan yasalarla topraksız köylülere arazi dağıtılmıştır. Bu uygulama ile devletin olan tarımsal araziler topraksız ve göçmen ailelere verilmiştir (Durmuş

ve Aydemir 2016). Devletin dağıttığı topraklara ek olarak, meralar tarıma açılmış ve mera topraklarında 3,9 milyon dekarlık bir azalma meydana gelmiştir. Bu önlemler nedeniyle tarım sektöründe hızlı gelişmeler yaşanmış ve 1929'da % 27 büyüme sağlanmıştır. (Dernek 2006).

“18 Mart 1924 tarihinde kabul edilen 442 sayılı Köy Kanunu, Cumhuriyet tarihinin ilk kanunlarından biridir. Kırsal alanların modernleşmesini sağlamak için Köy Kanunu iki açıdan önemlidir. Birincisi, bu yasa kalkınmanın köyden başlamasının gerekliliği vurgulanmış, ikincisi olarak, köylere hukuksal kişilik verilerek ve köy toplulukları tarihimizde ilk defa özerk bir yapıya ulaşmışlardır. Köye verilen özerklik ile seçilen idari organlar ve köy halkı, köyün yaşamı için gerekli altyapı ve benzeri hizmetleri üstlenmek ve daha iyi yaşam koşulları yaratmakla sorumluluğu getirilmiştir. Böyle bir yaptırımın temel özelliği toplumun kalkınmayı, modernleşmeyi ve daha iyi yaşam koşullarını hedeflemesidir.” (Kaya, Sevinç, Asağoğlu, Sevinç t.y.)

Geçmiş 1883 yılına dayanan Ziraat Bankası, Atatürk döneminde 1924 tarihli bir yasayla 30 milyon sermayeli ve 99 yıl süreli olan bir anonim şirkete dönüştürülmüştür. Bankaya, tarımsal kredilere ek olarak diğer bankacılık faaliyetleri yürütme yetkisi tanınmıştır. Bu dönemde bankacılık sektörünün dışında tarımın gelişmesi ile ilgili çeşitli görevler üstlenmiştir. 1923 yılında, tarımda makineleşmeyi sağlamak amacıyla, Ziraat Bankası tarafından tarım araçlarının ithalatı ve üreticiye gümrüksüz dağıtım yürürlüğe girmiştir. (Bakırcı 2007). Ziraat Bankası aracılığıyla krediler vermeye başlanmıştır. 1924 yılında kredi tutarı 17 milyon TL, 1930 yılında ise 35.7 Milyon TL olarak gerçekleşmiştir (Durmuş ve Aydemir 2016).

1923-1929 yılları arasında, Türkiye koşullarına uygun olarak kooperatif alanında çalışmalar yapılmıştır. Tarımsal kredi kooperatifleri için, 1924 yılında, İtibar-ı Zirai Birlikler Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun 1929'da geliştirilmiş ve Tarımsal Kredi Kooperatifleri Kanunu'na çevrilmiştir. (Çıkın 2003). Atatürk öncülüğünde 1935 yılında çıkarılan 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri kanunu ve 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri kanunu sonucu, modern bir yapı kazanmış ve ekonomide önemli bir yer edinmeye başlamıştır (Bakırcı 2007).

1924 yılı 432 sayılı kanunla yalnızca tarım sektörüyle ilgili ilk bakanlık olan “Ziraat Vekaleti” bugünkü ismiyle Tarım Bakanlığı kurulmuştur.

1929 Dünya Ekonomik Krizi, hem Türkiye ekonomisi hem de Türkiye tarım sektörüne ciddi zarar vermiştir. Krizin Türk tarımı üzerindeki etkisi 1929 ve 1932 arasında çok yoğun iken bu etki 1934-1935'e kadar göreceli olarak hissedilmiştir (Metintaş ve Kayıran 2016)

Tarım ürünleri fiyatları 1929 ve 1933 arasında ortalama% 60-70 oranında azalmıştır. (Zarakoğlu 1982) Bu nedenle, 1932'den bu yana tahıl fiyatları desteklenmiş, buğday koruma kanunu çıkarılmış ve Toprak Mahsülleri Ofisi kurulmuştur. Bu çalışmalarla 1933 yılında tarımda üretim rakamları memnuniyet seviyesine gelmiştir (Dernek 2006).

## **1939-1949 Tarihleri Arası Türk Tarımının Gelişimi (Milli Şef Dönemi)**

II. Dünya Savaşı yılları 1938-1946 yıllarını kapsamaktadır. İkinci Dünya Savaşı yılları Türkiye'nin tarım politikaları açısından müdahalenin yaşandığı ve katı bir devletçilik anlayışıyla yönetildiği yıllardır. Türkiye savaşa katılmamasına rağmen, savaş ve savaşın yarattığı savaş ekonomisinin tüm zorluklarını yaşamıştır. Savaşla birlikte ilan edilen seferberlik nedeniyle, çalışabilecek döneminde olan bir milyona yakın insanın silah altına alınması üretim ve tüketim üzerinde olumsuz etkisi yaratmıştır. Ayrıca, bu durum ülkenin kaynaklarının önemli bir kısmının savunmaya harcanmasına neden olmuştur. Bu sebeplerle oluşan yeni koşullar, kapsamlı tarım politikası arayışı ve o dönemin ihtiyaçlarına yönelik tarım politikası anlayışını beraberinde getirmiştir. Tarımsal ürünleri, ihraç etmekten ziyade ülke ihtiyaçları için kullanmak dönem politikası olarak yerini almıştır.(Şener 2004).

Bazı ürünlerde kıtlık görülmüş, devlet gıda ihtiyaçlarını karşılamak için bazı önlemler almış, ürünlerin fiyatlarına narh koyulmuş, böylelikle karaborsa oluşmuştur. Merkez Bankası karşılıksız paribasarak emisyon hacmini arttırmıştır. Türkiye tarihinde bu dönemde ilk kez fiyat enflasyonu ortaya çıkmıştır. (Dernek 2006)

Ocak 1940 tarihinde çıkarılan Milli Koruma Kanunu devletçi sert politikaların en temel aracı olup, bu kanun bağlamında kurulan koordinasyon heyeti ciddi iktisadi adımlar atmıştır. Söz konusu kanunla ücretli iş yükümlülüğü, çalışma sürelerinin artırılması ile ücretlere sınırlandırılma getirilmesi türünden maddelerin yanında; sermaye konusunda hükümetlere, özel işletmelere geçici olarak el konulması ithalat ve iç ticarete azami, ihracatta ise asgari fiyatları saptama ve son olarak temel malların vesikaya bağlanması gibi hükümete geniş bir yetki verilmiştir (Karabulut ve Akyol 2017)

Tarım sektöründeki dönemin önemli faaliyetlerinden biri, 1945 yılında çıkarılan 4753 sayılı “çifçiyi topraklandırma kanunu”dur. Yasa, tarımsal üretim amacı ile kullanılmayan ancak

tarıma elverişli, ekilebilir devlet arazilerinin ve belirli sınırlardaki şahıslara ait ekilebilir arazilerin kamulaştırılarak topraksız veya az topraklı çiftçilere dağıtılmasını amaçlamıştır. çiftçiler. Bu yasa bir reform özelliğinde olmasına rağmen, başarılı olamamıştır. Kanunda özel mülkiyet hükümleri hiç uygulanmamış ve sadece devlet arazileri dağıtılmıştır. Yasanın yürürlükte olduğu 28 yıl boyunca, 432.117 aileye ortalama 51,6 dönümlük bir arazi dağıtılmıştır. Dağıtılan toprakların büyük bir kısmının kurak topraklardan oluşması ve ailelerin yeterli üretim araçlarına sahip olamamasından dolayı bu topraklar beklenen düzeyde değerlendirilememiş ve çiftçiler bazen kiracıya veya ortakçıya vermek bazende elden çıkararak satmak zorunda kalmışlardır. (Ankara Ticaret Borsası, <https://eski.ankaratb.tobb.org.tr>, 02/03/2019)

### **1950-1959 Tarihleri Arası Türk Tarımının Gelişimi**

Demokrat Parti'nin hüküm sürdüğü 1950-1959 dönemi, ekonomi ve tarımdaki plansız bir dönem olarak tanımlanır. Tarım sektörü 1950-1953 arasında hızlı bir gelişme göstermiştir. 1948-1951 yılları arasında ABD'nin Marshall yardım paketi, bu dönemdeki ekonominin itici gücü oldu. Tarımdaki traktör sayısı artarken, ekili alanların genişlemesi, tarımsal kredilerin artması ve iklim koşulları gibi olumlu alanlar üretimi artırmıştır. (Dernek 2006).

Bu uygulamalar 1950-1953 arasında tarımsal üretimi arttırmış ve Türkiye'yi buğday ihracatçısı bir ülke konumuna getirmiştir. 1954'de Kore savaşı sonrasında ABD ve Kanada'nın buğday ihracatını arttırmasıyla dünya buğday fiyatları düşmüş ve bunun sonucunda Türkiye buğday ihracatındaki pazar payını kaybetmiştir (Kalaycı 2012).

### **1960-1979 Arası Türk Tarımının Gelişimi**

1960 ihtilal sonrası Türkiye planlı döneme geçiş yapmış; Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. (Kalaycı 2012). 1961 anayasası ile de DPT Anayasal bir kurum olmuştur. (Sezer 1981) DPT 5'er yıllık dönemleri kapsayan kalkınma planlarını hazırlamaya başlamış birinci dönem beş yıllık kalkınma planı ilk kez de 1963'de uygulanmıştır (Kalaycı 2012). Planlı dönem geçilmesiyle birlikte tarım politikaları ilk defa TBMM kararı ile yazılı bir şekle dönüşmüştür (Kıymaz 2008)

#### **4.4.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)**

Bu dönemde, tarımsal girdilere sübvansiyon verilmesi, sektördeki yatırımların artırılması, kooperatiflerin teşvik edilmesi, sulama alanlarının artırılması, bitkisel üretim ve hayvansal üretim için önlemler alınması kararlaştırıldı (Uysal 2001).

1963-1967 döneminde, fiyatlara müdahale etmek yerine üretim girdilerini desteklemek ön plana çıkmıştır. Bu amaçla, tarımsal satış kooperatiflerinin geliştirileceği, destek kapsamına sadece kooperatif ortaklarının alınacağı ve bu desteklerin sadece acil durumlarda sübvansiyon verilmesi şartıyla verileceği belirtildi (Yavuz 2000)

#### **4.4.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)**

1968-1972 yılları arasında sanayinin gelişimine daha fazla önem verildi, tarımsal alanlarda marjinal sınırlara varıldı ve geleneksel ürünlerin üretimi geliştirilemedi (Dernek 2006).

#### **4.4.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)**

Üçüncü Beş yıllık kalkınma döneminde ekonomik bir çöküş görülmüştür. Bunun nedenleri ise; petrol krizi, döviz darboğazı, Kıbrıs savaşı, yaşanan sosya-siyasal istikrarsızlıklardır (Dernek, 2006).

Bu dönem planlarında kırsal alana veya köye yönelik kalkınma çabaları incelendiğinde tarım ve hayvancılık sektörünün geliştirilmesinin amaçlandığı, köy kalkınmasının öncelikli olduğu izlenmektedir (Bakırcı 2007).

Plan döneminin sonuna gelindiğinde, 1977 yılı verilerine göre toplam banka kredileri içinde tarımsal kredilerin payının %20,05'e yükseldiği ve tarım sektörüne açılan banka kredilerinin miktarının 49.135 Milyon TL olduğu gözlemlenmiştir. Tarımsal kredilerin GSMH'ya oranı ise önceki plan dönemiyle karşılaştırıldığında %5,63 artmıştır. TCZB'nin üreticiye verdiği orta ve uzun vadeli tarım kredilerinin oranı bir önceki dönemle karşılaştırıldığında artmış ve %33,44'e yükselmiştir. TCZB'nin üreticiye verdiği tarımsal kredilerin %77,79'u TTK ve TSK tarafından verilmiştir. Ayrıca, yılsonu verilerine göre, kontrollü tarımsal kredilerin TCZB tarafından üreticiye sağladığı kredilerdeki payı% 12,16'ya, toplam tarımsal kredilerdeki payı% 2,32'ye yükselmiştir (TBB, 2011). Bu sürenin sonunda, yoğun sığır yetiştiriciliği, hayvancılık ve tesis kredileri, kümes hayvanları ve hayvancılık kredilerinin toplam kalkınma içindeki payı ve geliştirme kapsamında verilen teşvik edici



krediler ile teşvik kredileri% 36.78'dir. Bu, hedef hayvan yetiştiriciliğinin gelişiminde önemli bir adım olarak düşünülebilir (Özçelik ve ark., 2005).

## 1980-1999 Arası Türk Tarımının Gelişimi

### 4.5.1. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

1970'lerde yaşanan sosyal-siyasal istijrarsızlık, petrol kriziyle yükselen petrol fiyatları vb nedenlerle yaşanan döviz dar boğazı Türkiye ekonomisini 1980 yılında krizle karşı karşıya bırakmıştır (Kaya 2013)

Yaşanan ekonomik krizi aşmak için, 24 Ocak 1980 ekonomik kararları uygulamaya alınmış, alınan kararlarla ekonomide serbest piyasa koşulları hakim olmuştur (Dernek 2006).

1980 yılı, önceki yirmi yıla damgasını vuran iktisat politikası modelinin terk edilerek yeni bir modelin benimsenmesi açısından bir dönüm noktası olduğu gibi tarım politikaları açısından da dönüm noktası olmuş ve tarım sektörüne yönelik uygulanan politikalarda da önemli değişiklikler yapılarak tarihteki önemli yerini almıştır (Sönmez 2015).

24 Ocak kararlarının tarımla ilgili maddeleri ise (Bakırcı 2007);

- Gübre hammaddesi, tarımsal ilaç ve gübre ve gübre üreticileri tarafından kullanılan hammadde ithalatı için döviz kurunda döviz kuru sistemi uygulanmış ve döviz kuru düşük seviyeye uygulanmıştır.
- Bazı tarım ürünleri için baz fiyatta temkinli artışlar yapılması ve destek alımlarında kısıtlamalar yapılması ve ödemelerin çeşitli dönemlere dağıtılmasına karar verilmiştir.
- Karar tarihinden sonra desteklenen ürünlerin ihracatında ağırlık ve değer üzerinden alınan para ile Merkez Bankası'nda destek ve fiyat istikrar fonu kuruldu.
- Bu fon, tarımsal girdileri sübvans etmek, ihracatı geliştirmek ve finanse etmek ve üreticiyi fiyat hareketlerinden korumak için kullanıldı.

Bu dönemde hükümet müdahalelerinin kapsamını destekleyici ve koruyucu yönde tarım piyasalarına daraltmak öngörülmüştür. Tarımsal ürün fiyatlarının, tarımsal girdilere sübvansiyonların ve düşük faizli kredilerin parasal genişlemeye etkisinin 1980 öncesi dönemde enflasyondan etkilendiği görüşü, devletin tarıma bakış açısının değişmesine neden olmuştur. Sonuç olarak, tarım sektörü enflasyonun ana nedenlerinden biri olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Türkecul 2006).

Bu bağlamda, pek çok üründe pazar desteği azaltılmaya başlanmış, sübvansiyonlar kaldırılmış ve tarım kredilerinde faiz oranları piyasa oranlarına yaklaşmıştır (Yalçınkaya vd., 2006)

Tarım ürünlerinin baz fiyatlarındaki artışın düşük tutulacağı, destek alım miktarlarının düşürüleceği ve belirli dönemlerde destek ödemelerinin yapılacağı belirlenmiştir. Tarım ürünleri için bir Destek ve Fiyat İstikrar Fonu kuruldu (Dernek 2006).

#### **4.5.2. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)**

1985 yılında, Dünya Bankası ile bir tarım sektörü ikraz anlaşması imzalanmıştır. Resmi Gazete'de 13/7/1985 tarihinde yayınlanan Dünya Bankası ile anlaşma imzalanarak Türkiye'ye 300 milyon dolarlık kredi açılmıştır. Bunun% 95'i ithalat ve geri kalanı tarım sektörünün iyileştirilmesi amacıyla verilmiştir. Türkiye'ye tanımlanan bu kredide amaç Türk tarımına ve ekonomisine kendilerince yön vererek şekillendirme istekleridir (Özkaya, Uzmay, Adanacıoğlu 2002).

1989 yılında yaşanan kuraklık, iklim koşullarının kötü gitmesi özellikle tarımda büyüme hızının yıllık %-10,7 olarak gerçekleşmesine neden olmuştur (Tokgöz 1999).

Bu dönemde, aynı kredilerde kredilerin payının artırılması, kontrollü krediler, öngörülen kredi başvuruları, orta ve uzun vadeli yatırım kredilerinin genel kredilerde ağırlığının artırılması gibi önceki dönemlerde üzerinde durulan hususlara değinilmiştir. (DPT, 1985). Bu plan dönemi sonu olan 1989 yılında bir önceki dönemle karşılaştırıldığında, tarım kredilerinin toplam banka kredileri içindeki payı %15,99'a gerilmiş ve tarım sektörüne açılan banka kredilerinin miktarı 7.364.083 Milyon TL olmuştur. Tarımsal kredilerin GSMH'ya oranı ise azalarak %4,32'ye gerilemiştir (TBB, 2011). Dönem sonunda kontrollü tarımsal kredi uygulamasına son verilmiş ve özel tarımsal krediler uygulamasına geçilmiştir. Önceki plan dönemi ile karşılaştırıldığında, T.C. Ziraat Bankası'nın üreticiye verdiği normal tarımsal krediler içerisinde orta ve uzun vadeli kredilerin oranı %20,55'e gerilemiştir. Bu plan döneminde de kooperatifler, TCZB'nin üreticiye verdiği tarımsal kredilerin büyük bir bölümünü sağlamıştır. Dönem sonu verilerine bakıldığında, açılan kredilerin %14,64'ü TKK ve %44,15'i TSK vasıtasıyla üreticiye ulaştırılmıştır (Özçelik vd. 2005).

#### **4.5.3. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)**

Beşinci planda olduğu gibi, istikrar sağlayacak, pazarlamayı kolaylaştıracak ve iç ve dış talebe göre oluşturulacak üretim yapısı ile verimliliği artırmak esastır. (DPT, 1990) Tarımsal destek kapsamının ekonomik ve sosyal kriterler dikkate alınarak belirleneceği belirtilmektedir. (Yavuz 2000).

5 Nisan 1994 tarihinde, finansal piyasaları ve döviz kurlarını dengelemek, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve yapısal reformları uygulamak için Ekonomik Önlemler Uygulama Planı uygulamaya başlatılmıştır. 5 Nisan 1994 Ekonomik Önlemler ve Uygulama Planında temel bir ilke olarak, sübvansiyonları üreten ve dağıtan bir devlet yapısından, ekonomideki tüm kurum ve kurullarla birlikte piyasa mekanizmasının işleyişini sağlayan bir devlet yapısına geçiş yapılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, tarım sektörüne ilişkin bazı düzenlemeler öngörülmüş ve ekonomiden tarım ürünlerine tahsis edilen kaynak dört üründe destekleme kapsamında kalmıştır. Bunlar, tahıllar, şeker pancarı, tütün ve haşhaş kapsülüdür. (Kepenek 2003). Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin faaliyetlerine konu olan ürünlerin (fındık, ayçiçeği, pamuk) bu tarihten sonra desteklenmeyeceği, birliklerin devlet adına değil, kendi ad ve hesaplarında alım yapabilecekleri açıklanmaktadır. (Yeni, Özçiçek, Dölekoğlu, 2003).

Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinde yapılan en önemli değişikliklerden biri; Devlet Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonunun (DFİF) % 50'si, basit faiz ve bir yıllık ürün ve işletme kredisi sisteminin tanıtılmasıdır. Bu yeni uygulama ile eski uygulama arasındaki en önemli fark, eski dönemde Ziraat Bankası üzerinden cari faiz oranının artık hazine garantili ama sübvansiyonsuz, kredi kullandıran birliklere DFİF kaynaklı, hazine garantisiz ama sübvansiyonlu kredi kullanılmasıdır. (Özkaya, Uzman, Adanacıoğlu, 2002).

#### **4.5.4. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)**

Türkiye 1999'da çok ciddi bir ekonomik gerileme yaşadı, kamu sektörünün borç stoku sürdürülemez noktaya gelmiş ve IMF ile niyet mektubu imzalamak zorunda kalmıştır. Niyet mektubunda, tarımla ilgili maddeler arasında, mevcut destek politikaları yerine arazi miktarına dayalı Doğrudan Gelir Destek Sistemine geçiş, tahıl, tütün ve şeker pancarı fiyatlarının dünya fiyatları ile uyumlu hale getirilmesi ve zaman içerisinde alımlarının kaldırılması, Tarım Satış Kooperatifleri işletmelerinin ve Şeker Fabrikalarının özelleştirilmesini, sübvansiyonların kademeli olarak kaldırılması, gübre ve diğer girdi sübvansiyonlarının 3 yıl içinde tamamen kaldırılması gibi önlemler yer almaktadır. (Dernek 2006).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, köy ve köylü ile ilgili düzenlemelerin detaylı bir şekilde ayrıntılandırılmadığı görülmektedir. Sadece planın kırsal altyapısı başlığı altında, Köy Hizmetleri ve Tarım Reformu Genel Müdürlüklerince yürütülen arazi toplulaştırma hizmetlerinin uyumlu ve aktif şekilde yürütülebilmesi için bu hizmetlerin öngörülen Toprak Yasasına dahil edilmesini sağlamak suretiyle yönetmelikler çerçevesinde yürütülmesi temin edilecektir şeklinde açıklanmıştır. (VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 161)

## 2000 ve Sonrası Türk Tarımının Gelişimi

Türkiye, 2000'den bu yana tarım politikasını önemli ölçüde etkileyecek bir proje başlatmıştır. 2001 yılında Dünya Bankası ile yapılan ve Tarımsal Reform Uygulama Projesi (ARIP) sözleşmesi olarak tanımlanan bu proje, IMF ile 1999 yılında Ekonomik Reform Kredisi anlaşmasının devamı niteliğindedir (Şahinöz 2011).

Türkiye, 2001 yılında DTÖ ve IMF ile yapılan anlaşmalar ve verilen niyet mektupları gereği tarım ürünleri ticaretinde gümrük sınırlamaları kaldırmış, özellikle 2003 yılından itibaren giderek tarım ürünlerine verilen fiyat desteklerinden vazgeçmiş, girdi sübvansiyonlarını bırakmış, üretim yerine ekim alanını dikkate alan Doğrudan Gelir Desteği politikasını uygulamıştır (Dernek 2006).

4572 sayılı Tarım Reformu Uygulama Projesi kapsamında bir diğer önemli uygulama, Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri (TSKB)'nin yasalarında değişikliğe gidilerek yeniden şekillendirilmesidir. Bu kapsamda birliklerin sağladığı destek uygulamalarına devletin rolünün azaltılması, birlik faaliyetleri ve üretimlerinin sınırlandırılması hedeflenmiştir. (Şahinöz 2011).

DGD sisteminin ülkemiz tarımına tek olumlu etkisi çiftçi kayıt sisteminin oluşturulmuş olmasıdır. Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) ile ülkemizde ekilen tarım arazileri ve bu arazilerde ekilen ürün miktarı bir veri sisteminde toplanmıştır. Ülkedeki hayvan varlığı da hayvan türleriyle birlikte kayıt altına alınmıştır (Gençler, Artukoğlu, 2002).

Projenin temel amacı, devletin tarıma verdiği desteği azaltmak, fiyatları etkilemeyecek finansal araçları kullanmak, geçiş döneminde üreticilere maddi destek sağlamak ve Tekel, Çaykur, şeker fabrikaları ve TMO gibi kurumların 1998 yılında başlatılan özelleştirme sürecini hızlandırmaktır. Parasal destek bağlamında, üreticilere DGD ile destek sağlanmıştır. (Demirdöğen ve Olhan 2014) DGD fiyat, girdi ve kredi desteği yerine verilmesi yolu izlenmiştir. (Ataseven 2016)

### Çizelge 4.1: DGD'nin Ülke Genelinde Uygulanmasına İlişkin Bazı Sonuçlar

Başlıca Göstergeler	2001	2002	2003
Kayıtlı Çiftçi Sayısı (Bin Kişi)	2182,7	2583,3	2763,6
Kayıtlı Alan (Milyon ha)	11,6	16,2	16,7
Destekleme Miktarı (Milyon TL/Da)	10,0	13,5	16,0
Desteklenen Üst Arazi Sınırı (Da)	200	500	500

**Kaynak:** Abay, Olhan, vd., 2005:13

**Çizelge 4.2:** Yeni Tarım Politikalarının Devlet Bütçesine Etkisi: 1999-2002 (Milyon ABD Doları)

Destek Kalemleri	1999	2002
Kredi desteği	956	0
Gübre desteği	183	0
KİT'lere bütçeden aktarılan	261	138
KİT açıklarını karşılama	2213	355
Pamuk ve yağlı tohumlar primleri	205	58
TSKB'ye destek	450	0
DGD Ödemeleri	0	1.137
<b>Toplam</b>	<b>4.26S</b>	<b>1,179</b>

**Kaynak:** Günaydın, 2006: 21

Yeni tarım politikaları ile çizelge 3.2.'de görüldüğü gibi 1999-2002 yılları arasında, üç yıl gibi kısa bir sürede devlet destekleri %25 oranında azalış göstermiştir.

2004'ten beri tarım stratejik bir yaklaşımla ele alınmış ve 2006-2010 Ulusal Tarım Stratejisi hazırlanmıştır. Bu belge, AB Ortak Tarım Politikası'na uyum ve DTÖ Tarım Anlaşması'nın kabul edilmesine ve piyasa koşullarında tarımsal üretim için piyasa mekanizmalarını aksatmayacak destek alımlarının uygulanmasına dayanmaktadır (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2011).

Bu politikanın 25.04.2006 tarih ve 26149 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve Tarım Kanunu ile uygulanması, Cumhuriyet tarihinde ilk resmi tarım yasasını kazanmıştır. Yasa, iç ve dış talebe uygun olarak tarımsal üretimin gelişimi, doğal kaynakların korunması, verimliliğin artırılması, gıda güvenliği ve güvenliğinin güçlendirilmesi, üretici örgütlerinin geliştirilmesi, tarımsal piyasaların güçlendirilmesi ve kırsal refahın artırılması olarak tanımlanmıştır. (Resmi Gazete 2006: 26148)

Kanunda tarımsal destekleme araçları olarak doğrudan gelir desteği, fark ödemesi, telafi edici ödemeler, hayvancılık destekleri, tarımsal sigorta ödemeleri, kırsal kalkınma destekleri, çevresel tarımsal destek program desteği ve diğer destek ödemeleri tarımsal destek aracı olarak belirlenmiştir (Demirdöğen ve Olhan 2014).

## 5. TÜRKİYE'DE TARIMSAL FİNANSMAN VE KREDİ UYGULAMALARI

### Tarımın Finansmanı

Muhasebe kayıtlarının izlenmesi, finansal raporların düzenlenmesi, gerekli fonların sağlanması ve bunların rasyonel kullanımı, işletmenin varlık değerlerinin oluşumu ve onların büyütülmesi gibi kararların tamamı finansman olarak tanımlanır (Çetin 2008) İşletmenin finansmanı için çok farklı şekillerde tanımlar yapılabilmektedir.

Gerekli sermayenin bulunması, bu sermayenin işletmenin amaçlarına ve çıkarlarına en uygun yerde, zamanda, konularda kullanılmasıdır (Gürgen 1972, Çetin 2003)

Karacan (1991) 'a göre işletme finansmanı işletmede etkin ve rasyonel bir yönetimin geçerli kılınması amacıyla gerekli olan finansal prensiplerin ve tekniklerin uygulanmasıdır.

İşletme finansmanının en çağdaş tanımı ise varlıkların yönetimi, kaynakların kullanımı, işletmenin bütün olarak değerlendirilmesini içine alır ve işletmenin pazar değerini en yüksek düzeye ulaştırma amacına yönelmiş çalışmaların tümüdür. (Çetin 2008)

Finansman, işletmenin çalışmalarını sürdürebilmesi için gerekli olan parasal kaynaktır. Tarım işletmeleri de, teknolojiyi uygulamak, girdi almak ve üretim için gerekli yatırımları yapmak için finansman bulmak, işletme sermayesi sağlamak zorundadır (Dernek 2006)

Finansman şekilleri tarımsal faaliyetin özellikleri de dikkate alınarak sermayenin kaynağına göre finansmanına göre üç başlık altında ele alınmaktadır.

- Öz kaynaklardan finansman; İşletme sahip ve ortakları tarafından, gerek kuruluş sırasında, gerekse daha sonradan işletmeye konulmuş bulunan finansmanı ifade etmektedir.
- Yabancı kaynaklardan finansman; işletmenin dışarıdan borçlanmak yoluyla sağladığı fonlardır. Yabancı kaynak sermayesi kısa ve uzun vadeli olmak üzere sürelidir. (Çetin 2008)
- Oto finansman; işletmenin bir faaliyet döneminde elde ettiği gelir ile bir sonraki üretim dönemini finanse etmesidir ya da işletmenin kendi kendini finanse etmesidir (İnan 2016)

Tarım sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin amacı, üretim kaynaklarını kullanarak bitkisel ve hayvansal ürünler üretme veya yetiştirme ve üretilen ürünleri değerlendirme yoluyla gelir sağlamaktır. Üretim tekniği ve ekonomisi açısından tarımsal faaliyetlerin fonksiyonları dört ana grupta toplanır (Çetin 2008);

- Üretim faktörlerinin temini
- Üretimde bulunma
- Üretilen ürünlerin pazarlama, sürüm ve satışını gerçekleştirme
- Sevk ve idare etme

Tarım işletmelerinin finansmanının kendine özgü bazı özellikleri mevcuttur (Rehber ve Çetin 1998). Tarımsal finansmanın kendine özgü özelliklerini şekillendiren özellikler dört grupta toplanabilmektedir (Çetin 2008);

- Tarımsal üretimin doğal koşullara bağlı oluşu
- Tarımsal işletmelerin sermaye yapısı, üretim faktörleri içinde sabit varlıkların arazi ile tarımsal yapıların geniş oranda yer alması
- Tarımsal işletmelerin küçük ve dağınık işletmeler olması
- Tarımsal işletme finansmanını yönetecek işletmecinin yetenek ve davranışlarıdır.

## **Tarımsal Krediler**

Kredi, belirli bir süre sonunda ödemek vaadiye malların, hizmetlerin, para cinsinden satın alma gücü sağlanması ya da var olan satın alma gücünün belli bir süre sonunda geri alınmak üzere başak bir kimse ya da kuruma devri şeklinde tanımlanabilmektedir. (Parasız 2003).

Tarımsal krediler; işletmenin finansal açıdan zayıfladığı ve likidite açısından eksikliğe düştüğü zamanlarda destek olmakta, işletmenin devamlılığının sağlanmasına yardımcı olmaktadır. (Taşkiran, Özudoğru 2010). Başka bir deyişle tarımsal kredi, her türlü gerçek tarımsal işletme sahiplerinin üretim faaliyetini temin, iyileştirme veya çoğaltmak amacıyla çeşitli üretim araçlarını elde etmek ve çeşitli şekildeki işletme ve tesis-ekipman masraflarını karşılama konusunda öz sermayenin yeterli olmadığı durumlarda nakit sermayeyi tamamlamak için doğrudan doğruya üretimde kullanmak zorunda oldukları ekonomik fayda ve etkisi kısa veya uzun süren yabancı kaynaklardır kullanılmalıdır. (Adıgüzel 2006).

Tarımsal kredilerin kullanımındaki temel amaçlar (İnan 2016)

- Tarımsal işletmelerin kısa vadeli iş ve orta ya da uzun vadeli ekipman sermaye ihtiyaçlarını karşılamak,
- Tarımsal ürünlerin verimini ve üretimini artırmak,
- Tarımsal işletmeyle ilgili her türlü yapı ve tesisi edinmek veya mevcut işletmeleri büyütmek,



- Küçük çiftçilerin, tarım kooperatiflerinin ve üst kuruluşlarının fiilen faaliyet göstermek üzere arazi edinmelerini sağlamak,
- Tarım ürünlerinin iç ve dış pazarlarda pazarlanmasını sağlamak ve pazarlamayı geliştirmek,
- Tarımsal sanayi ile ilgili her türlü girişimin, kalkınma planı ilkelerine göre yürütülmesini ve geliştirilmesini sağlamaktır.

Kredi kullanımı, işletmelerin kararlarına göre değişmektedir. Tarım sektöründe düşük eğitim seviyesi nedeniyle alınacak kararların sağlıklı olduğunu söylemek doğru değildir. Türkiye'de kredi kullanan çiftçilerin eğitimi için, kredi verenler kooperatif ortağı çiftçilerin kredilendirildikleri faaliyet konularında eğitilmeleri amaçlanmaktadır. Kredi Alan Çiftçinin Eğitimi Projesi (KAÇEP) olarak adlandırılan bu projeye göre, kredilerin ülke ekonomisine geri dönmesini sağlamak, ürettikleri konularda çiftçilerin eğitimi ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda uygulamaya konan KAÇEP, 1997'den beri devam etmektedir. (TKB, 2005: 192). İl Müdürlüklerince verilen eğitimlerle kredilerin geri dönüş oranı artış göstermektedir. (Taşkiran, Özudoğru 2010)

### 5.2.1. Tarımsal Kredi Çeşitleri

Dışarıdan sağlanan finansman, yani krediler değişik açıdan gruplara ayrılabilir. Bunlar aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır (Dernek 2006);

#### *Vadeye göre krediler*

- Kısa vadeli krediler (1-6 ay)
- Orta Vadeli Krediler (6-12 ay)
- Uzun vadeli krediler (1+yıl)

#### *Amaca göre krediler*

- Üretimle ilgili krediler (işletme kredileri, yatırım kredileri)
- Pazarlama kredileri
- Tarım sanayi kredileri

#### *Konularına göre krediler*

- Bitkisel Üretim Kredileri
- Hayvancılık kredileri
- Tarımsal Kalkınma kredileri

## **5.2.2. Tarımsal Kredi Kaynakları**

Tarım sektöründe faaliyette bulunan çiftçiler ihtiyaçları olan finansmanı çeşitli kaynaklardan temin edebilirler (Çetin 2008). Tarım işletmelerinin kredi kaynakları örgütlenmiş kredi kuruluşları, örgütlenmemiş kredi kuruluşları, özel Kişiler olarak üç grupta sınıflandırılabilir (İnan 2016).

### **5.2.2.1. Örgütlenmiş Kredi Kuruluşları**

Tarımı desteklemek ve geliştirmek amacıyla kurulmuş ve bu konuda uzmanlaşmış kredi kuruluşlarıdır. Bu kuruluşların başında Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri gelmektedir.

### **5.2.2.2. Örgütlenmemiş Kredi Kuruluşları**

Bu kuruluşların asıl faaliyet alanları tarımsal krediler değildir. Çiftçilerin talepleri doğrultusunda kredi veren kuruluşlardır. Bu kuruluşlara Denizbank, Şekerbank, Vakıfbank, İş Bankası örnek gösterilebilir (İnan 2008).

### **5.2.2.3. Özel Kişiler**

Özel kişilerden sağlanan kredileri iki gruba ayırmak mümkündür.

Birincisi; komşu, arkadaş ve akraba gibi yakın çevreden sağlanan ve bir faiz ödemesinin genellikle söz konusu olmadığı, karşılıklı itimada dayalı ve herhangi bir teminat istemeden, borç alan ve veren arasında vadesi kararlaştırılan, fakat yazılı bir metne geçmeyen borç alma şeklidir (Karacan 1991).

Kişilerden borçlanmanın diğer bir yolu ise, farklı isimler altında borç veren şahıslar, ürün toplayıcıları veya verdiği borç karşılığı ürünü baştan satın alan kesimlerden borçlanmanın temin edilmesidir. Farklı isimler altında, genellikle yüksek faizle borç veren şahıslara tefeci denilmektedir. Bu kişiler genellikle kısa vade için (2-3 ay gibi süreler için) borç vermekte ve yüksek faiz talep etmektedirler. Bu yolla borç kullandıran kişiler ya nakit verme şeklinde finans sağlanmaktadır veya ürün hasat edilmeden önce kredi açarak, ileride ürünü ucuza alma veya yüksek faizle verdikleri borcu geri alma şeklinde faaliyette bulunmaktadırlar (Çetin 2008)

Özel kişilerden kredi sağlamanın bir diğer yolu da üreticilerin tüccar ve satıcılardan ihtiyaç maddeleri alarak borçlanmalarıdır (Karacan 1991). Bunlar kredi kaynağı olmaktan ziyade mallarını satma durumunda olan kimseler olup, ihtiyaç sahibi çiftçiye üretim ve tüketim

mallarını vadeli olarak taksitle veya veresiye satarlar. Çiftçiye sağladıkları mallara genellikle fazla masraf ve faiz yüklerler. Sattıkları ürünü kredili olarak verdiklerinden ve alıcının (çiftçinin) peşin alma olanağının da olmadığını bildiklerinden dolayı fiyatı yüksek gösterirler (Çetin 2008).

## **Türkiye’de Tarımın Finansmanında Tarımsal Kredilerin Önemi**

### **5.3.1. Türkiye’de Tarım İşletmelerinde Kredi İhtiyacını Doğuran Nedenler**

Kendi sermayelerinin yetersiz kalması durumunda, yabancı sermayeyi geçici bir süre kullanmaya zorlanan işletmeler ve yabancı sermaye sağlayamadığı için basit ve ilkel yöntemlerle üretim yapan işletmeler kredi gereksinimi duymaktadırlar. (Akgüç 1991; Gülçubuk 2000) Bu işletmelerin verimli çalışabilmeleri yabancı sermayenin sağlanmasına bağlıdır. (Barry ve arkadaşları, 1979). Tarım işletmelerinin bu oranı, Türkiye’de olduğu gibi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, çok yüksektir. (Özçelik, Güneş, Artukoğlu 2005) Türkiye’de tarımsal işletmelerin büyük bir bölümü işletme büyüklüğü ve sermaye bakımından yetersiz kalmaktadır. Tarımsal geliri ve özsermayesi yetersiz olan bu girişimler yabancı sermaye krediye ihtiyaç duyarlar. (Karacan 1991). Ürünlerinin çoğunun yıllık olarak satıldığı ancak bütün bir yıl masraf yapılan tarım sektöründe, sermaye yetersizdir, çünkü sermayenin devir hızı yavaş ve tasarruf yaparak sermaye oluşturmak zordur. Bu yetersizlik, üretimi arttırmak, işletmelerin rasyonelleşmesini ve böylece çiftçinin gelir seviyesinin yükseltilmesini sağlamak için gerekli faaliyetlerin gerçekleştirilmesini kesin olarak önler. Bu durumda, yeterli özsermayeye sahip olmayan çiftçilere, üretim faaliyetlerini zamanında ve eksiksiz bir şekilde yapabilmeleri, alım ve yatırımlarını kesintisiz yapabilmeleri için tarımsal kredilerle desteklenmeleri gerekmektedir. (Yurdakul ve diğerleri, 1994).

Türkiye’deki tarımsal işletmelerin neden olduğu yabancı sermaye gereksinimleri aşağıdaki gibi listelenmiştir:

Tarımsal üretimin, doğa koşullarına bağımlı olması, hastalıklardan ve zararlılardan etkilenmesi, buna karşılık sigorta sektöründen gelişmemiş olması tarımda risk ve belirsizlikleri artırmaktadır. Sonuç olarak, çiftçilerin kredi gereksinimleri artar.

Çiftçilerin hızlı mekanizasyona, girdi kullanımındaki artışlara ve tüketici tercihlerindeki değişikliklere uyum sağlamak için ek harcama yapmaları gerekmektedir.

Tarım ürünlerinin çoğunda talebin düşük fiyat ve arz esnekliklerinin düşük olması, üretimdeki artışa bağlı olarak arzın yükselmesi sonucu fiyatların düşmesine yol açmakta bu durum çiftçilerin kredi kullanımına itmektedir. (İnan 2016).

İşletmelerin miras yoluyla intikalinde yaşanan sorunlar: İşletme sahiplerinin ölümü durumunda, mirasın gerçek anlamda paylaşılması, tarım alanlarının bölünmesine neden olabilir. Bu durumda, tarımda kredi maliyetindeki artış, finansmanın daha pahalı olmasının nedeni olarak gösterilmektedir. (Yılmaz 2008).

## **Türkiye’de Tarımsal Kredi Veren Bankalar**

### **5.4.1. Ziraat Bankası A.Ş.**

19. yüzyılın ilk yarısında, Osmanlı İmparatorluğu’nda, batı ticaret ve finansman modellerinin benimsenmesi ile yabancı bankalar ülke topraklarında faaliyet göstermeye başlamıştır. O dönemde, ülkede bir ulusal bankacılık sistemi kurmak için yeterli sermaye birikimi oluşmamış ve bir kaynak üretme aracı olarak milli bankaların varlığından söz edilemiyordu.

Bu durumdan en çok zarar gören çalışan nüfusun çoğunluğunu oluşturan çiftçilerdi. Çünkü tamamen terk edilmiş bir tarım kesiminde, geçim sıkıntısı içinde bulunan büyük bir çiftçi grubunun başvurabileceği kurumsal bir finansal yapı olmadığından, özel şahıs kredilerini kullanmak zorunda kalıyorlardı. Borç verenler tüccarlar, toptancılar, ihracatçılar, komisyoncular, araçlar ve köy bakkalı gibi meslek sahibi, ticarer erbabı ve esnaflardı. Bu meslek gruplarının dışında bu işi meslek edinmiş; bu tür yüksek faizli özel şahıs kredilerine Tefeci veya Murabaha kredisi denilmekteydi.

1867’de, Memleket Sandıkları Nizamnamesi’nin yürürlüğe girmesiyle Osmanlı Devleti’nin her yanında sandıkları faaliyete başlamış ve uzun yıllar başarıyla hizmet vermiştir.

Ancak, sonraki yıllarda sandıkların işleyişinde gözlenen bozulma, Memleket Sandıkları’nın faaliyetlerini azaltmıştır. Sandıkları merkezi yönetime bağlayarak olumsuzlukları gidereceğini planlayan hükümet, 1883 yılında Menafi Sandıklarını kurmuştur. Menafi Sandıklarının uygulamaya sokulmasıyla idare yeniden düzenlenmiş, kayıtlar ve muhasebe çalışmaları çağdaş ve bilimsel ilkelere uygun olarak gerçekleştirilmiş ve merkezi hükümetin doğrudan denetimine tabi tutulmuştur. Bu yeni yapı; sandıkların idaresine nispeten ciddi, bilimsel kontrole açık bir işleyiş kazandırsa da tamamen yeni ve çağdaş bir organizasyona duyulan ihtiyacı önleyememiştir.

Menafi Sandıkları'nın ihtiyaca cevap verememesi, revizyonun esasen idari yönden olması gerektiği ve kaynaklarının kısıtlı olması, mevcut organizasyonu bir banka olarak örgütlenme fikrini büyüterek olgunlaştırmıştır. Elde edildi. 15 Ağustos 1888'de, Ziraat Bankası, Menafi Fonlarının yerine modern bir finans kurumu olarak resmen kurulmuş ve o sırada faal olan Menafi Fonları, banka şubelerine dönüştürülmüştür. Bu tarihe kadar Banka'nın hisseleri bankaya devredilmiş ve bir sonraki hisse senetleri Bankanın sermayesine verilmiştir. Bu adımla birlikte organize tarımsal kredi geçmişimizde yeni bir çağ başlamıştır (<https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/hakkimizda/bankamiz-tarihcesi>)

Ziraat Bankası, 1924 yılına kadar sadece tarıma finansman sağlayan bir devlete kuruluşu olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Cumhuriyet'in kurulmasından sonra, Ziraat Bankası, 19 Mart 1924 tarihinde Bütçe Kanunu ile 30 milyon sermaye ile 99 yıl süreli bir anonim şirket haline gelmiştir. Bankaya tarım kredileri yanında her türlü bankacılık işlemlerini sürdürebilme yetkisi verilmiştir. (İnan 2016).

12 Haziran 1937'de dönemin hükümeti Umumi Heyet'i, 3202 sayılı kanun ile yetkilerini genişleterek Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanunu'nu yürürlüğe koymuştur. Kanunla Ziraat Bankası'nın tarım satış ve kredi kooperatiflerinin bir üst bankası olarak çalışmalarıyla ilgili görevleri genişletilmiş oldu (<https://www.ziraatbank.com.tr>).

3202 Sayılı kanunla kurulan TCZB, günümüzde 3202 sayılı kanun yanında 15.11.2000 tarih ve 4603 sayılı kanun ve 22.02.2001 tarihli Banka genel kurulunda kabul edilen ana sözleşme hükümlerine göre faaliyetlerine devam etmektedir. (Özçelik, Güneş, Artukoğlu 2005) Bu kanun ile Bankanın daha önce tabi olduğu 233 sayılı kanun hükmünde kararname ve diğer mevzuat yürürlükten kaldırılmıştır. Kanunla hazırlanan ana sözleşme hükümlerinde, tarımsal kredilere şartlı yer verilerek ve Bakanlar Kurulu'nda alınan karar neticesinde tarımsal kredilerin genel esasları belirlenmiştir (İnan 2016)

22.02.2001 tarihli Banka genel kurulunda kabul edilen ana sözleşmenin geçici 2.maddesine göre “*Kamu hisseleri %50'nin altına düşünceye kadar, Bankanın zirai kredileme faaliyetleri, uğraşı konuları münhasıran küçük ve orta boy tarımsal işletmelerin işletilmesinden ibaret üreticilere doğrudan ve/veya Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla açacağı kredilerle sınırlı olmak ve faiz oranları Banka kaynak maliyetinin altında olmamak kaydıyla devam eder*” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu hükümlerle Bankanın tarımsal kredileme temel işlevinin giderek azalacağını ifade etmek yanlış olmayacaktır (Özçelik, Güneş, Artukoğlu 2005). Kazancı (2010)'da söz konusu maddeyi, “tarım kesimini büyük ölçüde ve nispeten uygun koşullarda

yıllarca finanse eden TCZB'nin özelleşme sonrası bu görevini bırakacağı anlaşılmaktadır”, şeklinde yorumlamıştır (Kazancı 2010).

Ziraat Bankası, 15/11/2000 tarihli 4603 sayılı kanunun 3.maddesi ile 27/12/2006 tarihli ve 5570 sayılı kanunun 1'inci maddesine göre tarımsal kredilendirme usul ve esasları dahilinde kredi kullandırılması uygun görülen gerçek ve tüzel kişilere (kamu kurum ve kuruluşları hariç) tarımsal üretime yönelik olarak sübvansiyonlu(düşük faizli) yatırım ve işletme kredi kullandırır. (Çetin 2008)

Ziraat Bankası tarımsal kredileri doğrudan veya Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri vasıtasıyla dolaylı olarak kullandırmaktadır.(İnan 2016)

Sübvansiyonlu Kredi Olarak Tanımlanan Bu Kredilerde Amaç;

- Üreticilerin finansman ihtiyaçlarının uygun koşullarda karşılanmasını,
- Tarımsal üretimin geliştirilmesini,
- Verimliliğin ve kalitenin artırılmasını sağlamaktır (Çetin 2008)

Ziraat Bankası tarafından 01.01.2018-31.12.2020 tarihleri arasında tarımsal krediler, 10.02.2018 tarih ve 30328 sayılı ile Resmi Gazete kararına istinaden “T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Karar”ın yürürlüğe konulması; Başbakan Yardımcılığı (Hazine Müsteşarlığı)’nın 27/12/2017 tarihli ve 34098 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu’nca 8/1/2018 tarihinde kararlaştırılan limit ve oranlar üzerinden uygulanır.

İlgili Resmi Gazede:

Bankaca yürütülen Tarımsal Kredi Projeleri çerçevesinde Dünya Bankası ve çeşitli uluslararası kredi kurumlarınca sağlanan fonlar yardımıyla kırsal kalkınma ve hayvancılığı geliştirme projelerini mali yönden desteklemektedir.

Kredi tahsisinde kullanılan kriterler düzenli olarak gözden geçirilmektedir. Her yılın program hedefleri belirlenerek girdi fiyatlarındaki değişimler göz önüne alınarak kredi limitleri yeniden düzenlenmektedir.

Gümrük Birliği çerçevesinde Türkiye tarımının Avrupa Birliğine uyum sağlamasında rol oynayabilecek optimum ölçekli modern yetiştirme, besicilik ve damızlık işletmelerinin kurulmasına yönelik kredi uygulamaları bulunmaktadır.

**Çizelge 5.1: Ziraat Bankasının Sübvansiyonlu Kredileri-1**

KREDİ KONULARI	İNDİRİM ORANI (%)		KREDİ ÜST LİMİTİ (TL)
	Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi /Kredisi	
<b>HAYVANSAL ÜRETİM KONULARI</b>			
<b>Sütçü, etçi, kombine sığır yetiştiriciliği</b>			12.500.000
100.000 TL'ye kadar	100	100	
100.001 -750.000 TL	100	50	
750.001-5.000.000 TL	75	50	
5.000.001 -12.500.000 TL	50	25	
<b>Yaygın hayvansal Üretim</b>			250.000
100.000 TL'ye kadar	100	100	
100.001-250.000 TL	75	50	
<b>Damızlık düve yetiştiriciliği</b>	100	75	7.500.000
<b>Büyükbaş hayvan besiciliği</b>	50	50	5.000.000
<b>Küçükbaş hayvancılık</b>	100	75	5.000.000
<b>Arıcılık</b>	50	50	1.500.000
<b>Kanatlı sektörü</b>	50	25	3.000.000
<b>Kanatlı sektörü damızlık yetiştiriciliği</b>	100	100	7.500.000
<b>Su ürünleri sektörü</b>			5.000.000
100.000 TL'ye kadar	100	100	
100.001-5.000.000 TL	100	50	
<b>BİTKİSEL ÜRETİM KONULARI</b>			
<b>Kontrollü örtüaltı tarımı</b>			10.000.000
750.000 TL'ye kadar	75	50	
750.001-5.000.000 TL	50	25	
5.000.001 - 10.000.000 TL	25	25	
<b>Yaygın bitkisel üretim</b>			750.000
250.000 TL'ye kadar	50	50	
250.001 -750.000 TL	25	25	
<b>Yem bitkisi üretimi</b>	100	100	2.500.000
<b>Yurt içi sertifikalı tohum, fide, fidan üretimi</b>	100	100	10.000.000
<b>Yurt içi sertifikalı tohum, fide, fidan kullanımı</b>			5.000.000
100.000 TL'ye kadar	100	100	
100.001 -5.000.000 TL	50	50	
<b>Süs bitkisi üretimi</b>	50	50	5.000.000
<b>Stratejik bitkisel üretim</b>			3.000.000
2.000.000 TL'ye kadar	-	50	
2.000.001-3.000.000 TL	-	25	
<b>Sera modernizasyonu</b>	100	50	300.000
<b>MUHTELİF KONULAR</b>			
<b>İyi tarım / Organik tarım uygulamaları</b>	50	50	5.000.000
<b>Tarımsal mekanizasyon (traktör ayrık)</b>	75	-	1.500.000
<b>Traktör</b>			250.000
75.000 TL'ye kadar	50	-	
75.001 -250.000 TL	25	-	
<b>Modem basınçlı sulama</b>	100	-	1.500.000

**Kaynak:** Resmi Gazete, 2018

## Çizelge 5.2: Ziraat Bankasının Sübvansiyonlu Kredileri-2

TARIMSAL AMAÇLI KOOOPERATİFLERİN ÜRETİM KONULARI (*)			
Damızlık süt sığırı yetiştiriciliği	100	50	7.500.000
Büyükbaş hayvan besiciliği	75	50	5.000.000
Küçükbaş hayvan besiciliği	100	75	5.000.000
Kontrollü örtüaltı larımı	75	50	7.500.000
Su ürünleri avcılığı	100	50	3.000.000
Tarımsal ürün işleme, paketlenme, depolama tesisi (**)	75	50	5.000.000
Yaş çay yaprağı üretimi		50	5.000.000

**Kaynak:** Resmi Gazete, 2018

### 5.4.2. Özel Bankalar

2001 Krizi sonrası bankacılık sektöründe yaşanan yeniden yapılandırma ve tarım sektöründe yaşanan dönüşümle birlikte, özel bankalar tarım sektörüyle ilgilenmeye başlamışlardır. Bu ilgilinin ilk sırasında tarım sektörünün, AB sürecinde Ortak Tarım Politikası'na (OTP) uyum açısından ilgi odağı olmasıdır.

2000 yılından sonra tarım ve hayvancılığa ilgisi hızlı bir şekilde artan bankaların amaçlarının ikinci sırasında, daha çok çiftçiye ulaşarak büyük bir pazar payına sahip olmak ve yeni kar kapılarını aralamaktır.

Bankalar, 2001 krizinden sonra yeni iş alanları keşfetmeye başlamışlardır. Başta krediler olmak üzere bankaların sundukları ürün ve hizmetler çeşitlenirken yeni alanların performansı hızla gelişmiştir. Bankaların son yıllarda keşfettiği yeni alanlardan biri de tarım olmuştur. Geçmişte, başta TCZB olmak üzere sadece kamu tarafından finanse edilen tarım sektörü günümüzde özel bankalar tarafından da takip altına alınmıştır. Son yıllarda tarım kesimini finanse etmek amacıyla yatırım yapan özel banka sayısı önemli derecede artış göstermiştir. Bankalar tarım bölgelerinde şubeler açarak tarım bankacılığı alanında uzman ekipler kurmuşlardır. Tarım sektörüne yönelik ürün ve hizmetler çoğalırken, bu ürün ve hizmetleri kullanan çiftçi sayısı da hızla artmıştır. (Yıldırım 2008).

Abasov'a göre, özel bankaların tarıma bankacılığına eğilim göstermesi, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ve yabancı bankaların sektöre girişi ile artan rekabet, kurumsal, işletme ve perakende bankacılık alanlarında yoğun rekabet, bunların sonucu düşen kar marjları, kar marjlarının düştüğü bir ortamda portföy ve sektör çeşitliliğinin riskleri en aza indirme ve böylece karlılık seviyelerinin düşmesini önleme çabaları olarak belirtilmiştir (Abasov 2007).

Türkiye'de tarım işletmelerinde girdi maliyetlerinin yüksek olması, arazi genişliğinin büyük olmaması, tarlaların parçalı yapıya sahip olması, sermaye devir hızının düşük olması



işletmelerin kendi kendilerini finanse etmesini engellemektedir. İşletmeler devlet tarafından desteklenmekte ancak desteklemelerin yetersiz kalmasıyla, dışarıdan sermaye arayışına gitmektedirler. Bu nedenler de bankaların tarım kredi piyasasına girmesine neden olmuştur.

Özel bankaların paylarının artması sonucunda yıllar itibariyle tarıma verilen kredi miktarı ciddi oranda artmıştır. 2017 yılında toplam tarım kredilerinin miktarı 68.239.000 TL'ye ulaşmıştır. Aynı yıl, özel bankaların tarım kredilerindeki payı %20'ye yükselmiştir.

**Çizelge 5.3:** Türkiye’de Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı (2017)

<b>Toplam Krediler (milyon TL)</b>	2059741
<b>Tarım Kredileri (milyon TL)</b>	68239
<b>Tarım Kredilerinin Toplam Krediler İçindeki Payı (%)</b>	3.3
<b>Kamu Bankalarının Tarım Kredileri (milyon TL)</b>	54599
<b>Kamu Bankalarının Tarım Kredilerinin Tarım Kredileri İçindeki Payı (%)</b>	80
<b>Özel Bankaların Tarım Kredileri (milyon TL)</b>	13640
<b>Özel Bankaların Tarım Kredilerinin Tarım Kredileri İçindeki Payı (%)</b>	20

**Kaynak:** 31.12.2017 itibariyle kredilerin türlerine göre dağılımı BDDK

Denizbank özel bankaların içinde sektöre hızlı giren ve kredi payını arttıran bankadır. Denizbank, 2002 yılında Milli Aydın Bankasını (Tarişbank) satın almasıyla birlikte Tarişbank'ın Ege Bölgesi'nde şube ağını, personelini, birikimini ve değerlerini koruyarak tarım sektörünü destekleme misyonunu devam ettirme yönünde karar almıştır. Denizbank için tarım sektörü bir büyüme alanı olmuştur. Tarişbank'ın satın alındığı dönemde sadece Ege Bölgesi'nde bulunan tarım şubeleri Denizbank tarafından şu anda Türkiye geneline yayılmış bulunmaktadır. Denizbank tarım bankacılığı grubu ve tarım bankacılığı alt markasını bünyesinde oluşturan ilk özel banka olma statüsünde olan bir banka olmuştur. Tarım bankacılığı markası altında tarım müşteri temsilciliği kadrosunda ağırlıklı olarak ziraat mühendislerine yer vermektedir. 2018 yılında 9 milyar TL'yi geçen kredi kullandırımı ile 12 milyar TL'nin üzerinde kredi hacmine ulaşan DenizBank, 1,2 milyonu aşan müşteri sayısı ve özel bankalar arasında en fazla tarım kredisi kullandıran banka olarak %42'lik pazar payı ile ilk sırada yer almaktadır (Denizbank 2018 faaliyet raporu, <http://www.denizbank.com>, 16.03.2019).

Şekerbank'ın temelleri ise Anadolu'daki yüz binlerce kooperatif üyesi pancar çiftçisinin küçük birikimleriyle 12 Ekim 1953'te Pancar Kooperatifleri Bankası A.Ş. adıyla Eskişehir'de

atılmıştır. Banka'nın kuruluş misyonu; üreticinin, tarımın ve tarıma dayalı sanayinin finansal ihtiyaçlarını karşılamaktır. 2018 Aralık sonu itibarıyla Şekerbank'ın tarım kredileri hacmi 2,1 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2018 Aralık sonu itibarıyla Şekerbank'ın toplam nakdi kredi hacminin %11'ini tarım kredileri oluşturmaktadır. Aralık 2018 itibarıyla Şekerbank'ın özel sermayeli bankalar arasındaki tarım kredileri pazar payı %7,2'dir. (Şekerbank 2018 Faaliyet Raporu)

Özel bankalar, tarım bankacılığında yeni enstürümanlar geliştirerek sektörde hızlıca ilerlemiştir. Piyasaya sürülen çiftçi tarım kartları, hasat vadeli krediler, ekipman kredileri ve diğer ürünlerle çiftçiye kolaylıklar yaratmış, tarım bankacılığında rekabetin oluşmasını sağlamışlardır.

## **Türkiye'de Tarıma Kredi Veren Diğer Kuruluşlar**

### **5.5.1. Tarım Kredi Kooperatifleri**

Tarım Kredi Kooperatifleri Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, kooperatiflerin ilkelerine uygun olarak, hissedarlarının her türlü ayni ve nakdi kısa ve orta vadeli kredi ihtiyacını karşılamak, ürünlerini değerlendirmek, üretim malzemesi ve ekipman taleplerini karşılamak, ortakları eğitmek ve sigorta acenteliği yapmak gibi amaçlarla kurulmuştur.

Tarım Kredi Kooperatifleri, banka şubesi olmayan köy, kasaba gibi küçük yerleşim yerlerinde de faaliyet göstermektedir (Tarım Kredi Koop. Merkez Birliği 2017 Yıl Sonu Faaliyet Raporu).

Bankalarla çalışmaları zor olan küçük çiftçilerin kredi ihtiyacı bu kooperatiflerle karşılanmaktadır (Dernek 2006)

2017 yılı Tarım Kredi Koop. Merkez Birliği'nin faaliyet raporuna göre 1623 kooperatif, 17 bölge ve bir merkez birliğinden oluşmakta ve yaklaşık 906.656 çiftçi ortağı bulunmaktadır.

2017 yılsonu itibarıyla Tarım Kredi Kooperatiflerinin ortaklarına kullandırmış olduğu 7.619.314.092,00 -TL.'lik toplam kredinin;

- 4.083.914.624,00 -TL.'si Ayni Kredi,
- 636.050.317,00 -TL.'si Yatırım Kredisi,
- 670.595.183,00 -TL.'si Yenileme Kredisi,
- 2.228.753.968,00 -TL.'si Nakdi Kredi olarak kullandırılmıştır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin, finansman ihtiyaçlarını öz kaynakları yanında T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve diğer bankalardan sağlanacak yabancı kaynaklarla karşılamaktadır. Öz kaynakları ise, kooperatif ortaklarının katılma payları, yedek akçe fonları ve dağıtılmamış karlar oluşturur (Tarım Kredi Koop. Merkez Birliği 2017 Yıl Sonu Faaliyet Raporu).

TKK, kuruluşlarına bağlı olarak tarımsal üreticilere girdi sağlamayı, aynı zamanda yetersiz tarımsal sermaye birikimi nedeniyle finansal fon ihtiyacını karşılamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, tarımsal öneme sahip girdilerde, bağlı ortaklıklar ve iştiraklerin kurulması yoluyla üretim yaparak ekonomik ve sürekli girdi sağlamıştır (TKKMB 2017 Yıl Sonu Faaliyet Raporu). Bu durumdan anlaşılacağı üzere tarım kredi kooperatifleri çok amaçlı olarak çalışmaktadır. Kredi Kooperatifleri, işlevlerini yerine getirmek için devletten kredi desteği alırken, yeni kaynaklar yaratmak için tarıma girdi (yem, gübre, gıda, tarım alet ve makine) sağlayan firmalarla ortaklığa gitmiştir (Dernek 2006).

Kredi Kooperatiflerinin 2017 yıl sonu itibarıyla hissedarı bulunduğu şirket sayısı 20'dir. Bu şirketlerden 15'inin sermayesinin % 50 ve daha fazlası kooperatiflere ait olup, bağlı ortaklık durumundadır.

**Çizelge 5.4:** Kredi Kooperatiflerinin 2017 Yıl Sonu İtibarıyla Hissedarları

No	Şirket Adı	Sermaye Oranı
1	Gübre Fab.	76,44
2	TAREKS	100
3	İMECE PLASTİK	100
4	TARNET	100
5	TARKİM	100
6	TRAKYA DIŞ TİC	100
7	T.K. GIDA	99,94
8	T.K.YEM	99,33
9	TAREKS HAYVANCILIK	100
10	T.K.BİRLİK	100
11	ÇANKIRI LİDAŞ	51
12	TK LİSANS LI TOHUMCULUK	100
13	BEREKET EMEKLİLİK	98,99
14	BEREKET SİGORTA	86,21
15	TK LOJİSTİK	100
16	PANPLAST	0,0028
17	BUMAS	1,68
18	HEKTAŞ	3,8
19	BAYSAN NEBATİ	2,68
20	PETLAS	0

**Kaynak:** Tarım Kredi Koop. Merkez Birliği 2017 Faaliyet Raporu

2001 yılında yaşanan Bankacılık krizi ile bankalar yapılanmaya gitmiştir. T.C. Ziraat Bankası'nın yeniden yapılanması ile TCZB'nin TKK'ya düşük maliyetli fon sağlama görevine son verilmiştir (Demirtaş 2015). 2000 yılı için kooperatiflerce kullanılan kredilerde özkaynak katkısı %12,5 iken bu oran 2001 yılında %58, 2002 yılında %67, 2003 yılında %85 seviyesine yükselerek TCZB kaynaklı kredi payı giderek azalma göstermiştir. (Özçelik, Güneş,

Artukoğlu 2005) 2005 yılında TCZB'nın düşük faizli kredi uygulaması tekrar başlamış, TKK'nın TCZB kaynaklı düşük faizli kredi kullanımları tekrar artış göstermiştir. (Demirtaş 2015)

**Çizelge 5.5: TCZB Kaynaklı TKK Tarafından Kullanılan Kredi Rakamları**

	2013	2014	2015	2016	2017	%
<b>Kullanılan Toplam Kredi</b>	5.220.853.823	5.947.587.441	6.405.798.867	6.765.228.505	7.619.314.092	12,62
<b>İndirimli Krediler</b>	1.255.156.579	1.836.419.628	4.394.977.704	5.099.632.172	4.994.289.607	-2,07
<b>Ortak Sayısı</b>	409.496	421.286	426.092	422.156	422.526	0,09

**Kaynak:** BDDK, 2019

Ancak çizelgede de görüldüğü gibi 2017 yılında toplam kredi rakamı bir önceki yıla göre %12,62 artmıştır. Bu da nakdi krediye duyulan ihtiyacı gösterirken, kullanılan kredilerin içinde indirimli kredilerin oranı bir azalış göstermiştir.

Çiftçilerin aynı kredi sağladıkları tek kurum olan TKK'nın hem aynı hem nakdi ve indirimli kredi kullanımının artması için dünya genelinde yaygın olan kooperatifler bankası kurulması ile mümkün olabilecektir.

Kooperatiflerin finansman sorunlarının giderilmesi ve daha güçlü bir yapıya kavuşmaları için kooperatifler bankası kurulmasına ihtiyaç vardır (Küçükkaplan 2003).

## **Tarımsal Kredi Sorunları ve Çözüm Önerileri**

Türk tarımında, aile işletmeleri başına düşen ve işlenen toprak miktarı azlığı, fazla nüfus, alt yapı eksiklikleri, üretim tekniklerinin teknolojik olarak yetersiz oluşu bu nedenle işletmelerin sermayelerinin yetersiz kalması krediye olan ihtiyaçları arttırmaktadır (İnan 2016).

Bu sorunları sıralamak gerekirse:

- Tarım işletmelerinin büyük bir bölümü tarımsal faaliyetlerini devam ettirebilmek için krediye ihtiyaç duyar,
- Tarım sektörü milli gelire katkısı oranında kredi imkanlarından yararlanamaktadır,
- Tarımsal kredilerin bölgesel dağılımda dengesizlik vardır.
- Tarımsal kredilere uygulanan faiz oranları çok yüksektir.

- Tarım kesiminin ‘sektör bankası’ durumunda olan T.C. Ziraat Bankası, kuruluş amacı olan tarım kredileri dışında hizmet vermektedir.
- Kredi veren kuruluşlarca kullanılan kredilerin yerinde kontrolünü sağlayan, kredi ile birlikte teknik bilgi olarak çiftçileri destekleyen uygulamalar yeterli değildir (Karacan 1991).

Bütün bu sorunları gidermek ve sağlıklı bir kredi politikası için yapılması gerekenlerin anlatılması gerekirse;

Kredi politikasının, tarım politikasının bir aracı olmasından dolayı Ziraat Bankasının kaynaklarının desteklenmesi, çiftçiye daha fazla kredi verebilmesi için, Banka devletin tahvil ve bütçe olanaklarından yararlanarak dış kaynaklarla desteklenmelidir (İnan 2016). Tarım Kredi Kooperatifleri geliştirilmelidir. Kooperatiflerin öz kaynaklarının arttırılmasını sağlayarak çiftçilere yeterli ve daha uygun şartlarda kredi verilmesi sağlanmalıdır. Kooperatiflerin sermaye ve kredi sorunlarını çözecek kooperatifler bankasının kurulması sağlanmalıdır (Karacan 1991).

Kredi yeterli miktarda, uygun olan zamanda ve yere verilmelidir. Kredi amacına uygun olarak kullanılmalıdır. Komisyon ücreti, dosya masrafı gibi çok yüksek oranda olan kredi masraflarına sınırlama getirilmelidir. Faiz oranları tarım kesiminin taşıyabileceği ölçüde olmalıdır.

T.C. Ziraat Bankası’nın kamu bankası ve tarım kesiminin finansmanını destekleyici olarak faaliyetlerini sürdürmesi tarımsal üretimin ve ihracatın artması olarak yorumlanabileceği gibi tarım sektörü için önem arz etmektedir (İnan 2016).

## 6. BULGULAR VE TARTIŞMA

### Kişiler ve İşletmelerine İlişkin Tanımlayıcı Özellikler

Çizelge 6.1.'de araştırmaya dahil olan çiftçilerin ve işletmelerine ilişkin tanımlayıcı özelliklerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. (n:çiftçi sayısı)

**Çizelge 6.1:** Kişiler ve İşletmelerine İlişkin Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı

Özellikler		n	%
Yerleşim yeri	Malkara	43	25,4
	Süleymanpaşa	34	20,1
	Hayrabolu	28	16,6
	Şarköy	16	9,5
	Ergene	12	7,1
	Muratlı	11	6,5
	Saray	10	5,9
	Diğer	15	8,9
Cinsiyet	Erkek	165	97,6
	Kadın	4	2,4
Eğitim durumu	İlkokul	81	47,9
	Ortaokul	33	19,5
	Lise	43	25,4
	Üniversite	12	7,2
Çalışan yaşı	49 ve altı	60	35,5
	50 ve üstü	109	64,5
İşletme tipi	Bitkisel üretim	103	60,9
	Bitkisel ve hayvansal üretim	66	39,1
Kuru tarım arazi durumu	Var	162	95,9
	Yok	7	4,1
Sulu tarım arazi durumu	Var	19	11,2
	Yok	150	88,8
İşletme büyüklüğü	20 dekar ve altı	10	5,9
	20-40 dekar arası	15	8,9
	40-100 dekar arası	45	26,6
	100-250 dekar arası	49	29
	250 dekar ve üzeri	50	29,6
İşlenen mülk arazisi	Var	158	93,5
	Yok	11	6,5
Kira ile işlenen arazi	Var	73	43,2
	Yok	96	56,8
Kiraya verilen arazi	Yok	169	100
Ortakçılarla işlenen arazi	Var	10	5,9
	Yok	159	94,1
Ortakçıya verilen arazi	Var	1	0,6
	Yok	168	99,4
Emekli maaşı	Var	78	46,2
	Yok	91	53,8
Diğer tarım dışı gelir	Var	31	18,3
	Yok	138	81,7
İşletme dışı arazi kirası geliri	Var	7	4,1
	Yok	162	95,9
İşletme dışı makine kiralari geliri	Var	4	2,4
	Yok	165	97,6
İşletme dışı diğer gelir	Var	6	3,6

	Yok	163	96,4
<b>Kredi kullanma</b>	Evet	157	92,9
	Hayır	12	7,1
<b>Kredi kaynağı Ziraat Bankası</b>	Evet	139	82,2
	Hayır	30	17,8
<b>Kredi kaynağı Vakıflar Bankası</b>	Evet	12	7,1
	Hayır	157	92,9
<b>Kredi kaynağı özel bankalar</b>	Evet	28	16,6
	Hayır	141	83,4
<b>Kredi kaynağı tarım kredi kooperatifi</b>	Evet	104	61,5
	Hayır	65	38,5
<b>Kredi kaynağı Önder çiftçi danışmanlık</b>	Evet	6	3,6
	Hayır	163	96,4
<b>Kredi kaynağı zahireciler</b>	Evet	6	3,6
	Hayır	163	96,4
<b>Kredi kaynağı tefeciler</b>	Evet	1	0,6
	Hayır	168	99,4
<b>Kredi kaynağı diğer</b>	Evet	6	3,6
	Hayır	163	96,4
<b>Toplam</b>		169	100

Ankete katılan kişiler ve işletmelerine ait bilgilerin özelliklerine Çizelge 6.1’de ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin %25,4’ünün Malkara, %20,1’inin Süleymanpaşa, %16,6’sının Hayrabolu bölgelerinde yaşadıkları görülmüştür. Araştırmaya katılanların %97,6’sının erkek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %47,9’unun ilkökul, %19,5’inin ortaokul, %25,4’ünün lise, %7,2’sinin üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. İşletmede çalışan %64,5’inin yaşı 50 ve üstü, %35,5’inin 49 ve altı olduğu görülmüştür.

Katılımcıların %60,9’unun bitkisel üretim, %39,1’inin bitkisel ve hayvansal üretim işletme tipine sahip oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların %95,9’nun kuru tarım arazisi, %11,2’sinin sulu tarım arazisi bulunmaktadır. Katılımcıların %29,6’sının 250 dekar ve üzeri, %29,0’inin 100-250 dekar arası, %26,6’sının 40-100 dekar arası işletme büyüklüğünün olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %93,5’inin işlenen mülk arazisinin olduğu, %43,2’sinin kira ile işlenen arazisinin olduğu, %5,9’unun ortakçılarla işlenen arazisinin olduğu, %0,6’sının ortakçıya verilen arazisinin olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların %46,2’sinin emekli maaşının olduğu, %18,3’ünün diğer tarım dışı gelirinin olduğu, %4,1’inin işletme dışı arazi kirası gelirinin olduğu, %2,4’ünün işletme dışı makine kiralrı gelirinin olduğu, %3,6’sının işletme dışı diğer gelirinin olduğu görülmüştür. Katılımcıların %92,9’unun kredi kullanıyor olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların kredi kaynaklarının %82,2’sinin Ziraat bankası, %7,1’inin Vakıflar bankası, %16,6’sının Özel bankalar, %61,5’inin tarım kredi kooperatifi, %3,6’sının Önder çiftçi danışmanlık, %3,6’sının zahireciler, %0,6’sının tefeciler, %3,6’sının diğer kaynaklar olduğu tespit edilmiştir.

## Kredi Kullanımına İlişkin Tanımlayıcı Özellikler

Çizelge 6.2: Kredi Kullanımına İlişkin Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı

Özellikler		n	%
Geçen yıl kredi kullanma durumu	Evet	147	87
	Hayır	22	13
Bu yıl kredi kullanmayı düşünme durumu	Evet	146	86,4
	Hayır	23	13,6
Krediyi kullanma dönemi*	Hasat öncesi	123	76,9
	Hasat sonrası	37	23,1
Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı*	1-10000 TL	9	5,6
	10001-20000 TL	28	17,5
	20001-30000 TL	24	15
	30001-40000 TL	21	13,1
	40001-50000 TL	22	13,8
	50001-100000 TL	36	22,5
	100001 ve üzeri	20	12,5
Kullanılan kredi türü*	Aylık taksit ödemeli	14	8,8
	Yıllık faiz+anapara ödemeli	145	90,6
	Yıllık 3'er aylık faiz ödemeli	1	0,6
Kullanılan kredi vadesi*	12 ay	150	93,8
	18 ay	2	1,3
	24 ay	3	1,9
	24 ay üzeri	5	3,1
Krediyi kullanma amacı Gübre, mazot, yem, ilaç vb. alımı	Evet	141	83,4
	Hayır	28	16,6
Krediyi kullanma amacı Hayvan, traktör, ekipman alımı	Evet	43	25,4
	Hayır	126	74,6
Krediyi kullanma amacı Arazi alımı	Evet	21	12,4
	Hayır	148	87,6
Krediyi kullanma amacı Bahçe tesisi, hayvan barınağı vb. yapımı	Evet	3	1,8
	Hayır	166	98,2
Krediyi kullanma amacı Diğer amaçlar	Evet	20	11,8
	Hayır	149	88,2
<b>Toplam</b>		169	100

\*kredi kullanmayanlar dahil edilmemiştir

Ankete katılanların kredi kullanımına ilişkin bilgilerin özelliklerine Çizelge 6.2'de ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Araştırmaya katılanların %87,0'ının geçen yıl kredi kullandıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların %86,4'ünün bu yıl kredi kullanmayı düşündükleri tespit edilmiştir. Kredi kullanma dönemine yanıt verenlerin %76,9'unun hasat öncesi kredi kullandığı görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına yanıt verenlerin %22,5'inin 50001-100000 TL, %17,5'inin 10001-20000 TL, %15,0'ının 20001-30000 TL kredi kullandıkları tespit edilmiştir. Kullanılan kredi türüne yanıt verenlerin %90,6'sının yıllık faiz anapara ödemeli olduğu görülmüştür. Kullanılan kredi vadesi yanıt verenlerin %93,8'inin 12 ay vadeyle kredi kullandıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların krediyi kullanma amaçlarının %83,4'ünün gübre, mazot, yem, ilaç vb. alımı, %25,4'ünün hayvan, traktör, ekipman alımı,



%12,4'ünün arazi alımı, %1,8'inin bahçe tesisi, hayvan barınağı vb. yapımı, %11,8'inin diğer amaçlar olduğu görülmüştür.

## Kredi Kullanımına İlişkin Görüşler

**Çizelge 6.3:** Kredi Kullanımı Görüşlerine İlişkin Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı

Özellikler		n	%
<b>Vakıfbank'tan memnun olma durumu</b>	Hiç memnun değilim	1	1,9
	Memnun değilim	6	11,3
	Kararsızım	26	49,1
	Memnunum	17	32,1
	Çok memnunum	3	5,7
	Toplam	53	100
<b>Ziraat bankasından memnun olma durumu</b>	Hiç memnun değilim	2	1,3
	Memnun değilim	9	5,8
	Kararsızım	6	3,9
	Memnunum	102	65,8
	Çok memnunum	36	23,2
	Toplam	155	100
<b>TEB'den memnun olma durumu</b>	Hiç memnun değilim	5	12,5
	Memnun değilim	6	15
	Kararsızım	26	65
	Memnunum	3	7,5
	Toplam	40	100
<b>Denizbank'tan memnun olma durumu</b>	Hiç memnun değilim	18	33,3
	Memnun değilim	14	25,9
	Kararsızım	15	27,8
	Memnunum	6	11,1
	Çok memnunum	1	1,9
	Toplam	54	100
<b>Garanti bankasından memnun olma durumu</b>	Hiç memnun değilim	7	17,9
	Memnun değilim	6	15,4
	Kararsızım	24	61,5
	Memnunum	1	2,6
	Çok memnunum	1	2,6
	Toplam	39	100
<b>Şekerbank'tan memnun olma durumu</b>	Hiç memnun değilim	4	9,5
	Memnun değilim	5	11,9
	Kararsızım	25	59,5
	Memnunum	6	14,3
	Çok memnunum	2	4,8
	Toplam	42	100
<b>Diğer finansal kuruluşlardan memnuniyet</b>	Hiç memnun değilim	8	24,2
	Memnun değilim	3	9,1
	Kararsızım	17	51,5
	Memnunum	3	9,1
	Çok memnunum	2	6,1
	Toplam	33	100
<b>Kredi kullanımında ilk tercih edilen kurum</b>	Ziraat bankası	117	72,7
	Tarım kredi kooperatifi	37	23
	Diğer kurumlar	7	4,3
	Toplam	161	100
<b>Kredi kullanımında kredi kuruluşlarının Kredi uygulamalarından memnun olma Durumu</b>	Hiç memnun değilim	7	4,3
	Memnun değilim	41	25,3

	Kararsızım	15	9,3
	Memnunum	87	53,7
	Çok memnunum	12	7,4
	Toplam	162	100
<b>Memnun olmama nedeni Kredi onay sürecinin uzun olması</b>	Evet	4	2,4
	Hayır	165	97,6
	Toplam	169	100
<b>Memnun olmama nedeni İstenen evrakların fazla olması</b>	Evet	3	1,8
	Hayır	166	98,2
	Toplam	169	100
<b>Memnun olmama nedeni Tarım sektöründe faizlerin yüksek olması</b>	Evet	36	21,3
	Hayır	133	78,7
	Toplam	169	100
<b>Memnun olmama nedeni Teminat fazlalığı</b>	Evet	16	9,5
	Hayır	153	90,5
	Toplam	169	100
<b>Memnun olmama nedeni Dosya ve komisyon masraflarının yüksekliği</b>	Evet	34	20,1
	Hayır	135	79,9
	Toplam	169	100
<b>Memnun olmama nedeni Hepsi</b>	Evet	27	16
	Hayır	142	84
	Toplam	169	100
<b>Açık tarım kredisi mevcut olma durumu</b>	Evet	142	88,8
	Hayır	18	11,3
	Toplam	160	100
<b>Kredi teminatının Arsa olma durumu</b>	Evet	9	5,3
	Hayır	160	94,7
	Toplam	169	100
<b>Kredi teminatının Tarla olma durumu</b>	Evet	142	84
	Hayır	27	16
	Toplam	169	100
<b>Kredi teminatının Ev olma durumu</b>	Evet	9	5,3
	Hayır	160	94,7
	Toplam	169	100
<b>Kredi teminatının Hayvan olma durumu</b>	Evet	14	8,3
	Hayır	155	91,7
	Toplam	169	100
<b>Kredinin teminatının Menkul olması</b>	Evet	6	3,6
	Hayır	163	96,4
	Toplam	169	100
<b>Kullanılmış olan kredinin zamanında Ödenme durumu</b>	Evet	136	85,5
	Hayır	23	14,5
	Toplam	159	100

Ankete katılanların kredi kullanımı görüşlerine ilişkin bilgilerin özelliklerine Çizelge 6.3'te ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Vakıfbank'tan memnun olma durumuna yanıt verenlerin %49,1'inin kararsız, %32,1'inin memnun olduğu görülmüştür. Ziraat bankasından memnun olma durumuna yanıt verenlerin %65,8'inin memnun, %23,2'sinin çok memnun olduğu görülmüştür. TEB'den memnun olma durumuna yanıt verenlerin %65,0 kararsız, olduğu görülmüştür. Denizbank'tan memnun olma durumuna yanıt verenlerin %33,3'ünün hiç memnun olmadığı, %27,8'inin kararsız olduğu, %25,9'unun memnun olmadığı görülmüştür. Garanti bankasından memnun olma durumuna yanıt verenlerin %61,5'inin kararsız olduğu

görülmüştür. Şekerbank'tan memnun olma durumuna yanıt verenlerin %59,5'inin kararsız olduğu görülmüştür. Diğer finansal kuruluşlardan memnun olma durumuna yanıt verenlerin %51,5'inin kararsız olduğu, %24,2'sinin hiç memnun olmadığı görülmüştür.

Kredi kullanımında ilk tercih edilen kuruma yanıt verenlerin %72,7'sinin ziraat bankası, %23,0'ının tarım kredi kooperatifi olduğu görülmüştür. Kredi kullanımında kredi kuruluşlarının kredi uygulamalarından memnun olma durumuna yanıt verenlerin %53,7'sinin memnun olduğu, %25,3'ünün memnun olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların memnun olmama nedeninin %2,4'ünün kredi onay sürecinin uzun olması, %1,8'inin istenen evrakların fazla olması, %21,3'ünün tarım sektöründe faizlerin yüksek olması, %9,5'inin tazminat fazlalığı, %20,1'inin dosya ve komisyon masraflarının yüksekliği, %16,0'ının nedenlerin hepsi olduğu görülmüştür. Açık tarım kredisi mevcut olma durumuna yanıt verenlerin %88,8'inin açık tarım kredisinin mevcut olduğu görülmüştür. Katılımcıların kredi teminatının %5,3'ünün arsa, %84,0'ının tarla, %5,3'ünün ev, %8,3'ünün hayvan, %3,6'sının menkul olduğu tespit edilmiştir. Kullanılmış olan kredinin zamanında ödeme durumuna yanıt verenlerin %85,5'inin zamanında ödeme yaptıkları görülmüştür.

## Banka, Zahireci ve Tefecilerden Kredi Kullanım Durumu

**Çizelge 6.4:** Banka, Zahireci ve Tefecilerden Kredi Kullanımına İlişkin Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı

Özellikler		n	%
Bankadan kredi kullanma durumu	Evet	148	87,6
	Hayır	21	12,4
Zahireciden kredi kullanma durumu	Evet	9	5,3
	Hayır	160	94,7
Tefeciden kredi kullanma durumu	Evet	1	0,6
	Hayır	168	99,4
Bankadan kredi kullanma tercih sebebi Faiz oranının avantajlı olma durumu	Evet	80	47,3
	Hayır	89	52,7
Bankadan kredi kullanma tercih sebebi Tanıdık olması durumu	Evet	2	1,2
	Hayır	167	98,8
Bankadan kredi kullanma tercih sebebi Bankaların güven vermesi durumu	Evet	66	39,1
	Hayır	103	60,9
Bankadan kredi kullanma tercih sebebi Diğer nedenler	Evet	24	14,2
	Hayır	145	85,8
Zahirecileri veya tefecileri tercih nedeni Bankalarda yeteli limit oluşmaması	Evet	4	2,4
	Hayır	165	97,6
Zahirecileri veya tefecileri tercih nedeni İpotek olmaması	Evet	2	1,2
	Hayır	167	98,8
Zahirecileri veya tefecileri tercih nedeni Tanıdık olması	Evet	5	3,0
	Hayır	164	97,0
Zahirecileri veya tefecileri tercih nedeni Bankaların güven vermemesi durumu	Evet	0	0,0
	Hayır	169	100,0

<b>Zahirecileri veya tefecileri tercih nedeni</b>	Evet	1	0,6
	Hayır	168	99,4
<b>Faiz oranı durumu</b>	Evet	2	1,2
	Hayır	167	98,8
<b>Zahirecileri veya tefecileri tercih nedeni</b>			
<b>Diğer sebepler</b>			
<b>Toplam</b>		169	100,0

Ankete katılanların banka, zahireci ve tefecilerden kredi kullanımına ilişkin bilgilerin özelliklerine Çizelge 6.4'te ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Katılımcıların %87,6'sının bankalardan kredi kullanma durumunun olduğu görülmüştür. Katılımcıların %5,3'ünün zahirecilerden kredi kullandıkları görülmüştür. Katılımcıların %0,6'sının tefeciden kredi kullanma durumu olduğu görülmüştür. Katılımcıların bankalardan kredi kullanma tercih sebebinin %47,3'ünün faiz oranlarının avantajlı olması, %1,2'sinin tanıdık olması, %39,1'inin bankaların güven vermesi, %14,2'sinin diğer nedenlerden dolayı bankaları tercih sebebi olarak gördüğü tespit edilmiştir.

Katılımcıların zahirecileri veya tefecileri tercih nedenininin %2,4'ünün bankalarda yeterli limit oluşmaması, %1,2'sinin ipotek olmaması, %3,0'ının tanıdık olması, %0,6'sının faiz oranı, %1,2'sinin diğer sebeplerden dolayı tercih ettikleri görülmüştür.

## Ölçümlere İlişkin Ortalama Değerlerin Dağılımı

**Çizelge 6.5: Ölçümlere İlişkin Ortalama Değerlerin Dağılımı**

Ölçümler	n	Ortalama	Standart Sapma
İşletme sahibi yaşı	169	52,16	10,27
Aile genişliği	168	3,71	1,26
İşletmedeki kişi sayısı	168	2,24	1,09
İşletmede çalışan ailedeki kişi sayısı	168	1,92	0,91
İşletmede çalışan erkek sayısı	169	1,69	0,83
İşletmede çalışan kadın sayısı	72	1,24	0,43
Tohum masrafı	156	9871,73	11257,48
Gübre masrafı	158	28091,77	46409,45
Mazot masrafı	157	18452,87	50072,60
Yem masrafı	57	27678,95	24236,86
İlaç masrafı	151	8491,26	14415,33
Yıllık ortalama brüt tarımsal gelir	169	151322,19	203539,67
Ürün sigortası masrafı	109	1884,51	1878,07
Geçici işçilik masrafı	44	6603,41	8735,24
Diğer masraflar	73	8145,89	18515,51
Arazi ve bina kirası	60	15143,25	21927,70
Bina amortismanları	19	2213,16	1600,16
Makine amortismanları	57	2955,26	3101,74
Araç amortismanları	46	2944,57	3376,52
İşletmeyle ilgili vergiler	33	2769,70	3804,56
Daimi işçilik	21	14035,71	13434,17
Ödenen faizler	56	8975,89	9058,94
Diğer sabit masraflar	43	4705,81	5194,07
İşletmenin ortalama net karı	168	56950,43	83472,68

Ölçümlere ilişkin ortalama dağılımlarına baktığımızda işletme sahibi yaş ortalaması 52,16±10,27 yaş, aile genişliği ortalaması 3,71±1,26 kişi, işletmedeki kişi sayısı ortalaması 2,24±1,09 kişi, işletmede çalışan ailedeki kişi sayısı ortalaması 1,92±0,91 kişi, işletmede çalışan erkek sayısı ortalaması 1,69±0,83 kişi, işletmede çalışan kadın sayısı ortalaması 1,24±0,43 kişi, tohum masrafı ortalaması 9871,73±11257,49 TL, gübre masrafı ortalaması 28091,77±46409,45 TL, mazot masrafı ortalaması 18452,87±50072,60 TL, yem masrafı ortalaması 27678,95±24236,86 TL, ilaç masrafı ortalaması 8491,26±14415,33 TL, yıllık ortalama brüt tarımsal gelir ortalaması 151322,19±203539,67 TL, ürün sigortası masrafı ortalaması 1884,51±1878,07 TL, geçici işçilik masrafı ortalaması 6603,41±8735,24 TL, diğer masraflar ortalaması 8145,89±18515,51 TL, arazi ve bina kirası ortalaması 15143,25±21927,70 TL, bina amortismanları ortalaması 2213,16±1600,16 TL, makine amortismanları ortalaması 2955,26±3101,74 TL, araç amortismanları ortalaması 2944,57±3376,52 TL, işletmeyle ilgili vergiler ortalaması 2769,70±3804,56 TL, daimi işçilik ortalaması 14035,71±13434,17 TL, ödenen faizler ortalaması 8975,89±9058,94 TL, diğer sabit masraflar ortalaması 4705,81±5194,07 TL, işletmanın ortalama net karı ortalaması ise 56950,43±83472,68 TL'dir.

### İşletme Büyüklüğüne Göre Çalışan Yaşı Dağılımı

**Çizelge 6.6:** İşletme Büyüklüğüne Göre Çalışan Yaşı Dağılımı

Özellikler	İşletme Büyüklüğü (Dekar)										Test ve p değeri
	20 ve altı		20-40		40-100		100-250		250 ve üzeri		
Yaş Grupları	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
49 ve altı	8	80,0	7	46,7	13	28,9	17	34,7	15	30,0	X <sup>2</sup> =10,998 p=0,027
50 ve üstü	2	20,0	8	53,3	32	71,1	32	65,3	35	70,0	

İşletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %80,0'ının 49 ve altı, 20-40 dekar arası olanların %53,3'ünün 50 ve üzeri, 40-100 dekar arası olanların %71,1'inin 50 ve üstü, 100-250 dekar arası olanların %65,3'ünün 50 ve üstü, 250 dekar ve üzeri olanların %70,0'ının 50 ve üstü yaş gruplarında olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile çalışan yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür (p<0.05). İşletme büyüklüğü arttıkça çalışanların yaş grupları da artmaktadır. Örneğin, 20 dekar ve altındaki işletmelerde çalışanların yaşları 49 ve altındadır. Öte yandan 250 dekar ve üzerindeki işletmelerde 50 ve üzeri yaş gruplarındakiler %70 oranındadır.

## İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Tipi Dağılımı

Çizelge 6.7: İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Tipi Dağılımı

Özellikler	İşletme Büyüklüğü (Dekar)										Test ve p değeri
	20 ve altı		20-40		40-100		100-250		250 ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
İşletme tipi											X <sup>2</sup> =4,073 p=0,405
Bitkisel üretim	4	40,0	7	46,7	27	60,0	32	65,3	33	66,0	
Bitkisel ve hayvansal üretim	6	60,0	8	53,3	18	40,0	17	34,7	17	34,0	

İşletme tipinin işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %60,0'ının bitkisel ve hayvansal üretim, 20-40 dekar arası olanların %53,3'ünün bitkisel ve hayvansal üretim, 40-100 dekar arası olanların %60,0'ının bitkisel üretim, 100-250 dekar arası olanların %65,3'ünün bitkisel üretim, 250 dekar ve üzeri olanların %66,0'ının bitkisel üretim işletme tiplerinin olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile işletme tipi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür (p>0.05).

## İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanımı Dağılımı

Çizelge 6.8: İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanımı Dağılımı

Özellikler	İşletme Büyüklüğü (Dekar)										Test ve p değeri
	20 ve altı		20-40		40-100		100-250		250 ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Kredi kullanımı											X <sup>2</sup> =10,369 p=0,017
Evet	9	90,0	14	93,3	37	82,2	48	98,0	49	98,0	
Hayır	1	10,0	1	6,7	8	17,8	1	2,0	1	2,0	

Kredi kullanımının işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %90,0'ının kredi kullanımı olduğu, 20-40 dekar arası olanların %93,3'ünün kredi kullanımının olduğu, 40-100 dekar arası olanların %82,2'sinin kredi kullanımının olduğu, 100-250 dekar arası olanların %98,0'ının kredi kullanımının olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %98,0'ının kredi kullanımının olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü arttıkça girdi maliyetlerinin artmasından dolayı kredi kullanımının artmış olduğu düşünülmektedir. İşletme büyüklüğü ile kredi kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür (p<0.05).

## İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kaynağı Dağılımı

Çizelge 6.9: İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kaynağı Dağılımı

Özellikler	İşletme Büyüklüğü (Dekar)										Test ve p değeri
	20 ve altı		20-40		40-100		100-250		250 ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
<b>Ziraat bankası</b>											
Evet	8	80,0	10	66,7	33	73,3	41	83,7	47	94,0	X <sup>2</sup> =10,442 p=0,025
Hayır	2	20,0	5	33,3	12	26,7	8	16,3	3	6,0	
<b>Vakıflar bankası</b>											
Evet	0	0,0	2	13,3	1	2,2	7	14,3	2	4,0	X <sup>2</sup> =6,696 p=0,110
Hayır	10	100,0	13	86,7	44	97,8	42	85,7	48	96,0	
<b>Özel bankalar</b>											
Evet	1	10,0	4	26,7	4	8,9	9	18,4	10	20,0	X <sup>2</sup> =3,971 p=0,398
Hayır	9	90,0	11	73,3	41	91,1	40	81,6	40	80,0	
<b>Tarım kredi kooperatifi</b>											
Evet	4	40,0	8	53,3	31	68,9	30	61,2	31	62,0	X <sup>2</sup> =3,420 p=0,495
Hayır	6	60,0	7	46,7	14	31,1	19	38,8	19	38,0	
<b>Önder çiftçi danışmanlık</b>											
Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	4,1	4	8,0	X <sup>2</sup> =4,041 p=0,339
Hayır	10	100,0	15	100,0	45	100,0	47	95,9	46	92,0	
<b>Zahireciler</b>											
Evet	1	10,0	0	0,0	2	4,4	1	2,0	2	4,0	X <sup>2</sup> =2,228 p=0,339
Hayır	9	90,0	15	100,0	43	95,6	48	98,0	48	96,0	
<b>Diğer kaynaklar</b>											
Evet	1	10,0	0	0,0	3	6,7	1	2,0	1	2,0	X <sup>2</sup> =3,542 p=0,422
Hayır	9	90,0	15	100,0	42	93,3	48	98,0	49	98,0	

İşletme büyüklüğüne göre kredi kaynağı dağılımı Çizelge 6.9'da ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Kredi kaynağı Ziraat bankası olma durumunun işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %80,0'ının kaynağının Ziraat bankası olduğu, 20-40 dekar arası olanların %66,7'sinin kaynağının Ziraat bankası olduğu, 40-100 dekar arası olanların %73,3'ünün kaynağının Ziraat bankası olduğu, 100-250 dekar arası olanların %83,7'sinin kaynağının Ziraat bankası olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %94,0'ının kaynağının Ziraat bankası olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kaynağının Ziraat bankası olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür (p<0.05).

Kredi kaynağı Vakıflar Bankası olma durumunun işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olan işletmelerin, Vakıflar Bankası'ndan kredi kullanmadığı, 20-40 dekar arası olanların %13,3'ünün kaynağının Vakıflar bankası olduğu, 40-100 dekar arası

olanların %2,2'sinin kaynağının Vakıflar bankası olduğu, 100-250 dekar arası olanların %14,3'ünün kaynağının Vakıflar bankası olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %4,0'ının kaynağının Vakıflar bankası olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kaynağının Vakıflar bankası olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Kredi kaynağı özel bankalar olma durumunun işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %10,0'mın kaynağının özel bankalar olduğu, 20-40 dekar arası olanların %26,7'sinin kaynağının özel bankalar olduğu, 40-100 dekar arası olanların %8,9'unun kaynağının özel bankalar olduğu, 100-250 dekar arası olanların %18,4'ünün kaynağının özel bankalar olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %20,0'mın kaynağının özel bankalar olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kaynağının özel bankalar olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Kredi kaynağı tarım kredi kooperatifi olma durumunun işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %40,0'mın kaynağının tarım kredi kooperatifi olduğu, 20-40 dekar arası olanların %53,3'ünün kaynağının tarım kredi kooperatifi olduğu, 40-100 dekar arası olanların %68,9'unun kaynağının tarım kredi kooperatifi olduğu, 100-250 dekar arası olanların %61,2'sinin kaynağının tarım kredi kooperatifi olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %62,0'mın kaynağının tarım kredi kooperatifi olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kaynağının tarım kredi kooperatifi olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Kredi kaynağı önder çiftçi danışmanlık olma durumunun işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların hiçbirinin kaynağının önder çiftçi danışmanlık olmadığı, 20-40 dekar ve 40-100 dekar arası olanların kaynağının da önder çiftçi danışmanlık olmadığı, 100-250 dekar arası olanların %4,1'inin kaynağının önder çiftçi danışmanlık olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %8,0'mın kaynağının önder çiftçi danışmanlık olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kaynağının önder çiftçi danışmanlık olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Kredi kaynağı zahireciler olma durumunun işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %10,0'mın kaynağının zahireciler olduğu, 20-40 dekar arası olanların hiçbirinin kaynağının zahireciler olmadığı, 40-100 dekar arası olanların %4,4'ünün kaynağının zahireciler olduğu, 100-250 dekar arası olanların %2,0'mın kaynağının zahireciler olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %4,0'mın kaynağının zahireciler olduğu



görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kaynağının zahireciler olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Kredi kaynağı diğer kaynaklar olma durumunun işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %10,0'ının kaynağının diğer kaynaklar olduğu, 20-40 dekar arası olanların hiçbirinin kaynağının diğer kaynaklar olmadığı, 40-100 dekar arası olanların %6,7'sinin kaynağının diğer kaynaklar olduğu, 100-250 dekar arası olanların %2,0'ının kaynağının diğer kaynaklar olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %2,0'sinin kaynağının diğer kaynaklar olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kaynağının diğer kaynaklar olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

### İşletme Büyüklüğüne Göre Bu Yıl Kredi Kullanmayı Düşünme Durumu

**Çizelge 6.10:** İşletme Büyüklüğüne Göre Bu Yıl Kredi Kullanmayı Düşünme Durumu Dağılımı

Özellikler	İşletme Büyüklüğü (Dekar)										Test ve p değeri
	20 ve altı		20-40		40-100		100-250		250 ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
<b>Bu yıl kredi kullanmayı düşünme durumu</b>											$X^2=15,960$ $p=0,002$
Evet	5	50,0	14	93,3	35	77,8	44	89,8	48	96,0	
Hayır	5	50,0	1	6,7	10	22,2	5	10,2	2	4,0	

Bu yıl kredi kullanmayı düşünme durumunun işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %50'sinin kredi kullanmayı düşündüğü, 20-40 dekar arası olanların %93,3'ünün kredi kullanmayı düşündüğü, 40-100 dekar arası olanların %77,8'inin kredi kullanmayı düşündüğü, 100-250 dekar arası olanların %89,8'inin kredi kullanmayı düşündüğü, 250 dekar ve üzeri olanların %96,0'ının kredi kullanmayı düşündüğü görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile bu yıl kredi kullanmayı düşünme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür ( $p<0.05$ ). İşletme büyüklüğü arttıkça kredi kullanmayı düşünen çiftçilerin sayısı artmaktadır.

## İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanma Dönemi Dağılımı

**Çizelge 6.11:** İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanma Dönemi Dağılımı

Özellikler	İşletme Büyüklüğü (Dekar)										Test ve p değeri
	20 ve altı		20-40		40-100		100-250		250 ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
<b>Krediyi kullanma dönemi</b>											$X^2=15,612$ $p=0,002$
Hasat öncesi	7	87,5	5	33,3	30	75,0	40	83,3	41	83,7	
Hasat sonrası	1	12,5	10	66,7	10	25,0	8	16,7	8	16,3	

Kredi kullanma döneminin işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %87,5'inin hasat öncesi kredi kullandığı, 20-40 dekar arası olanların %66,7'sinin hasat sonrası kredi kullandığı, 40-100 dekar arası olanların %75,0'ünün hasat öncesi kredi kullandığı, 100-250 dekar arası olanların %83,3'ünün hasat öncesi kredi kullandığı, 250 dekar ve üzeri olanların %83,7'sinin hasat öncesi kredi kullandığı görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kullanma dönemi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür ( $p<0.05$ ).

## İşletme Büyüklüğüne Göre Kullanılan Kredi Vadesi Dağılımı

**Çizelge 6.12:** İşletme Büyüklüğüne Göre Kullanılan Kredi Vadesi Dağılımı

Özellikler	İşletme Büyüklüğü (Dekar)										Test ve p değeri
	20 ve altı		20-40		40-100		100-250		250 ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
<b>Kullanılan kredi vadesi</b>											$X^2=19,141$ $p=0,008$
12 ay	8	88,9	13	86,7	34	87,2	47	97,9	48	98,0	
18 ay	1	11,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	2,0	
24 ay	0	0,0	2	13,3	1	2,6	0	0,0	0	0,0	
24 ay üzeri	0	0,0	0	0,0	4	10,3	1	2,1	0	0,0	

Kullanılan kredi vadesinin işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %88,9'unun 12 ay vadeyle kullandığı, 20-40 dekar arası olanların %86,7'sinin 12 ay vadeyle kullandığı, 40-100 dekar arası olanların %87,2'sinin 12 ay vadeyle kullandığı, 100-250 dekar arası olanların %97,9'unun 12 ay vadeyle kullandığı, 250 dekar ve üzeri olanların %98,0'ünün 12 ay vadeyle kullandığı görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kullanılan kredi vadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür ( $p<0.05$ ). Vadesi 12 ay

olan kredilerin kullanımını 100-250 dekar ve 250 dekar ve üzeri işletme büyüklük gruplarında daha yüksek orandadır.

### İşletme Büyüklüğüne Göre Krediyi Kullanma Amacı Dağılımı

Çizelge 6.13: İşletme Büyüklüğüne Göre Krediyi Kullanma Amacı Dağılımı

Özellikler	İşletme Büyüklüğü (Dekar)										Test ve p değeri
	20 ve altı		20-40		40-100		100-250		250 ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
<b>Gübre, mazot, yem, ilaç vb. alımı</b>											X <sup>2</sup> =10,342 p=0,026
Evet	5	50,0	11	73,3	38	84,4	45	91,8	42	84,0	
Hayır	5	50,0	4	26,7	7	15,6	4	8,2	8	16,0	
<b>Hayvan, traktör, ekipman alımı</b>											X <sup>2</sup> =27,357 p=0,000
Evet	5	50,0	0	0,0	5	11,1	9	18,4	24	48,0	
Hayır	5	50,0	15	100,0	40	88,9	40	81,6	26	52,0	
<b>Krediyi kullanma amacı arazi alımı</b>											X <sup>2</sup> =24,361 p=0,000
Evet	0	0,0	0	0,0	2	4,4	2	4,1	17	34,0	
Hayır	10	100,0	15	100,0	43	95,6	47	95,9	33	66,0	
<b>Bahçe tesisi, hayvan barınağı vb. yapımı</b>											X <sup>2</sup> =6,880 p=0,039
Evet	1	10,0	1	6,7	1	2,2	0	0,0	0	0,0	
Hayır	9	90,0	14	93,3	44	97,8	49	100,0	50	100,0	
<b>Diğer amaçlar</b>											X <sup>2</sup> =5,653 p=0,187
Evet	0	0,0	3	20,0	2	4,4	8	16,3	7	14,0	
Hayır	10	100,0	12	80,0	43	95,6	41	83,7	43	86,0	

İşletme büyüklüğüne göre kredi kullanma amacının dağılımı Çizelge 6.13'te ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Kredi kullanma amacı gübre, mazot, yem, ilaç vb. alımı olanların işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %50'sinin kullanma amacının gübre, mazot, yem, ilaç vb. alımı olduğu, 20-40 dekar arası olanların %73,3'ünün kullanma amacının gübre, mazot, yem, ilaç vb. alımı olduğu, 40-100 dekar arası olanların %84,4'ünün kullanma amacının gübre, mazot, yem, ilaç vb. alımı olduğu, 100-250 dekar arası olanların %91,8'inin kullanma amacının gübre, mazot, yem, ilaç vb. alımı olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %84,0'ının kullanma amacının gübre, mazot, yem, ilaç vb. alımı olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kullanma amacı gübre, mazot, yem, ilaç vb. alımı olanlar arasında istatistiksel olarak

anlamli bir iliskinin olduğu görülmüştür ( $p<0.05$ ). İşletme büyüklüğü arttıka, girdi alımı için kullanılan krediler de artmaktadır.

Kredi kullanma amacı hayvan, traktör, ekipman alımı olanların işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %50,0'ının kullanma amacının hayvan, traktör, ekipman alımı olmadığı, 20-40 dekar arası olanların hiçbirinin kullanma amacının hayvan, traktör, ekipman alımı olmadığı, 40-100 dekar arası olanların %11,1'inin kullanma amacının hayvan, traktör, ekipman alımı olduğu, 100-250 dekar arası olanların %18,4'ünün kullanma amacının hayvan, traktör, ekipman alımı olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %48,0'ının kullanma amacının hayvan, traktör, ekipman alımı olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kullanma amacı hayvan, traktör, ekipman alımı olanlar arasında istatistiksel olarak anlamli bir iliskinin olduğu görülmüştür ( $p<0.05$ ). Özellikle 250 dekar ve üzeri işletme büyüklük grubunda hayvan, traktör ve ekipman alımı için kredi kullanımı daha fazladır.

Kredi kullanma amacı arazi alımı olanların işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20-40 dekar arası arazisi olanların arazi alımı için kredi kullanmadığı, 40-100 dekar arası olanların %4,4'ünün kullanma amacının arazi alımı olduğu, 100-250 dekar arası olanların %4,1'inin kullanma amacının arazi alımı olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %34,0'ının kullanma amacının arazi alımı olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kullanma amacı arazi alımı olanlar arasında istatistiksel olarak anlamli bir iliskinin olduğu görülmüştür ( $p<0.05$ ).

Kredi kullanma amacı bahçe tesisi, hayvan barınağı vb. yapımı olanların işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %10,0'ının kullanma amacının bahçe tesisi, hayvan barınağı vb. olduğu, 20-40 dekar arası olanların %6,7'sinin kullanma amacının bahçe tesisi, hayvan barınağı vb. yapımı olduğu, 40-100 dekar arası olanların %2,2'sinin kullanma amacının bahçe tesisi, hayvan barınağı vb. yapımı olduğu, 100-250 dekar ve 250 dekar ve üzeri olanların hiçbirinin kullanma amacının bahçe tesisi, hayvan barınağı vb. yapımı olmadığı görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kullanma amacı bahçe tesisi, hayvan barınağı vb. yapımı olanlar arasında istatistiksel olarak anlamli bir iliskinin olduğu görülmüştür ( $p<0.05$ ). Başka bir deyişle, sadece 3 işletme bahçe tesisi, hayvan barınağı vb yapımı gibi amaçlarla kredi kullanmışlardır.

Kredi kullanma amacı diğer amaçlar olanların işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20-40 dekar arası olanların %20,0'ının kullanma amacının diğer amaçları olduğu, 40-100 dekar arası olanların %4,4'ünün kullanma amacının diğer amaçları olduğu, 100-250

dekar arası olanların %16,3'ünün kullanma amacının diğer amaçları olduğu, 250 dekar ve üzeri olanların %14,0'ının kullanma amacının diğer amaçları olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi kullanma amacı diğer amaçlar olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

### İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kuruluşlarının Kredi Uygulamalarından Memnun Olmama Nedeninin Dağılımı

**Çizelge 6.14:** İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kuruluşlarının Kredi Uygulamalarından Memnun Olmama Nedeninin Dağılımı

Özellikler	İşletme Büyüklüğü (Dekar)										Test ve p değeri
	20 ve altı		20-40		40-100		100-250		250 ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
<b>Kredi onay sürecinin uzun olması</b>											X <sup>2</sup> =3,490 p=0,449
Evet	0	0,0	1	6,7	0	0,0	1	2,0	1	2,0	
Hayır	10	100,0	14	93,3	45	100,0	48	98,0	49	98,0	
<b>Tarım sektöründe faizlerin yüksek olması</b>											X <sup>2</sup> =4,497 p=0,336
Evet	0	0,0	2	13,3	9	20,0	14	28,6	11	22,0	
Hayır	10	100,0	13	86,7	36	80,0	35	71,4	39	78,0	
<b>Teminat fazlalığı</b>											X <sup>2</sup> =1,864 p=0,762
Evet	0	0,0	2	13,3	3	6,7	6	12,2	5	10,0	
Hayır	10	100,0	13	86,7	42	93,3	43	87,8	45	90,0	
<b>Dosya ve komisyon masraflarının yüksekliği</b>											X <sup>2</sup> =3,220 p=0,519
Evet	2	20,0	3	20,0	7	15,6	14	28,6	8	16,0	
Hayır	8	80,0	12	80,0	38	84,4	35	71,4	42	84,0	
<b>Nedenlerin hepsi</b>											X <sup>2</sup> =2,318 p=0,694
Evet	3	30,0	3	20,0	6	13,3	7	14,3	8	16,0	
Hayır	7	70,0	12	80,0	39	86,7	42	85,7	42	84,0	

İşletme büyüklüğüne göre kredi kuruluşlarının kredi uygulamalarından memnun olmama nedeninin dağılımı Çizelge 6.14'te ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Kredi onay sürecinin uzun olmasından memnun olmayanların işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü, 20-40 dekar arası olanların %6,7'sinin kredi onay sürecinin uzun olmasından memnun olmadığı, 100-250 dekar arası olanların %2'sinin kredi onay sürecinin uzun olmasından memnun olmadığı, 250 dekar ve üzeri olanların %2'sinin kredi onay sürecinin uzun olmasından memnun olmadığı görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile kredi onay sürecinin

uzun olmasından memnun olmayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Tarım sektöründe faizlerin yüksek olmasından memnun olmayanların işletme büyüklüğüne göre 20-40 dekar arası olanların %13,3'ünün tarım sektöründe faizlerin yüksek olmasından memnun olmadığı, 40-100 dekar arası olanların %20,0'ının tarım sektöründe faizlerin yüksek olmasından memnun olmadığı, 100-250 dekar arası olanların %28,6'sının tarım sektöründe faizlerin yüksek olmasından memnun olmadığı, 250 dekar ve üzeri olanların %22,0'ının tarım sektöründe faizlerin yüksek olmasından memnun olmadığı görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile tarım sektöründe faizlerin yüksek olmasından memnun olmayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Teminat fazlalığı olmasından memnun olmayanların işletme büyüklüğüne göre 20-40 dekar arası olanların %13,3'ünün teminat fazlalığı olmasından memnun olmadığı, 40-100 dekar arası olanların %6,7'sinin teminat fazlalığı olmasından memnun olmadığı, 100-250 dekar arası olanların %12,2'sinin teminat fazlalığı olmasından memnun olmadığı, 250 dekar ve üzeri olanların %10,0'ının teminat fazlalığı olmasından memnun olmadığı görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile teminat fazlalığı olmasından memnun olmayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Dosya ve komisyon masraflarının yüksek olmasından memnun olmayanların işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %20'sinin dosya ve komisyon masraflarının yüksek olmasından memnun olmadığı, 20-40 dekar arası olanların %20'sinin dosya ve komisyon masrafının yüksek olmasından memnun olmadığı, 40-100 dekar arası olanların %15,6'sının dosya ve komisyon masrafının yüksek olmasından memnun olmadığı, 100-250 dekar arası olanların %28,6'sının dosya ve komisyon masrafının yüksek olmasından memnun olmadığı, 250 dekar ve üzeri olanların %16,0'ının dosya ve komisyon masrafının yüksek olmasından memnun olmadığı görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile dosya ve komisyon masraflarının yüksek olmasından memnun olmayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Nedenlerin hepsinden memnun olmayanların işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %30'nunun nedenlerin hepsinden memnun olmadığı, 20-40 dekar arası olanların %20'sinin nedenlerin hepsinden memnun olmadığı, 40-100 dekar arası olanların %13,3'ünün nedenlerin hepsinden memnun olmadığı, 100-250 dekar arası olanların %14,3'ünün nedenlerin hepsinden memnun olmadığı, 250 dekar ve üzeri olanların %16'sının

nedenlerin hepsinden memnun olmadığı görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile nedenlerin hepsinden memnun olmayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

### İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanımında İlk Tercih Edilen Kurumun Dağılımı

**Çizelge 6.15:** İşletme Büyüklüğüne Göre Kredi Kullanımında İlk Tercih Edilen Kurumun Dağılımı

Özellikler	İşletme Büyüklüğü (Dekar)										Test ve p değeri
	20 ve altı		20-40		40-100		100-250		250 ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
<b>İlk tercih edilen kurum</b>											
Ziraat bankası	8	88,9	9	64,3	25	61,0	35	72,9	40	81,6	X <sup>2</sup> =13,366 p=0,058
Diğer kurumlar	0	0,0	1	7,1	2	4,9	0	0,0	4	8,2	
Tarım kredi kooperatifi	1	11,1	4	28,6	14	34,1	13	27,1	5	10,2	

İlk tercih edilen kurumun işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %88,9'unun Ziraat bankası, 20-40 dekar arası olanların %64,3'ünün Ziraat bankası, 40-100 dekar arası olanların %61,0'ının Ziraat bankası, 100-250 dekar arası olanların %72,9'unun Ziraat bankası, 250 dekar ve üzeri olanların %81,6'sının Ziraat bankası ilk tercih edilen kurum olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile ilk tercih edilen kurum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ). Bütün işletme büyüklük gruplarında Ziraat Bankası'nın ilk tercih edilen kurum olduğu ortaya çıkmıştır.

## İşletme Büyüklüğüne Göre Bankadan Kredi Kullanma Tercih Nedeninin Dağılımı

**Çizelge 6.16:** İşletme Büyüklüğüne Göre Bankadan Kredi Kullanma Tercih Nedeninin Dağılımı

Özellikler	İşletme Büyüklüğü (Dekar)										Test ve p değeri
	20 ve altı		20-40		40-100		100-250		250 ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
<b>Faiz oranının avantajlı olması</b>											X <sup>2</sup> =8,564 p=0,072
Evet	5	50,0	4	26,7	17	37,8	23	46,9	31	62,0	
Hayır	5	50,0	11	73,3	28	62,2	26	53,1	19	38,0	
<b>Bankaların güven vermesi</b>											X <sup>2</sup> =7,090 p=0,131
Evet	5	50,0	5	33,3	15	33,3	26	53,1	15	30,0	
Hayır	5	50,0	10	66,7	30	66,7	23	46,9	35	70,0	
<b>Diğer nedenler</b>											X <sup>2</sup> =5,087 p=0,250
Evet	0	0,0	4	26,7	9	20,0	5	10,2	6	12,0	
Hayır	10	100,0	11	73,3	36	80,0	44	89,8	44	88,0	

İşletme büyüklüğüne göre bankadan kredi kullanma tercih nedeninin dağılımı Çizelge 5.16'da ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bankadan kredi kullanma tercih nedeninin faiz oranlarının avantajlı olması durumunun işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %50'sinin, 20-40 dekar arası olanların %26,7'sinin, 40-100 dekar arası olanların %37,8'inin, 100-250 dekar arası olanların %46,9'unun, 250 dekar ve üzeri olanların %62,0'ının tercih nedeninin faiz oranlarının avantajlı olması olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile bankalardan kredi kullanma tercih nedeninin faiz oranlarının avantajlı olması durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Bankadan kredi kullanma tercih nedeninin bankaların güven vermesi durumunun işletme büyüklüğüne göre işletme büyüklüğü 20 dekar ve altı olanların %50'sinin tercih nedeni bankaların güven vermesi, 20-40 dekar arası olanların %33,3'ünün tercih nedeni bankaların güven vermesi, 40-100 dekar arası olanların %33,3'ünün tercih nedeni bankaların güven vermesi, 100-250 dekar arası olanların %53,1'inin tercih nedeni bankaların güven vermesi, 250 dekar ve üzeri olanların %30,0'ının tercih nedeni bankaların güven vermesi olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile bankalardan kredi kullanma tercih nedeninin bankaların güven vermesi durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).



Bankadan kredi kullanma tercih nedeninin diğer nedenler olması durumunun işletme büyüklüğüne göre 20-40 dekar arası olanların %26,7'sinin tercih nedeni diğer nedenler, 40-100 dekar arası olanların %20,0'ının tercih nedeni diğer nedenler, 100-250 dekar arası olanların %10,2'sinin tercih nedeni diğer nedenler, 250 dekar ve üzeri olanların %12'sinin tercih nedeni diğer nedenler olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüğü ile bankalardan kredi kullanma tercih nedeninin diğer nedenler olması durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

### **Kredi Kullanımında İlk Tercih Edilen Kuruma Göre Bankadan Kredi Kullanma Tercih Nedeninin Dağılımı**

**Çizelge 6.17:** Kredi Kullanımında İlk Tercih Edilen Kuruma Göre Bankadan Kredi Kullanma Tercih Nedeninin Dağılımı

Özellikler	Kredi Kullanımında İlk Tercih Edilen Kurum						Test ve p değeri
	Ziraat bankası		Diğer kurumlar		Tarım kredi kooperatifi		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
<b>Faiz oranının avantajlı olması</b>							$X^2=7,675$ $p=0,024$
Evet	66	56,4	2	28,6	12	32,4	
Hayır	51	43,6	5	71,4	25	67,6	
<b>Bankaların güven vermesi</b>							$X^2=0,787$ $p=0,722$
Evet	45	38,5	3	42,9	17	45,9	
Hayır	72	61,5	4	57,1	20	54,1	
<b>Diğer nedenler</b>							$X^2=0,612$ $p=0,837$
Evet	16	13,7	1	14,3	7	18,9	
Hayır	101	86,3	6	85,7	30	81,1	

Kredi kullanımında ilk tercih edilen kuruma göre bankadan kredi kullanma tercih nedeninin dağılımı Çizelge 6.17'de ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bankadan kredi kullanma tercih nedeninin faiz oranlarının avantajlı olması durumunun kredi kullanımında ilk tercih edilen kuruma göre Ziraat bankasını tercih edenlerin %56,4'ünün tercih nedeni faiz oranının avantajlı olması, diğer kurumları tercih edenlerin %28,6'sının tercih nedeni faiz oranlarının avantajlı olması, tarım kredi kooperatiflerini tercih edenlerin %32,4'ünün tercih nedeni faiz oranlarının avantajlı olması olduğu görülmüştür. Kredi kullanımında ilk tercih edilen kurum ile bankalardan kredi kullanma tercih nedeninin faiz oranlarının avantajlı olması durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür ( $p<0.05$ ).

Bankadan kredi kullanma tercih nedeninin bankanın güven vermesi durumunun kredi kullanımında ilk tercih edilen kuruma göre Ziraat bankasını tercih edenlerin %38,5'inin tercih nedeni bankanın güven vermesi, diğer kurumları tercih edenlerin %42,9'unun tercih nedeni bankaların güven vermesi, tarım kredi kooperatiflerini tercih edenlerin %45,9'unun tercih nedeni bankaların güven vermesi olduğu görülmüştür. Kredi kullanımında ilk tercih edilen kurum ile bankalardan kredi kullanma tercih nedeninin bankaların güven vermesi durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Bankadan kredi kullanma tercih nedeninin diğer nedenler olması durumunun kredi kullanımında ilk tercih edilen kuruma göre Ziraat bankasını tercih edenlerin %13,7'sinin tercih nedeni diğer nedenler, diğer kurumları tercih edenlerin %14,3'ünün tercih nedeni diğer nedenler, tarım kredi kooperatiflerini tercih edenlerin %18,9'unun tercih nedeni diğer nedenler olduğu görülmüştür. Kredi kullanımında ilk tercih edilen kurum ile bankalardan kredi kullanma tercih nedeninin diğer nedenler olması durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

## Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kredi Kaynağı Dağılımı

Çizelge 6.18: Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kredi Kaynağı Dağılımı

Özellikler	Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarı														Test ve p değeri	
	1-10000 TL		10001-20000 TL		20001-30000 TL		30001-40000 TL		40001-50000 TL		50001-100000 TL		100001 TL ve üzeri			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
<b>Ziraat ban.</b>																
Evet	6	66,7	24	85,7	19	79,2	18	85,7	18	81,8	33	91,7	18	90,0		
Hayır	3	33,3	4	14,3	5	20,8	3	14,3	4	18,2	3	8,3	2	10,0		
<b>Vakıflar bankası</b>																
Evet	1	11,1	1	3,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	7	19,4	1	5,0		
Hayır	8	88,9	27	96,4	24	100,0	21	100,0	22	100,0	29	80,6	19	95,0		
<b>Özel bankalar</b>																
Evet	2	22,2	4	14,3	2	8,3	4	19,0	3	13,6	6	16,7	7	35,0		
Hayır	7	77,8	24	85,7	22	91,7	17	81,0	19	86,4	30	83,3	13	65,0		
<b>Tarım kredi kooperatifi</b>																
Evet	4	44,4	15	53,6	14	58,3	14	66,7	16	72,7	23	63,9	15	75,0		
Hayır	5	55,6	13	46,4	10	41,7	7	33,3	6	27,3	13	36,1	5	25,0		
<b>Önder çiftçi danışmanlık</b>																
Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	4,8	0	0,0	2	5,6	2	10,0		
Hayır	9	100,0	28	100,0	24	100,0	20	95,2	22	100,0	34	94,4	18	90,0		
<b>Zahireciler</b>																
Evet	0	0,0	1	3,6	1	4,2	1	4,8	0	0,0	2	5,6	1	5,0		
Hayır	9	100,0	27	96,4	23	95,8	20	95,2	22	100,0	34	94,4	19	95,0		
<b>Diğer kaynaklar</b>																
Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	4,8	0	0,0	1	2,8	2	10,0		
Hayır	9	100,0	28	100,0	24	100,0	20	95,2	22	100,0	35	97,2	18	90,0		

Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre kredi kaynağı dağılımı Çizelge 6.18'de ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Kredi kaynağı Ziraat bankası olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 1-10000 TL kredi kullananların %66,7'sinin kaynağının Ziraat bankası olduğu, 10001-20000 TL kredi kullananların %85,7'sinin kaynağının Ziraat bankası olduğu, 20001-30000 TL kredi kullananların %79,2'sinin kaynağının Ziraat bankası olduğu, 30001-40000 TL kredi kullananların %85,7'sinin kaynağının Ziraat bankası olduğu, 40001-50000 TL kredi kullananların %81,8'inin kaynağının Ziraat bankası olduğu, 50001-100000 TL kredi kullananların %91,7'sinin kaynağının Ziraat bankası olduğu, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %90,0'ının kaynağının Ziraat bankası olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi kaynağının Ziraat bankası olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Kredi kaynağı Vakıflar bankası olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 1-10000 TL kredi kullananların %11,1'inin kaynağının Vakıflar bankası olduğu, 10001-20000 TL kredi kullananların %3,6'sının kaynağının Vakıflar bankası olduğu, 50001-100000 TL kredi kullananların %19,4'ünün kaynağının Vakıflar bankası olduğu, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %5,0'ının kaynağının Vakıflar bankası olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi kaynağının Vakıflar bankası olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür ( $p<0.05$ ).

Kredi kaynağı özel bankalar olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 1-10000 TL kredi kullananların %22,2'sinin, 10001-20000 TL kredi kullananların %14,3'ünün, 20001-30000 TL kredi kullananların %8,3'ünün, 30001-40000 TL kredi kullananların %19,0'ının, 40001-50000 TL kredi kullananların %13,6'sının, 50001-100000 TL kredi kullananların %16,7'sinin, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %35,0'ının kaynağının özel bankalar olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi kaynağının özel bankalar olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Kredi kaynağı tarım kredi kooperatifi olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 1-10000 TL kredi kullananların %44,4'ünün, 10001-20000 TL kredi kullananların %53,6'sının, 20001-30000 TL kredi kullananların %58,3'ünün, 30001-40000 TL kredi kullananların %66,7'sinin, 40001-50000 TL kredi kullananların %72,7'sinin, 50001-100000 TL kredi kullananların %63,9'unun, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %75,0'ının kaynağının tarım kredi kooperatifi olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi kaynağının tarım kredi kooperatifi olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Kredi kaynağı Önder çiftçi danışmanlık olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 30001-40000 TL kredi kullananların %4,8'inin kaynağının Önder çiftçi danışmanlık olduğu, 50001-100000 TL kredi kullananların %5,6'sının kaynağının Önder çiftçi danışmanlık olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi kaynağının Önder çiftçi danışmanlık olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Kredi kaynağı zahireciler olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 1-10000 TL kredi kullananların %0,0'ının kaynağının zahireciler olduğu, 10001-20000 TL kredi kullananların %3,6'sının kaynağının zahireciler olduğu, 20001-30000 TL kredi kullananların %4,2'sinin kaynağının zahireciler olduğu, 30001-40000 TL kredi kullananların %4,8'inin kaynağının zahireciler olduğu, 40001-50000 TL kredi kullananların %0,0'ının kaynağının zahireciler olduğu, 50001-100000 TL kredi kullananların %5,6'sının kaynağının zahireciler olduğu, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %5'nin kaynağının zahireciler olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi kaynağının zahireciler olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Kredi kaynağı diğer kaynaklar olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 30001-40000 TL kredi kullananların %4,8'inin kaynağının diğer kaynaklar olduğu, 50001-100000 TL kredi kullananların %2,8'inin kaynağının diğer kaynaklar olduğu, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %10'nunun kaynağının diğer kaynaklar olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi kaynağının diğer kaynaklar olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

## Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kuru ve Sulu Tarım Arazi Varlığı Dağılımı

**Çizelge 6.19:** Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kuru ve Sulu Tarım Arazi Varlığı Dağılımı

Özellikler	Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarı														Test ve p değeri
	1-10000 TL		10001-20000 TL		20001-30000 TL		30001-40000 TL		40001-50000 TL		50001-100000 TL		100001 TL ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Kuru tarım arazi															X <sup>2</sup> =5,601 p=0,342
Var	8	88,9	27	96,4	24	100,0	19	90,5	20	90,9	35	97,2	20	100,0	
Yok	1	11,1	1	3,6	0	0,0	2	9,5	2	9,1	1	2,8	0	0,0	

<b>Sulu tarım arazi</b>															X <sup>2</sup> =3,200 p=0,794
Var	1	11,1	4	14,3	1	4,2	1	4,8	2	9,1	5	13,9	3	15,0	
Yok	8	88,9	24	85,7	23	95,8	20	95,2	20	90,9	31	86,1	17	85,0	

Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre kuru ve sulu tarım arazi varlığı dağılımı Çizelge 6.19’da ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Kuru tarım arazi varlığının yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 1-10000 TL kredi kullananların %88,9’unun kuru tarım arazisinin olduğu, 10001-20000 TL kredi kullananların %96,4’ünün kuru tarım arazisinin olduğu, 20001-30000 TL kredi kullananların %100,0’inin kuru tarım arazisinin olduğu, 30001-40000 TL kredi kullananların %90,5’inin kuru tarım arazisinin olduğu, 40001-50000 TL kredi kullananların %90,9’unun kuru tarım arazisinin olduğu, 50001-100000 TL kredi kullananların %97,2’sinin kuru tarım arazisinin olduğu, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %100,0’inin kuru tarım arazisinin olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kuru tarım arazisi varlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür (p>0.05).

Sulu tarım arazi varlığının yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 1-10000 TL kredi kullananların %11,1’inin sulu tarım arazisinin olduğu, 10001-20000 TL kredi kullananların %14,3’ünün sulu tarım arazisinin olduğu, 20001-30000 TL kredi kullananların %4,2’sinin sulu tarım arazisinin olduğu, 30001-40000 TL kredi kullananların %4,8’inin sulu tarım arazisinin olduğu, 40001-50000 TL kredi kullananların %9,1’inin sulu tarım arazisinin olduğu, 50001-100000 TL kredi kullananların %13,9’unun sulu tarım arazisinin olduğu, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %15’inin sulu tarım arazisinin olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile sulu tarım arazisi varlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür (p>0.05).

## Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kredi Teminatında Ne Olduğunun Dağılımı

**Çizelge 6.20:** Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarına Göre Kredi Teminatında Ne Olduğunun Dağılımı

Özellikler	Yıllık Kullanılan Ortalama Kredi Miktarı														Test ve p değeri
	1-10000 TL		10001-20000 TL		20001-30000 TL		30001-40000 TL		40001-50000 TL		50001-100000 TL		100001 TL ve üzeri		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Arsa olması															
Evet	0	0,0	1	3,6	0	0,0	1	4,8	1	4,5	1	2,8	5	25,0	
Hayır	9	100,0	27	96,4	24	100,0	20	95,2	21	95,5	35	97,2	15	75,0	

<b>Tarla olması</b>																		X <sup>2</sup> =12,950 p=0,023
Evet	5	55,6	23	82,1	22	91,7	16	76,2	21	95,5	34	94,4	19	95,0				
Hayır	4	44,4	5	17,9	2	8,3	5	23,8	1	4,5	2	5,6	1	5,0				
<b>Ev olması</b>																		
Evet	1	11,1	0	0,0	0	0,0	1	4,8	1	4,5	2	5,6	4	20,0				X <sup>2</sup> =9,004 p=0,064
Hayır	8	88,9	28	100,0	24	100,0	20	95,2	21	95,5	34	94,4	16	80,0				
<b>Hayvan olması</b>																		
Evet	1	11,1	2	7,1	0	0,0	2	9,5	3	13,6	5	13,9	1	5,0				X <sup>2</sup> =5,034 p=0,511
Hayır	8	88,9	26	92,9	24	100,0	19	90,5	19	86,4	31	86,1	19	95,0				
<b>Menkul olması</b>																		
Evet	1	11,1	1	3,6	0	0,0	2	9,5	1	4,5	1	2,8	0	0,0				X <sup>2</sup> =5,007 p=0,449
Hayır	8	88,9	27	96,4	24	100,0	19	90,5	21	95,5	35	97,2	20	100,0				

Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre kredi teminatında ne olduğunun dağılımı Çizelge 6.20’de ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Kredi teminatının arsa olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 10001-20000 TL kredi kullananların %3,6’sının, 30001-40000 TL kredi kullananların %4,8’inin, 40001-50000 TL kredi kullananların %4,5’inin, 50001-100000 TL kredi kullananların %2,8’inin, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %25’inin kredi teminatının arsa olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi teminatının arsa olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür (p<0.05).

Kredi teminatının tarla olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 1-10000 TL kredi kullananların %55,6’sının, 10001-20000 TL kredi kullananların %82,1’inin, 20001-30000 TL kredi kullananların %91,7’sinin, 30001-40000 TL kredi kullananların %76,2’sinin, 40001-50000 TL kredi kullananların %95,5’inin, 50001-100000 TL kredi kullananların %94,4’ünün, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %95,0’ının kredi teminatının tarla olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi teminatının tarla olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür (p<0.05). Kullanılan kredi miktarı arttıkça teminat olarak gösterilen tarla arazisi de artmaktadır.

Kredi teminatının ev olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 1-10000 TL kredi kullananların %11,1’inin, 30001-40000 TL kredi kullananların %4,8’inin, 40001-50000 TL kredi kullananların %4,5’inin, 50001-100000 TL kredi kullananların %5,6’sının, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %20,0’ının kredi teminatının ev olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi teminatının ev olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür (p>0.05).

Kredi teminatının hayvan olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 1-10000 TL kredi kullananların %11,1’inin, 10001-20000 TL kredi kullananların %7,1’inin, 30001-40000 TL kredi kullananların %9,5’inin, 40001-50000 TL kredi

kullananların %13,6'sının, 50001-100000 TL kredi kullananların %13,9'unun 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %5,0'ının kredi teminatının hayvan olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi teminatının hayvan olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

Kredi teminatının menkul olma durumunun yıllık kullanılan ortalama kredi miktarına göre 1-10000 TL kredi kullananların %11,1'inin, 10001-20000 TL kredi kullananların %3,6'sının, 30001-40000 TL kredi kullananların %9,5'inin, 40001-50000 TL kredi kullananların %4,5'inin, 50001-100000 TL kredi kullananların %2,8'inin, 100001 TL ve üzeri kredi kullananların %0,0'ının kredi teminatının menkul değer olduğu görülmüştür. Yıllık kullanılan ortalama kredi miktarı ile kredi teminatının menkul değerler olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ( $p>0.05$ ).

## 7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Türkiye’de tarımın finansmanında tarımsal kredi uygulamalarının rolü incelenmiş olup, Tekirdağ ilinde Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı tarımsal işletme sahiplerinin kredi tercihleri, finansman sorunları ele alınmış diğer kişilerden, örgütlenmiş kredi kuruluşlarından ve örgütlenmemiş kredi kuruluşlarından tarımsal kredi kullanım durumları incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu amaçla, Tekirdağ ilinde faaliyet gösteren ÇKS’ye kayıtlı çiftçi sayısı, Tekirdağ Tarım İl Müdürlüğü’nden öğrenilerek çalışmaya başlanmıştır. Özgün olarak oluşturulan anketler, Tekirdağ ili ilçelerinde tesadüfi örnekleme yöntemi ile oransal dağılım yapılarak, tarımsal işletme sahipleri ile birebir görüşme ile uygulanmıştır.

Araştırmada tarımsal kredi kullanan tarımsal işletme sahiplerinin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri incelenmiştir. Tarımsal işletme sahiplerinin, kredi kaynaklarından tarımsal kredi kullanma nedenleri, hangi kurumlardan kredi tercih ettikleri, tarımsal kredi kullanma zamanları, kullanılan tarımsal krediyi zamanında geri ödeme durumu, kredi kuruluşlarından memnuniyet durumları araştırılmıştır.

Türkiye’de tarıma finansman sağlayan kuruluşların başında T.C. Ziraat Bankası, Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifleri gelmektedir. 2000 yılından sonra T.C. Ziraat Bankası’nın tarımsal kredileri sınırlandırması ve özel bankaların geri dönüşü yüksek olan, riskinin tabana yaygın, getirisi yüksek olan ve önemi giderek artan tarım sektöründen pay almak istemeleri ile tarım bankacılığının özel bankalar adına yolu açılmıştır. Tarışbank’ın (Milli Aydın Bankası) Denizbank’a satılması ve Denizbank’ın tarım bankacılığı adına Tarışbank’ın sektör deneyiminden yararlanmasıyla sektörde özel bankalar arasında birinci sırada yer alan Denizbank, diğer özel bankaların sektörde potansiyeli keşfetmesine öncü olmuştur.

Kuruluş amacı, kullandırmış olduğu sübvansiyonlu kredilerle tarım bankacılığında sektörün en önemli finansmanı Ziraat Bankası’dır. Ancak buna rağmen özel bankaların tarımın finansmanında, tarım kredilerindeki Pazar payı her geçen gün artmaktadır. Bunun nedeni olarak ise son yıllarda tarımsal girdi maliyetlerindeki artışlar, ürün fiyatlarındaki istikrarsızlıklar, semaye devir hızı düşük olan tarımda üreticilerin krediye olan ihtiyaçlarının artması gösterilmektedir.

Tekirdağ il genelinde tarım işletmelerinde yapılan çalışmada katılımcıların %84’ü öz sermaye yetersizliği nedeniyle tarımsal girdi maliyetlerini karşılayamamaktadırlar. Tarım işletmeleri yaşadıkları sıkıntılardan kurtulabilmek için tarımsal kredi kullanımına gitmektedir. Günümüzde özel bankaların da payının artması ile tarım kredilerinin kredi hacmi artmıştır.



Finansman açığını kredi ile tamamlayan çiftçiler araştırmada da görüldüğü gibi girdi maliyetlerini karşılamak amacıyla %76,90 oran ile hasat öncesinde kredi kullanmaktadırlar. Borçlarını borç ile kapatan araştırmaya katılan üreticilerin %87'si geçen yıl kredi kullanmış ve bu yıl da %86,40'nın tarımsal kredi kullanmayı düşünmeleri bunun en açık göstergesidir.

Türkiye genelinde tarımsal kredi hacmi büyürken, araştırmamızda katılımcıların kullanmış oldukları krediyi zamanında geri ödeme durumlarının %85,50 olduğu görülmektedir. Krediyi kredi ile kapatma ileride ciddi sıkıntılar doğuracağından bu konuyla ilgili tarımsal kredilerde gerekli önlemler alınmalıdır.

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahiplerinin sosyo-demografik durumları incelendiğinde; tarımla uğraşan nüfusun %64,50'sinin 50 yaş ve üzerinde çiftçilerin oluşturduğu görülmektedir. Çiftçilerin %47,9'nun ilkokul, %19,50'sinin ortaokul mezunu olduğu izlenmiştir. Bu sonuçlar tarımın geleneksel yöntemlerle devam ettiğinin göstergesidir.

Ankete katılan çiftçilerin ekonomik yapılarını incelediğimizde ise; işletme sahiplerinin %60,90'nının bitkisel üretim, %39,10'nunun bitkisel ve hayvansal üretim işletme tipine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Çalışmada tarımsal işletme sahipleri, girdi maliyetlerinin yüksek olduğunu, ürün fiyatlarının düşük olduğunu, bazı zamanlarda tarım kredi kooperatiflerinden sağlanan ürün kredilerinde gübre fiyatlarının piyasanın altında olması gerekirken piyasanın çok üzerinde olduğunu belirtmişlerdir. Ankette ortalama işletme başına net karın 56950±83472 TL olduğu pazarda ilerlemek için değil, geçinmek için üretim yaptıklarını belirterek tarım dışı gelir elde etme yoluna gittikleri görülmüştür.

Katılımcıların, kredi kullanırken organize olmuş ve organize olmamış kredi kaynaklarını tercih ettiklerini, zahireciler, tefeciler, diğer kaynaklardan kredi kullanımının azaldığı görülmüştür.

Çalışmaya katılan çiftçilerin organize olmuş tarımsal kredi kaynaklarından %82,20 oran ile Ziraat Bankası, %61,50 oran ile tarım kredi kooperatiflerinden kredi kullandıkları görülmüştür. Katılımcılar, Ziraat Bankası'ndan %65,8 oran ile memnun olurken, %23,20 oran ile çok memnun yanıtını vermiştir. Kredi kullanımında ilk tercih edilen kurum %73,70 oran ile Ziraat Bankası ikinci kurum %23 oran ile Tarım Kredi Kooperatifleridir.

Araştırmaya katılan organize olmamış tarımsal kredi kaynaklarından kredi kullanan çiftçilerin %7,10'nun Vakıflar Bankası'nı, %16,60'nın özel bankaları tercih ettiği görülmüştür. Vakıfbank'tan memnun olma durumu %32,10, Denizbank'tan %33,3 oran ile hiç memnun

olunmadığı, %25,90 oran ile memnun olunmadığı saptanmıştır. Katılımcıların memnun olmama nedenlerinin %2,4'nün kredi onay sürecinin uzun olması, %1,80'ninin istenen evrakların fazla olması, %21,30 faiz oranlarının yüksek olması, %20,1 dosya masrafı ve komisyon oranlarının yüksek olması, %9,5'sinin teminat fazlalığı, %16'sının ise nedenlerin hepsini ileri sürerek memnuniyetsizliklerini bildirmişlerdir.

Katılımcıların, zahireci, tefeci ve diğer kişileri tercih etme nedenleri ise bankalarca yeterli limit oluşmaması ilk nedendir.

Özel bankalarda kredi kullanımını artmasına rağmen memnuniyet oranı düşüktür. Bunun nedeni ise özel bankaların faiz oranlarının, dosya masrafı ve komisyon oranlarının çok yüksek olmasıdır.

Tarım sektörü, ülkelerin gelişmişlik düzeyi hangi seviyede olursa olsun, tüm ülkelerin ekonomik hayatında önemli yere sahip olduğu gibi, Türkiye için de önemli bir yere sahiptir. Çünkü insanların yaşamlarını sürdürebilmesi için gerekli olan gıda maddeleri, hammaddelerinin büyük bölümü tarım sektörüyle sağlanmaktadır. Tarım, ekonomik kriz dönemlerinde, ekonomik kalkınma dönemlerinde çok önemli bir yerde durmaktadır. Tarım sektörü ile sanayi sektörü arasında sıkı bir ilişki olduğu açık olup Türkiye'de ekonomik ve sosyal politikalar ile tarımsal kalkınmaya hız kazandırılması gerekmektedir.

TÜİK'in 2016 yılı tarımsal işletme yapısı araştırmasına göre işletmelerin %25,9'u 20-49 dekar işletme büyüklük grubunda yoğunlaşmakta, %24,5 ile en fazla 200-499 dekar işletme büyüklük grubunda yer almaktadır. Tarımsal işletmelerin %80,7'si 100 dekardan küçük işletme büyüklük gruplarında yer almaktadır. Bu işletmelerin arazi ise toplam arazinin %29,1'ini oluşturmaktadır (TÜİK 2019). Bu rakamlar tarım işletmelerinin ülkemizde küçük parçalara ayrıldığını göstermektedir. Araştırma sonucuna göre Tekirdağ ili tarımsal işletme yapısı olarak parçalı ve küçük işletmelerden oluşmaktadır. Bu durum Türkiye ortalaması ile benzerlik göstermektedir. İşletmelerin küçük olması geçimlik tarım uygulamasına neden olmuştur. Bu nedenle devlet eliyle tarım arazilerinin toplulaştırılması sağlanmalıdır. Örgütlenme ile büyüyecek olan tarım işletmelerinin verimlilik ve kar oranları artacak, maliyetleri düşecektir. Örgütlenme ile açığa çıkan tarımsal ekipman fazlalığı işletme sermayesine eklenecek tarımsal işletmeler kendi kendilerini finanse etmiş olacaklardır.

Tarımsal işletmelerin en büyük sorunlarından olan tarımsal girdi maliyetlerindeki artışlardır. Aynı yardımların artması, girdi maliyetlerinin düşürülmesi sağlanmalıdır. Devlet destekleri arttırılmalı yine devlet eliyle tarımsal kredi politikaları düzenlenmelidir. Tarımın

iklim şartlarına bağlı olması sebebiyle yaşanabilecek sorunlar devlet tarafından çözülmelidir. Zararları en aza indirmek için aynı zamanda kredi şartı olarak da öne sürülen, devlet tarafından desteklenen tarım sigortası hakkında çiftçinin bilinçlendirilerek, kullanımının arttırılması sağlanmalıdır.

T.C. Ziraat Bankası'nın, kuruluş amacı tarımı desteklemek iken günümüzde diğer sektörlere de finansman sağlamaktadır. Yine de günümüzde tarıma en çok finansman sağlayan banka olarak ilk sıradadır. Ancak, AB ülkelerinde olduğu gibi Ülkemizde de çiftçilerin kredi ihtiyaçlarını tam olarak karşılayacak tarıma özel bir tarım bankası kurulmalı, T.C. Ziraat Bankası tarım sektörünün finansmanına daha fazla kaynak ayırmalıdır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin ana sözleşmesinde yer alan ancak yıllardır uygulanmayan mevduat toplama yetkisi etkinleştirilmesiyle, ortaklarına ait mevduatların büyük bir kısmı kooperatiflere yönelendirilebilecektir. Mevduat toplamının mümkün olması, tarım kredi kooperatiflerinin AB ülkelerinde olduğu gibi kredi kooperatiflerinin banka şubeleri gibi çalışmaları sağlanarak, Kooperatifler Bankasına dönüştürülerek tarımın finansman açığına destek olunmalıdır.

Özel bankaların, sağlamış oldukları tarım kredilerinin faiz oranlarının yüksek olması, dosya masraflarının fazlalığı önlenerek, üreticiler düşük faizli ve uzun vadeli kredilerle finanse edilmelidir.

Tarım sektöründe bankalar tarafından üreticilere ucuz kredi sağlandığı takdirde tarım bankacılığı gelişecek, tarım kredi hacmi sağlıklı şekilde artacaktır. Tarım üreticileri ekonomik olarak güçlenecektir.

## 8. KAYNAKLAR

- Abasov F, (2007). Kırsal Kalkınmanın Finansmanı: Tarımsal İşletmelerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı Doktora Tezi. Ankara. 339s
- Abay C, Olhan E, Uysal Y, Yavuz F, & Türkekul B, (2005). Türkiye’de tarım politikalarında değişim. VI. Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası Teknik Kongresi Sonuç Bildirgesi, 7
- Adıgüzel Ö, (2006). Tokat İli Turhal İlçesi Tarım İşletmelerinin Tarımsal Kredi Kullanım Durumları, Üreticiler Üzerine Etkileri, Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat.
- Akgüç Ö, (2001). Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi. Genişletilmiş 5. Baskı. İstanbul: Avcıol Basım-Yayın
- Akın H, (1986). Tarımsal Kredi Politikaları. DPT Yayınları, Yayın No: DPT: 2039- Köyb: 32, Ankara
- Aksöz, İ. (1973). Türkiye Tarımının Kredi Sorunları ve Çözüm Yolları. Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği, 34. Genel Kurulu, Ankara
- Ankara Ticaret Borsası, <https://eski.ankaratb.tobb.org.tr>, 02/03/2019
- Artukluoğlu M, (1993). Tarımsal Kredinin Tarım Sektörünün Gelişmesindeki Önemi ve Manisa Merkez İlçe Tarım İşletmelerinde Tarımsal Kredi Kullanımının Analizi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir
- Asiedu E, Fosu KY, (2008) Importance of Agricultural Credit in Ghana’s Credit Sector: A Logit Model Analysis
- Ataseven Y, (2016). Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları: Genel Bakış ve Güncel Değerlendirmeler. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi, 375, 54-59
- Bakırcı M, (2007), Türkiye’de Kırsal Kalkınma Kavramlar-Politikalar Uygulamalar, Nobel Yayınları, Ankara
- Baloğlu G, (2009). Türkiye’deki Tarımsal Desteklemelerin Finansman Kaynakları ve Antalyadaki Süsü Bitkileri Üreticilerinin Finansman Tercihleri. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya
- Barry PJ, Hopkin JA, & Baker CB, (1979). Financial Management in Agriculture, The Interstate Printers and Publishers. Inc., Danville, IL.
- Braverman ve Diğerleri, (1990). Agricultural Reform in Developing Countries “ Reflections For Eastern Europe
- Bülbül M ve Arkadaşları, (1990). Türkiye’de Tarım İşletmelerinin Sermaye Durumu ve Kredi Kullanımları. Türkiye Ziraat Mühendisliği 3. Teknik Kongresi, Ankara

- Bülbül M, Bektöre N (1981). Tarımda Kredi Politikası. Türkiye II.Tarım Kongresi, Tarım ve Orman Bakanlığı Yayını, Ankara
- Çetin B, (2003). Tarımsal Finansman U.Ü. Ziraat Fak Yay No:97 Bursa,
- Çetin B, (2008). Tarımsal Finansman, 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım
- Çıkın A, (2003). Atatürk dönemi ekonomi politikaları ve kooperatifçilik. YAR Müdafaa-i Hukuk Dergisi, 62(11), 25-32
- Demirdöğen A, & Olhan E, (2014). Türkiye ve Rusya Tarımsal Ticaretinin Politika Değişimi Açısından Değerlendirilmesi. Tarım Ekonomisi Dergisi, 20(1 ve 2), 101-111
- Demirperçin M (1981). Tarım'da Kredi Politikası, Sorunlar ve Çözüm Yolları. Türkiye II.İktisat Kongresi Tarım Komisyonu Tebliğleri, DPT Yayınları No:1783
- Demirtaş D, (2015). Türkiye'de Tarım İşletmelerinin Finansmanında Bankacılık Sektörünün Değişen Rolü: Adana İli Örneği, Doktora Tezi, Adana.
- Denizbank 2018 faaliyet raporu, <http://www.denizbank.com>, 16.03.2019
- Dernek Z, (2006). Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze tarımsal gelişmeler. SDÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 11(1), 1-12
- Durmuş S, & Aydemir NK, (2016). Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi (1923-1938). Kafkas University. Faculty of Economics and Administrative Sciences. Journal, 7(12), 155
- Ersoy M, Ersoy MŞ, (2017). Tarım Finansmanının Kalkınmadaki Rolü ve Önemi: Bir Model Önerisi, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 12(47), 1-14
- Gençler F, ve Artukoğlu M, (2002). Türk Tarımı Açısından Doğrudan Gelir Desteği Sisteminin Değerlendirilmesi: Akhisar İlçesi Örneği, İzmir Ticaret Borsası Yayınları: İzmir
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2011
- Gülçubuk B, (2000). Kırsal Alanda Kredi Kullanımının Sosyo-Ekonomik Temelleri: Hızlı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımı İle Kırıkkale İli Keskin İlçesi Araştırması. Ankara: TZOB Yayını
- Güneş E, (2009). Türkiye'de Tarımın Kredilendirilmesindeki Gelişmeler Ve Tarım Sektörüne Yansımaları. Türktarım Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi, 187:14-21
- Gürgen Y, (1972). İşletme Finansmanı Emel Matbaacılık Sanayi, Ankara
- <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/hakkimizda/bankamiz-tarihcesi>, 02/03/2019
- İnan İH, (2008). Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, 1.baskı, Tekirdağ: Avcı Ofset
- İnan İH, (2016). Tarım Ekonomisi ve Tarım İşletmeciliği, 7.baskı, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık
- İspir C, (1992). Ceyhan Yöresinde (Irmaklı Köyünde) Tarımsal Kredi Kullanımı ve Sorunları. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana

- Kalaycı İ, (2012). Türkiye Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm Politikaları (1923-2023): Sürdürülebilir Tarımsal Biyoekonomi Ekseninde Uygulanabilir Öneriler, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları: İstanbul
- Karabulut K, & Akyol H, (2017). Türk Tarımının Gelişimi, Sorunları Ve Uygulanan Politiklar Üzerine Bir Araştırma (1839-1950). Global Journal of Economics and Business Studies, 6(11), 70-84
- Karacan, AR, (1991). Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova İzmir.
- Karlı B, (1991). GAP Alanında Tarımsal Kredi Kullanımı ve Gelecekteki Kredi İhtiyacının Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana
- Kaya A, (2013). Mali Sürdürülebilirlik Teori ve Uygulaması [Elektronik Sürüm], Türkiye Bankalar Birliği: İstanbul.
- Kaya K, Sevinç G, Asoğlu V, & Sevinç MR, (2015). Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Tarım Sektöründeki Gelişmelerin Günümüz Kırsal Kalkınma Anlayışı ile Karşılaştırılması 14(1).
- Kazancı M, (2010). Tarımsal İşletmelerin Finansmanı ve Türkiye Örneği. T.C. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans/Bankacılık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kepek Y, vd, (2003). Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Kıymaz T, (2008), Dünya Tarım Piyasasında Serbestleşmenin Türk Tarımına Fiyat ve Gelir Yönünden Yansıması, DPT Yayınları: Ankara
- Köksal Ş, (2000). Yozgat İli Merkez İlçe Tarım İşletmelerinde Tarımsal Kredi Kullanım Durumu ve Üreticiler Üzerine Etkileri. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Toka
- Küçükkaplan AGİ, (2003). Kooperatif Bankacılığı ve Dünya Genelindeki Uygulamaları. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(3)
- Metintaş MY, & Kayıran M, (2016). 1929 Dünya Ekonomik Krizinin Türk Tarımına Etkileri Ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (23), 33-82
- Miller ve Diğerleri, (1977). Agricultural Credit And Finance in Afrika, The Rockefeller Foundation, 115 s, New York
- Müderrişoğlu F, (1973). Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü ile Tespit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hâkimini Bağlar Mı?. Adalet Dergisi, Yıl, 64, 2-3
- Oral N, Sarıbal O, ve Şengül H, (2015), Cumhuriyet Döneminde Uygulanan Tarım Politikaları, Necdet Oral (Ed.); Türkiye'de Tarımın Ekonomi-Politikleri 1923-2013, 2. Baskı, Q Nota Bene Yayınları: Ankara, 71-90.

- Özçelik A, Güneş E, & Artukoğlu MM, (2005). Türkiye’de tarımsal kredi: sözleşmeli tarım ve üretici örgütleri üzerinden kredi uygulamaları. Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 3-7
- Özkaya T, Uzmay A, & Adanacıoğlu H, (2001). Türkiye tarım ekonomisinin 1980-2002 dönemindeki gelişimi. Tarım Ekonomisi Dergisi, (5 s 100).
- Parasız İ, (2003). Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitabevi, 660s, Bursa
- Rehber E, vd. (1998). Tarım Ekonomisi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 134.
- Resmi Gazete 2006, 26148, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/04/20060425.htm>, 02/03/2019
- Sezer D, (1981) Türkiye’de Planlamanın Hukuki Çerçevesine Dışkin Sorunlar ve Seçenekler Üzerine Bazı Gözlemler, Türkiye’de Planlı Gelişmenin Yirmi Yılı: 1960-1980 (ODTÜ Gelişme Dergisi Özel Sayısı), 165-166.
- Sivaslıgil A, (1986). Türkiye’nin Ekonomik Gelişmesinde Tarımın Parasal Sorunları ve Tarımsal Kredi Uygulamaları. Cumhuriyet Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas
- Sönmez M, (2015), 90 Yıllık Sermaye Birikimi Sürecinin Kilometre Taşları (1923-2010), Necdet Oral (Ed.); Türkiye’de Tarımın Ekonomi-Politiği 1923-2013, 2. Baskı, Q Nota Bene Yayınları: Ankara, ss.11-32.
- Şahinöz A, (2011). Neolitik’ten Günümüze Tarım, Ekonomi ve Politikaları, Turhan Kitabevi, Ankara
- ŞEKERBANK 2018 FAALİYET RAPORU**
- Şener S, (2004). İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’de tarım politikası arayışları
- Tarım Kredi Kooperatifi Merkez Birliği, 2017 Yıl Sonu Faaliyet Raporu
- Taşkıran R, Özüdoğru H, (2010). Türkiye’de Tarımsal Kredi Uygulamaları Ticaret Ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 152-163
- Tokgöz E, (1999). Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1999), İmaj Yayınevi, Ankara
- Topuz H, (2007). Cumhuriyet dönemi ekonomisinde tarımsal yapının incelenmesi (1923-1950). S. D. Ü. İkt. İdari Bil. Dergisi, 3(2):377–390
- TÜİK 2019, [www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), 05/03/2019

- Türkekul B, (2006). Türkiye’de Makroekonomik Değişkenlerin Tarım Sektörüne Kısa ve Uzun Dönem Etkileri Üzerine bir Araştırma, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir
- Türkiye Barolar Birliği, <https://www.barobirlik.org.tr/>, , 02/03/2019
- Uysal K, (2001). Tarım Sektöründe Türkiye ve Avrupa Birliği Etkileşimi, Ankara.
- Ülken Y, (t.y.), Atatürk Döneminde İktisadi Arayışlar-Eylemler-Olaylar. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 42(1-4)
- VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 161
- Yalçinkaya N, Yalçinkaya MH, & Çilbant C, (2006). Avrupa Birliği’ne yönelik düzenlemeler çerçevesinde Türk tarım politikaları ve sektörün geleceği üzerine etkisi. Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(2), 97-118
- Yavuz, F (2000), Türkiye’de Tarım Politikası, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 31, 9-22
- Yeni R, ve Özçiçek Dölekoğlu C, (2003). Tarımsal Destekleme Politikasında Süreçler ve Üreticiye Transferleri, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları: Ankara
- Yıldırım M, (2008). Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığı ARGE, İstanbul.
- Yıldız E, Oğuzhan A, (2007).Türkiye’de Uygulanan Para Politikalarının Tarımsal Üretime Etkisi: Model Denemesi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 9: 206225
- Yılmaz MK, (2008). Dünya’da ve Türkiye’de Tarımsal Finansman: Türkiye İçin Model Önerisi. T.C. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık Finans Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yiğit AA, (2012). Türkiye’nin tarıma dayalı sanayi politikası (1923-1938). Doğu Üniversitesi Dergisi, 13(2), 315-326
- Yurdakul O, Akdemir EO, vd, (1994). GAP Alanındaki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi: Kısa, Orta ve Uzun Vadedeki Kredi İhtiyaçlarının Araştırılması. Ankara: Tübitak-GAP
- Zarakoğlu A, (1982). 1929/30 Dünya Ekonomik Krizi Karşısında Türk Ekonomisi ve Anılan Krizle Mücadele Tedbirleri. Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye ‘nin Ekonomik Gelişmesi, Ankara: AÜSBF Yayınları, (513)



## EKLER

### Anket Formu

İl: TEKİRDAĞ

İlçe:

Köy/Mahalle:

İşletme Sahibinin Yaşı:

1-İşletme Sahibinin Cinsiyeti:

Bay

Bayan

2-İşletme Sahibinin Eğitim Durumu:

	İlkokul
	Ortaokul
	Lise
	Ön lisans
	Üniversite
	Lisansüstü

3-Aile Genişliği:

4-İşletmedeki kişi sayısı:

5-İşletmede çalışan ailedeki kişi sayısı:

6-İşletmede çalışan kişilerin yaş aralıkları:

Yaş grupları	
0-14	
15-49	
50-70	
70-	
Toplam	

7-İşletmede çalışan kişilerin cinsiyete göre sayısı:

Bay

Bayan

8-İşletme tipi:

<input type="checkbox"/>	Bitkisel Üretim
<input type="checkbox"/>	Hayvansal Üretim
<input type="checkbox"/>	Bitkisel ve Hayvansal Üretim birlikte

9-Kuru ve sulu tarım yapılan Arazi Varlığı (dekar):

<input type="checkbox"/>	Kuru Tarım
<input type="checkbox"/>	Sulu Tarım

10-İşletmenin Büyüklüğü Ne kadardır?

<input type="checkbox"/>	20 dekar ve altı
<input type="checkbox"/>	20-40 dekar arası
<input type="checkbox"/>	40-100 dekar arası
<input type="checkbox"/>	100-250 dekar
<input type="checkbox"/>	250 dekar ve üzeri

11-İşletmenin Arazi Tasarruf Şekli

İşlenen mülk arazisi	
Kira ile işlenen arazi	
Kiraya verilen arazi	
Ortakçılıkla işlenen arazi	
Ortakçıya verilen arazi	

12-Yıllık ortalama brüt tarımsal gelir(İşletmeden sağlanan ve işletme dışı tarımsal gelir):

13-İşletmenin yıllık değişken masrafları nelerdir? Yıllık olarak ortalama gider rakamları nasıldır?

Tohum	<input type="text"/>	..... TL
Gübre	<input type="text"/>	..... TL
Mazot	<input type="text"/>	..... TL
Yem	<input type="text"/>	..... TL
İlaç	<input type="text"/>	..... TL
Ürün Sigortası	<input type="text"/>	..... TL
Geçici İşçilik	<input type="text"/>	..... TL

Diğer Masraflar  ..... TL

14-İşletmenin yıllık sabit masrafları nelerdir? Yıllık olarak ortalama gider rakamları nasıldır?

Arazi ve bina kirası	<input type="text"/>	..... TL
Bina amortismanları	<input type="text"/>	..... TL
Makine amortismanları	<input type="text"/>	..... TL
Araç amortismanları	<input type="text"/>	..... TL
İşletmeyle ilgili vergiler	<input type="text"/>	..... TL
Daimi işçilik	<input type="text"/>	..... TL
Ödenen Faizler	<input type="text"/>	..... TL
Diğer sabit masraflar	<input type="text"/>	..... TL

15-İşletmenin ortalama net kârı : Brüt Gelir-(Değişken ve sabit masraflar)

16-Tarım Dışı Gelir?

Emekli Maaşı.....TL  
 Diğer.....TL

17-İşletme Dışı Tarımsal Gelir?

Arazi Kirası .....TL  
 Makine kiralaları .....TL  
 Diğer.....TL

18-Kredi Kullanıyor musunuz?

Evet  
 Hayır

19-Kredi Kaynağınız ya da Kaynaklarınız?

Ziraat Bankası  
 Vakıflar Bankası  
 Özel Bankalar (..... Bankası)  
 Tarım Kredi Koop.  
 Önder Çiftçi Danışmanlık  
 Zahiriciler

<input type="checkbox"/>	Tefeciler
<input type="checkbox"/>	Diğer (Akrabalar vs..)

20-Kredi Kaynaklarınızı Öncelikli Olarak Kullanma Sıranız?

(En Fazla Kredi Kullanılan Kaynak 1, sonraki kaynakları 2,3,4... şeklinde numaralandırınız)

<input type="checkbox"/>	Ziraat Bankası
<input type="checkbox"/>	Vakıflar Bankası
<input type="checkbox"/>	Özel Bankalar
<input type="checkbox"/>	Tarım Kredi Koop.
<input type="checkbox"/>	Önder Çiftçi Danışmanlık
<input type="checkbox"/>	Zahireciler
<input type="checkbox"/>	Tefeciler
<input type="checkbox"/>	Diğer (Akrabalar vs..)

21-Geçen Yıl Kredi Kullandınız mı?

<input type="checkbox"/>	Evet
<input type="checkbox"/>	Hayır

22-Bu yıl kredi kullanmayı düşünüyor musunuz?

<input type="checkbox"/>	Evet
<input type="checkbox"/>	Hayır

23-Krediyi hangi dönemde kullanıyorsunuz?

<input type="checkbox"/>	Hasat Öncesi
<input type="checkbox"/>	Hasat Sonrası

24-Yıllık kullandığınız ortalama kredi miktarı ne kadardır?

<input type="checkbox"/>	1 TL - 10.000 TL arası
<input type="checkbox"/>	10.001 TL – 20.000 TL arası
<input type="checkbox"/>	20.0001 TL – 30.000 TL arası
<input type="checkbox"/>	30.001 TL – 40.000 TL arası
<input type="checkbox"/>	40.0001 TL – 50.000 TL arası
<input type="checkbox"/>	50.0001-100.000 TL arası

100.001 TL ve üzeri

25-Hangi tür kredi kullanıyorsunuz?

- Aylık taksit ödemeli  
 Yıllık faiz+ana para ödemeli  
 Yıllık 3'er aylık faiz ödemeli

26-Kullanmış olduğunuz kredilerin vadesi ne kadardır?

<input type="checkbox"/>	12 ay
<input type="checkbox"/>	18 ay
<input type="checkbox"/>	24 ay
<input type="checkbox"/>	24 ay ve üzeri

27-Krediyi kullanma amacınız?

- Gübre, mazot, yem, ilaç vb alımı  
 Hayvan, traktör, ekipman alımı  
 Arazi alımı  
 Bahçe tesisi, hayvan barınağı vb yapımı  
 Diğer

28-Tarım kredisi kullanımında hangi bankadan memnunsunuz?

(Memnuniyet sıranıza göre 1'den başlayarak numaralandırınız)

- Vakıflar Bankası  
 Ziraat Bankası  
 TEB  
 Denizbank  
 Garanti Bankası  
 Şekerbank  
 Diğer

29-Tarım Kredisi kullanımında Bankaları nasıl ölçeklendirirsiniz?

	Çok Memnunum	Memnunum	Kararsızım	Memnun Değilim	Hiç Memnun Değilim
VAKIFBANK					
ZİRAAT BANKASI					
TEB					
DENİZBANK					
GARANTİBANKASI					
ŞEKERBANK					
DİĞER					

30-Kredi kullanımında öncelikle (ilk aklınıza gelen) tercih ettiğiniz kurum hangisidir?

<input type="checkbox"/>	Ziraat Bankası
<input type="checkbox"/>	Vakıfbank
<input type="checkbox"/>	Tarım Kredi Kooperatifi
<input type="checkbox"/>	Tarım Satış Kooperatifi
<input type="checkbox"/>	Özel Bankalar
<input type="checkbox"/>	Diğer

31-Kredi kullanımında kredi kuruluşlarının, kredi uygulamalarından memnun musunuz?

<input type="checkbox"/>	Çok Memnunum
<input type="checkbox"/>	Memnunum
<input type="checkbox"/>	Kararsızım
<input type="checkbox"/>	Memnun Değilim
<input type="checkbox"/>	Hiç Memnun Değilim

32-Memnun değilseniz nedeni nedir?

<input type="checkbox"/>	Kredinin onay sürecinin uzun olması
<input type="checkbox"/>	Kurumlarca istenen evrakların fazla olması
<input type="checkbox"/>	Tarım sektöründe faizlerin yüksek olması

<input type="checkbox"/>	Teminat fazlalığı
<input type="checkbox"/>	Dosya ve komisyon masraflarının yüksekliği
<input type="checkbox"/>	Hepsi

33-Şu an kullanmış olduğunuz açık tarım kredisi mevcut mudur?

<input type="checkbox"/>	Evet
<input type="checkbox"/>	Hayır

34-Kullanmış olduğunuz kredinin teminatında ne vardır?

<input type="checkbox"/>	Arsa
<input type="checkbox"/>	Tarla
<input type="checkbox"/>	Ev
<input type="checkbox"/>	Hayvan
<input type="checkbox"/>	Menkul

35-Kullanmış olduğunuz krediyi zamanında ödeyebiliyor musunuz?

<input type="checkbox"/>	Evet
<input type="checkbox"/>	Hayır

36-Kullanmış olduğunuz krediyi zamanında neden ödeyemiyorsunuz?

37-Bankalar, zahireci ve tefecilerden kredi kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız tercih etmenizin nedeni nedir?

<input type="checkbox"/>	Banka
<input type="checkbox"/>	Zahireci
<input type="checkbox"/>	Tefeci

38-Bankalardan kredi kullanma tercih sebebiniz nedir?

<input type="checkbox"/>	Faiz Oranının Avantajlı Olması
<input type="checkbox"/>	Tanıdık Olması
<input type="checkbox"/>	Bankaların Güven Vermesi
<input type="checkbox"/>	Diğer

39-Zahireci veya Tefecilerden kredi kullanmayı tercih etme nedeniniz nedir?

	Bankalarda yeteri kadar limit oluşmaması ve istedikleri kadar kredi kullanamamaları
	İpotek olmaması
	Tanıdık olması
	Bankaların güven vermemesi
	Faiz Oranı
	Diğer



## **ÖZGEÇMİŞ**

1983 yılında Tekirdağ'da doğdu. İlkokulu İnönü İlk Okulunda, Lise eğitimini Namık Kemal Lisesi'nde tamamladı. 2005 yılında, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2012 yılında Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır.